

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Відокремлений структурний підрозділ
«Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки
Українського державного університету науки і технологій»

Центральна публічна бібліотека ім. Т. Г. Шевченка

**ЦІНУЙМО МОВУ
НАД УСІ СКАРБИ,
ЯКЩО МИ ХОЧЕМО
ЗВАТИСЯ НАРОДОМ!**

**Збірник тез доповідей
І Міжнародної науково-практичної
онлайн конференції**

28 жовтня, 2025

м. Кам'янське, 2025

УДК 811.161.2:377'013

Рецензенти:

Олена ФЕДІНА – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Рекомендовано до друку рішенням Наукової ради ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

(протокол № 1 від 27.10.2025 р.)

Головний редактор та відповідальний за збірник:

Мирослава СОСНОВА – канд. пед. наук, голова циклової комісії педагогічних та соціально-гуманітарних дисциплін ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

Технічний редактор:

Катерина ГЛЯНЕНКО – канд. пед. наук, викладач педагогічних дисциплін ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

Редакційна колегія:

Катерина ГЛЯНЕНКО – канд. пед. наук, викладач педагогічних дисциплін ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

Сергій КРАВЧЕНКО – канд. пед. наук, викладач педагогічних дисциплін ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

Світлана САДОВЕНКО – докторка філософії, методист, викладач педагогічних дисциплін ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

Мирослава СОСНОВА – канд. пед. наук, голова циклової комісії педагогічних та соціально-гуманітарних дисциплін, викладач педагогічних дисциплін ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

Маріанна ЛОМАКА - викладач педагогічних дисциплін ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

ЦІНУЙМО МОВУ НАД УСІ СКАРБИ, ЯКЩО МИ ХОЧЕМО ЗВАТИСЯ НАРОДОМ!: збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної онлайн конференції, м. Кам'янське, 28 жовтня 2025 р. Кам'янське, 2025. 108 с.

До збірника увійшли матеріали доповідей I Міжнародної науково-практичної онлайн конференції, яка відбулася 28 жовтня 2025 року у м. Кам'янське, Україна. Тематика доповідей відповідає напрямам роботи конференції.

ЗМІСТ

Мова в діалозі культур. Мовні системи. Різномаспектні проблеми функціонування української мови

БУНАК Ганна

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ІНОЗЕМНИХ ВИДАННЯХ.....9

ВІНТОНЯК Христина

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У МЕДИЦИНІ: МІЖ НАУКОВИМ І ПОБУТОВИМ МОВЛЕННЯМ.....12

КОСТЮК Олексій, ГЛЯНЕНКО Катерина

ДОСЛІДЖЕННЯ МОВИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ16

ЛОБЕНОК-ЄНСЕН Вікторія

МОВНИЙ БАР'ЄР ЯК ВНУТРІШНІЙ ОПІР: ЧОМУ ВАЖКО ПЕРЕЙТИ НА УКРАЇНСЬКУ І ЯК ПОВЕРНУТИ СОБІ СИЛУ ГОВОРИТИ.....19

МАРЧЕНКО Аліна, ПИВОВАР Альона

СУЧАСНІ ДЖЕРЕЛА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ21

ПРИХОДЬКО Ганна

МОВА ВІЙНИ І ВІЙНА МОВ: ЯК ЗМІНИЛАСЯ УКРАЇНСЬКА МОВА У ВОЄННИЙ ЧАС24

РЕЗНИЧЕНКО Вероніка, ПРИХОДЬКО Ганна

МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....26

РИСЮК Дар'я, БЕЛЕВЦОВА Валерія

СЛОВО ЯК ЛІКУВАЛЬНА СИЛА: МЕТАФОРА МОВИ В УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ.....29

ХАНІ Мар'яна, ГЛЯНЕНКО Катерина

ФЕМІНІТИВНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ ХХ СТОЛІТТЯ.....31

ЦИГАНЮК Валентин

ГЕНДЕРНА ЛІНГВІСТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ.....34

Сучасні підходи та інноваційні технології формування комунікативної компетентності

БАБИЧ Лариса

ГЕЙМІФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ.....38

БІЛИЙ Руслан, ФЕДЬКО Світлана, ЯЦЕНЮК Лариса

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЗАСОБАМИ ШІ ТА VR-ТЕХНОЛОГІЙ.....41

ВІНТОНЯК Христина

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ МЕДИЧНОЇ СЕСТРИ З ПАЦІЄНТАМИ РІЗНОГО ВІКУ44

ЛИТВИНЕНКО Оксана

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ.....47

РУДНІЧЕННКО Вероніка, КУЦЕВОЛ Оксана

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТА МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ МЕДИЦИНИ МАЙБУТНЬОГО51

САДОВЕНКО Світлана, БУНАК Ганна

ЗАСТОСУВАННЯ VR-ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕЛЕМЕНТІВ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛІТЕРАТУРНИХ СЮЖЕТІВ.....53

СМІРНА Дар'я, СОСНОВА Валентина

МОВНА КУЛЬТУРА СТУДЕНТА-МЕДИКА ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ПАЦІЄНТОМ55

СМОЛЯКОВА Ірина, КОЛОМОЄЦЬ Олена, ЯЦЕНЮК Лариса

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....58

СОБОЛЄВА Ірина

«БІБЛІОТЕРАПІЯ»: ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....60

ТКАЛИК Роман, ЛОМАКА Маріанна

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....62

ТКАЧЕНКО Юлія

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО АВЧАННЯ.....67

ФЕДІНА Олена

КОГНІТИВНІ ФРЕЙМИ ТА МЕТАМОВНІ МАРКЕРИ В СУЧАСНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....71

ХРІПКО Вікторія

ПЛАТФОРМА CLASSTIME ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ.....74

ЧЕРНАВСЬКИХ Ольга

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ ТА ЕТИЧНЕ НАВЧАННЯ У ФАХОВІЙ ПЕРЕДВИЩІЙ ОСВІТІ: ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА, ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ У ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІНАХ77

**Історико-культурні аспекти творчості українських письменників. Стильове
розмаїття української та світової прози**

БРАЖНІК Любов, СОСНОВА Мирослава

МОВА – ЦЕ ДУША НАЦІЇ. РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ83

ЗОЛОТУХІНА Ірина, МАРЧЕНКО Валентина

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА.....87

ІВАСЬКІВ Ірина

СТИЛЬОВЕ РОЗМАЇТТЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ
ПИСЬМЕННИЦІ ІРИНИ ІВАСЬКІВ.....91

КИРИЛЕНКО Анна

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА В ТВОРЧОМУ СПАДКУ ВАСИЛЯ СТУСА.....96

КОСТЮК Олексій, САДОВЕНКО Світлана

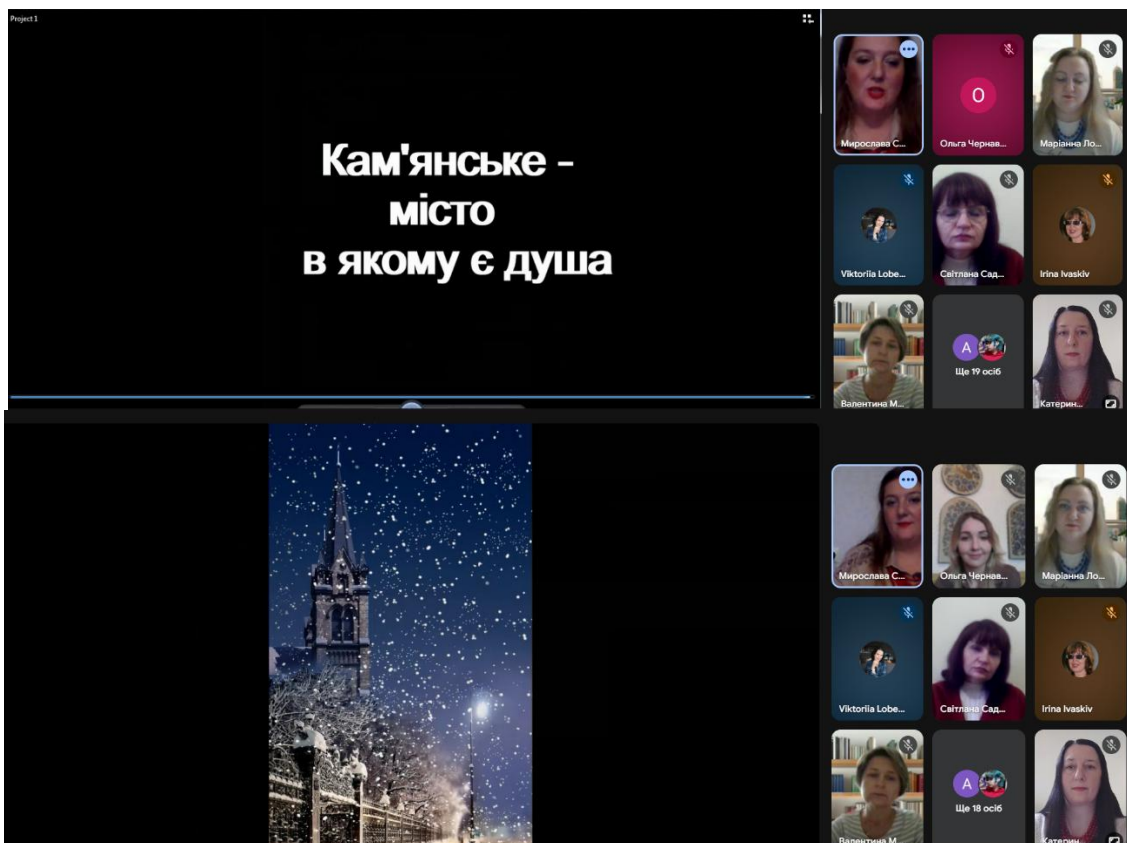
ФОРМУВАННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: ІНТЕГРАЦІЯ
ТЕКСТОВОГО ТА ВІЗУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ99

НЕБОСЕНКО Валерія, СОСНОВА Мирослава

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ШКОЛІ.....101

ЧУФЕЩУК Наталія

СТИЛЬОВЕ РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ПРОЗИ: КОМБАТАНТСЬКА ПРОЗА ЯК
МОДИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ.....103

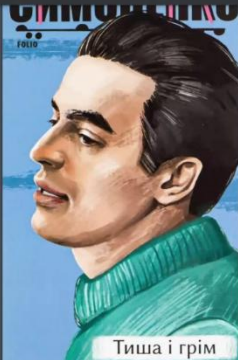
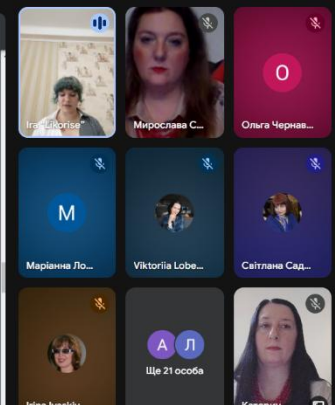
Золотулина І.pdf 7 / 10 80%

Сатира на радянський лад та «Самвидав»

Поетія Василя Симоненка, що містила сатиру на радянський лад, набула великої популярності через **самвидавні збірки**.

- Поширення ідей**
Самвидавні твори Симоненка поклали початок українському рухові опору 1960-70-х років.
- Клуб творчої молоді**
З 1960 року став активним учасником Клубу разом з Ліною Костеню, Іваном Драчем, Василем Стусом.
- Мета**
Молоді літератори прагнули розбудови оновленої, незалежної України.

Тиша і грім

СЕН (соціально-емоційне та етичне навчання) у філологічних дисциплінах - PowerPoint - PowerPoint

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ ТА ЕТИЧНЕ НАВЧАННЯ – ОСВІТА СЕРЦЯ ТА РОЗУМУ

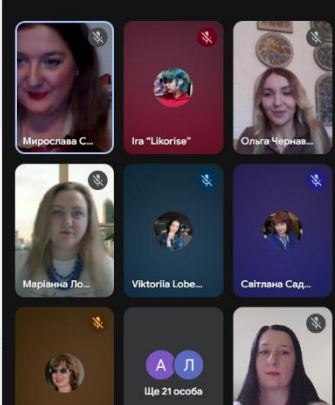
SOFT SKILLS

Навчання – це процес набуття знань, умінь та цінностей, які допомагають людині жити в суспільстві.

Емоції – це стан душі, який впливає на наше мислення та поведінку.

Етика – це система моральних принципів, які регулюють поведінку людини.

Нотатки до слайда

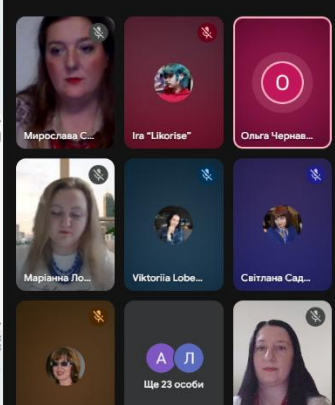
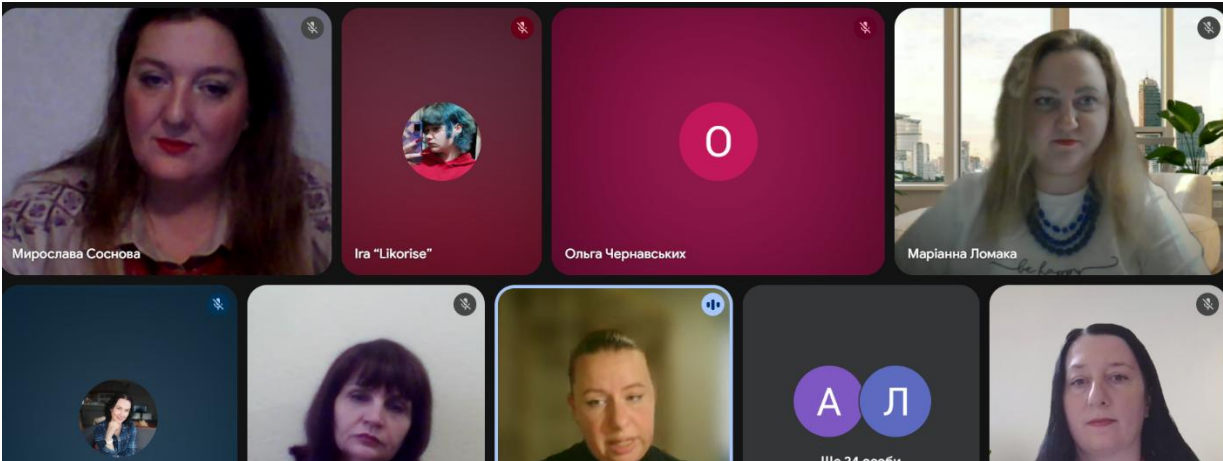

СЕН (соціально-емоційне та етичне навчання) у філологічних дисциплінах - PowerPoint - PowerPoint

Що таке Соціально-емоційне та етичне навчання (СЕН)?

- Масштабна програма з розвитку м'язових навичок
- Створення спеціальної системи навчання в Україні (СЕН) на основі кращих практик
- Допомагає впровадити новітні методи навчання на основі Девідсона Гудолсона
- Називається програмою – Завдання ХІХ та ХХІ століття при підтримці міжнародної спільноти та партнерів
- Наступні СЕН – важливий розробка з емоційної та соціальної поведінки, яку ми можемо впровадити в нашу школу
- СЕН – це процес, який допомагає нам стати кращими людьми, розвивати та жити в суспільстві

Нотатки до слайда

Мирослава Соснова

Іра "Likorise"

Ольга Чернавських

Маріанна Ломака

АЛ

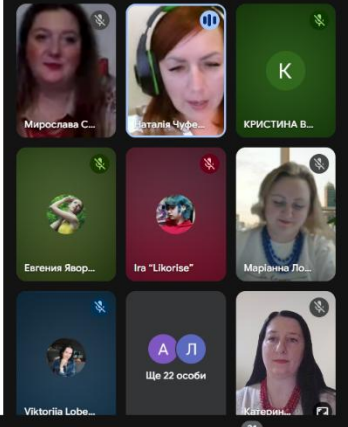
Ще 24 особи

Міжнародна науково-практична конференція «Цінуймо мову над усі скарби, якщо зватися народом ми хочемо»

СТИЛЬОВЕ РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ПРОЗИ: КОМБАТАНТСЬКА ПРОЗА ЯК МОДИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ

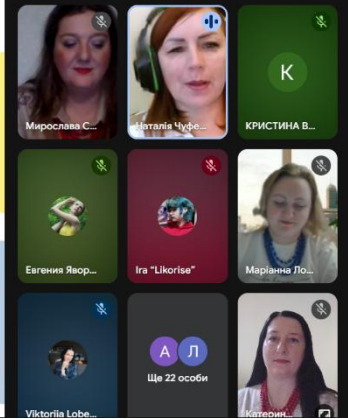
Наталія ЧУФЕЦЬУК

завідувачка відділу комунікацій та зовнішніх зв'язків

Комбатантська проза

Комбатантська проза — це різновид воєнної літератури, автори якої є безпосередніми учасниками бойових дій: тими, хто воює зараз, або перебуває у військовому резерві після демобілізації.

Актуальність. Чому ми про це говоримо?

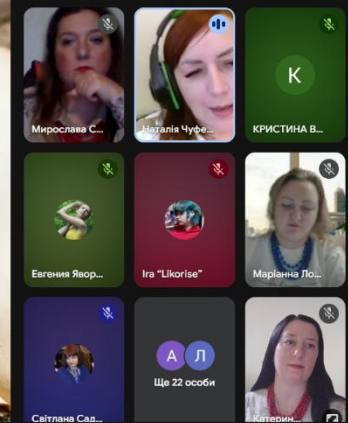
Реакція на війну та фіксація реалій:

Комбатантська проза — це новий пласт текстів, що виникає у відповідь на російсько-українську війну.

Осмислення та збереження пам'яті:

Автори прагнуть осмислити пережите, зафіксувати реалії війни, зберегти пам'ять про події та передати правду про події.

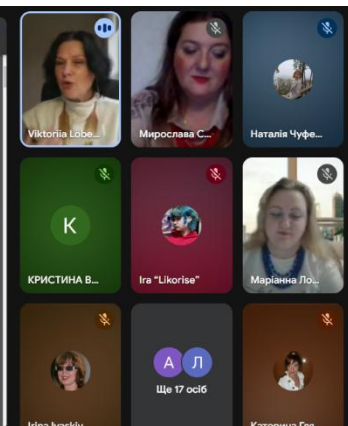

Добавить заголовок 1 / 17 50%

І Міжнародна науково-практичної онлайн конференції
"Цінуймо мову над усі скарби, якщо ми хочемо зватися народом!"

«Мовний бар'єр як внутрішній опір: чому важко перейти на українську і як повернути собі силу говорити»

Лобенок Академія, 2025

Добавить заголовок 10 / 17 50%

I Міжнародна науково-практична онлайн конференція
"Цінуймо мову над усі скарби, якщо ми хочемо зватися народом!"

Як відновити силу говорити

Щоб перейти на українську, не потрібно бути досконалим — достатньо бути живим.

- 1. Дозвольте собі почати. Не чекайте ідеальних умов — просто говоріть, як виходить. Хваліть себе за кожен крок в бік розвитку.
- 2. Слухайте ритм мови. Українська звучить м'яко, природно, у дихальному темпі.
- 3. Дихайте. Коли дихання спокійне — голос стає впевненішим, слова знаходять себе.
- 4. Шукайте контакт, а не правильність. Мова оживає лише у спілкуванні.
- 5. Когерентне дихання — простий метод підтримки психічної і емоційної рівноваги, допомагає синхронізувати тіло, емоції і мислення.

Lobenok Akademiet, 2025

Добавить заголовок 11 / 17 50%

I Міжнародна науково-практична онлайн конференція
"Цінуймо мову над усі скарби, якщо ми хочемо зватися народом!"

Що дає вивчення (української) та іноземних мов? Мова для мозку дорослої людини? Багато хто думає, що вивчення мови – це граматики та вивчення нових слів. По суті, це найкращий фітнес для мозку. Тому що вивчення будь-якої нової мови:

- 1. Уповільнює старіння. Коли ви вивчаєте нову мову, мозок буквально вибудовує нові нейронні зв'язки. Це знижує ризик деменції і допомагає зберегти мозок молодим.

Lobenok Akademiet, 2025

Слайди розкриті 28.10.2025 2 / 9 83%

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ПРОЗА

Сучасна українська проза активно розвивається.

Слайди розкриті 28.10.2025 4 / 6 75%

«ДУМКИ З ТАМБУРА» 2023

Продовження на с. 107

Мова в діалозі культур. Мовні системи. Різномаспектні проблеми функціонування української мови

Ганна БУНАК, викладач ВСП “Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій”
hannabunak@college.udhtu.edu.ua

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ІНОЗЕМНИХ ВИДАВАННЯХ

Українська мова прославилася у зарубіжній літературі переважно завдяки класикам української літератури, таким як Іван Котляревський та Тарас Шевченко, які використали народну мову для створення визначних творів, що стали основою сучасної української літературної мови. Вивчення та популяризація української мови у світі також сприяли інтересу до неї в зарубіжній літературі.

Твори Тараса Шевченка широко представлені в зарубіжній літературі завдяки їхньому перекладу численними мовами світу.
«Рева та стогне Дніпр широкий» (The Mighty Dniester)

Рева та стогне Дніпр широкий
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав, –
Неначе човен в синім морю,
То виринав, то потопавав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто ніде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясень раз-у-раз скрипів.

Переклади англійською мовою окремих творів Шевченка з'являлися ще з 1868 року, коли Андрій Гумницький опублікував уривки з «Кавказу» у своєму двомовному часописі. На початку ХХ століття Західна Європа та Америка мали можливість ширше ознайомитися з творчістю автора «Кобзаря». У зв'язку з відзначенням у 1911 і 1914 роках ювілеїв Шевченка з'явилися ґрунтовні праці про його творчість, західноєвропейськими мовами вийшли перші високохудожні переклади його творів, зокрема німецькою (збірка Ю. Вірґінії, 1911) і англійською (збірка Е. Л. Войнич, 1911), активно пропагували його поезію зарубіжні журнали.

«Садок вишневий коло хати» (A Spring Evening)

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата.
А матері вечерять ждуть.
Сім'я вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.
Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

Джон Ф. Кеннеді зазначав: “Я радий, що можу додати свій голос до тих, що вшановують великого українського поета Тараса Шевченка. Ми вшановуємо його за великий вклад у культуру не тільки України, яку він дуже любив і так промовисто описував, а й культуру світу. Його творчість є благородною частиною нашої історичної спадщини.”

Твори Тараса Шевченка доступні англійською мовою в перекладах, зокрема вірші «Заповіт» (My Testament)

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отойді я
І лани і гори —
Все покину, і долину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.

Українська мова сьогодні в усьому світі – це символ стійкості, незламної волі до свободи та незалежності, любові до рідного слова, а для нас – це мова боротьби й перемоги. Упродовж багатьох століть вона зазнавала обмежень, заборон та невизнання з боку різних держав. Однак зараз українська мова з кожним днем все більше розквітає. Тож шануймо рідну мову, її красу, її багатство, її силу, леліймо кожне слово. Нехай рідне слово буде для нас оберегом та духовною гарантією майбутнього.

Український інститут книги створив онлайн-базу перекладів української літератури мовами світу [1].

Мета цієї ініціативи — популяризувати українську літературу за кордоном. Наразі база охоплює понад 800 книг різними мовами світу.

Список використаних джерел

1. Український інститут книги запустив онлайн-базу перекладів української літератури. URL: <https://suspilne.media/culture/1101472-ukrainskij-institut-knigi-zapustiv-onlajn-bazu-perekladiv-ukrainskoi-literaturi/> (дата звернення: 30.09.2025).
2. Голос з України: українська література у матеріалах іноземних медіа. URL: <https://chytomo.com/holos-z-ukrainy-ukrainska-literatura-u-materialakh-inozemnykh-media/> (дата звернення: 30.09.2025).
3. УКРАЇНСЬКИЙ ІНТЕРЕС. URL: <https://uain.press/news/u-ssha-populyaryzuvatumut-suchasnu-ukrayinsku-literaturu-1009586> (дата звернення: 30.09.2025).

Христина ВІНТОНЯК, кандидат педагогічних наук,
викладач КЗ «Кам'янський фаховий медичний коледж»
Дніпропетровської обласної ради»
vintonakkristina@gmail.com

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У МЕДИЦИНІ: МІЖ НАУКОВИМ І ПОБУТОВИМ МОВЛЕННЯМ

Мова медицини завжди була багатошаровим явищем, у якому поєднуються точність наукового терміна та образність живого повсякденного мовлення. Вона відображає як високий рівень спеціалізації медичної науки, так і потребу у доступності та зрозумілості для широкого кола пацієнтів. Наукова мова лікарів, що ґрунтується на системі міжнародних термінів, забезпечує однозначність, стандартизованість і чіткість діагностування та лікування. У той же час пацієнти у своїх висловлюваннях частіше вдаються до образних порівнянь і метафор, що апелюють до емоційного та інтуїтивного рівня розуміння: «серце вискакує з грудей», «ноги відмовляють», «туман у голові».

Подібний мовний дуалізм формує феномен співіснування двох типів дискурсу — наукового і побутового. Вони функціонують паралельно, проте постійно взаємодіють у процесі медичної комунікації. Лікареві необхідно трансформувати складну термінологію у доступні та зрозумілі пацієнтові слова, а пацієнт прагне донести власні відчуття через знайомі йому мовні образи. У результаті виникає потреба у своєрідному «перекладі» між цими мовними рівнями, адже від правильності тлумачення таких висловів безпосередньо залежить встановлення діагнозу, ефективність лікування та психологічний комфорт хворого.

Важливою особливістю сучасної медицини є пацієнт-орієнтований підхід, що передбачає не лише призначення терапії, а й формування довірливих відносин між лікарем та пацієнтом. У цьому контексті фразеологізми виступають важливим засобом комунікації, адже вони передають не тільки фізичний стан людини, але й емоції, рівень її тривожності та очікування від лікування. Для медичного працівника такі вислови стають маркерами психоемоційного стану пацієнта та допомагають побудувати ефективний діалог.

Водночас існують і проблеми. Надмірне використання складної термінології лікарем без її адаптації робить мовлення незрозумілим для пацієнта, що може спричинити відчуження й недовіру. З іншого боку, побутові фразеологізми пацієнтів іноді мають настільки метафоричний характер, що їхня інтерпретація потребує додаткових уточнень. Неправильне розуміння вислову може призвести до комунікативних бар'єрів і навіть помилок у діагностуванні.

Отже, проблема полягає в необхідності наукового осмислення фразеологізмів у медичному дискурсі, визначення їхньої ролі та функцій у науковому й побутовому мовленні, а також вироблення підходів до гармонізації цих двох рівнів спілкування. Такий аналіз має важливе значення як для розвитку української лінгвістики, так і для підвищення ефективності медичної практики,

оскільки якісна комунікація «лікар – пацієнт» є запорукою успішного лікувального процесу.

Вживання фразеологізмів у медичному дискурсі відкриває широкі можливості для аналізу не лише мовних, а й культурних та психологічних процесів, що відбуваються у сфері охорони здоров'я. Важливість цього питання підкреслюється тим, що медична комунікація є особливою формою соціальної взаємодії, де точність і об'єктивність повинні поєднуватися з доступністю та зрозумілістю. Лікар, медична сестра і пацієнт є учасниками складного процесу спілкування, у якому поєднуються наукові терміни, побутові вирази, фразеологічні одиниці та емоційно забарвлені слова.

У науковому мовленні медичних працівників фразеологізми мають тенденцію до термінологізації. Низка виразів, що первісно мали образний характер, з часом увійшли до наукового обігу і втратили свою метафоричність. Наприклад, такі словосполучення, як «клінічна картина захворювання» чи «фактори ризику», нині сприймаються як усталені професійні одиниці, а не як образні метафори. Це свідчить про те, що фразеологізми в науковій медицині виконують функцію стандартизованих термінів, забезпечуючи однозначність і взаєморозуміння серед фахівців. Процес термінологізації є характерним для розвитку будь-якої спеціалізованої сфери, однак у медицині він особливо інтенсивний через потребу в точності та уніфікації професійної мови.

Водночас побутове мовлення пацієнтів відзначається надзвичайною образністю. Пацієнти рідко описують свій стан сухими медичними термінами, адже для них важливо передати не лише симптоми, а й відчуття, емоції, внутрішні переживання. Тому у зверненнях до лікаря часто можна почути вислови на кшталт «серце вискакує з грудей», «ноги підкосилися», «голова розколюється», «душа болить». Такі фразеологізми не лише збагачують комунікацію, але й виконують функцію емоційного розвантаження, оскільки дозволяють пацієнтові донести власний стан у доступній та звичній формі. Проте саме це створює певні труднощі для лікаря, адже образні вирази потребують правильного тлумачення, щоб уникнути діагностичних помилок.

Майбутні лікарі повинні навчатися інтерпретувати мовні образи пацієнтів, аби правильно співвідносити їх з можливими симптомами захворювань. Наприклад, вислів «печія у грудях» може означати як гастроєзофагеальну рефлюксну хворобу, так і прояв тривожного стану. Саме тому комунікація у медицині вимагає поєднання лінгвістичної чутливості та клінічного досвіду.

Психолого-педагогічні умови формування емпатії у майбутніх медиків передбачають уважне ставлення до фразеологізмів пацієнтів. Уміння співпереживати і правильно інтерпретувати метафоричні вислови не лише покращує якість лікування, а й формує атмосферу довіри. Пацієнт, який чує, що лікар зрозумів його емоційно забарвлені скарги, відчуває більшу впевненість у компетентності спеціаліста.

Важливим аспектом є використання евфемізмів у медичному дискурсі. Медики часто змінюють лексичну форму своїх повідомлень, аби пом'якшити негативний вплив інформації. Замість прямого повідомлення «пухлина

злаякісна» лікар може сказати «є складні клітинні зміни», замінюючи терміни на більш м'які й зрозумілі слова. Це сприяє зниженню психологічної напруги, хоча з лінгвістичної точки зору є прикладом евфемізації, яка базується на фразеологічних зворотах.

Українська фразеологія зберегла багато виразів, пов'язаних з уявленням про тіло, здоров'я і хворобу. Вислови «жовч розлилася» чи «кров закипає» відображають давні народні уявлення про фізіологічні процеси як про прояв емоційного стану. У сучасному медичному дискурсі ці вирази функціонують на межі між побутовим і професійним рівнем, зберігаючи культурну пам'ять і водночас потребує нового осмислення.

Отже, аналіз наукових і побутових аспектів функціонування фразеологізмів у медицині показує, що вони виконують одразу кілька важливих функцій: комунікативну, пояснювальну, культурологічну та психологічну.

З огляду на викладене, стає очевидним, що фразеологізми у медицині не можна розглядати лише як мовне явище. Вони є засобом гармонізації стосунків між лікарем і пацієнтом, а також індикатором культурних, соціальних та психологічних процесів у суспільстві. Подальше вивчення цього феномена дозволить виробити практичні рекомендації для медичних працівників, спрямовані на покращення ефективності комунікації та підвищення якості медичних послуг.

Фразеологізми у медицині є невід'ємною частиною комунікації. У науковому мовленні вони виконують функцію термінологічних одиниць, забезпечуючи точність і уніфікацію. У побутовому ж спілкуванні пацієнтів і лікарів вони виявляють образність, емоційність і культурні конотації. Розуміння цих особливостей дозволяє лікарю будувати ефективну комунікацію з пацієнтом, враховувати психологічний аспект і уникати комунікативних бар'єрів.

Список використаних джерел

1. Гнатюк І. М. Педагогічні методи розвитку комунікативної компетентності у студентів медичних спеціальностей // Інноваційна педагогіка. 2022. Вип. 45. С. 212–217.
2. Григоренко О. В. Розвиток комунікативної культури медичних працівників у процесі професійної підготовки // Вісник післядипломної освіти. 2019. Вип. 12. С. 101–108.
3. Дударева Т. В., Бількевич Н. А. Комунікативна компетентність медсестри – підходи до формування на додипломному етапі навчання: проблеми та перспективи // Медсестринство. 2023. Вип. № 2. С. 45–52.
4. Климович С. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі професійної підготовки. // Медсестринство. 2019. Вип. № 3. С. 17–22.
5. Коваль Л. А. Мова і культура у медичному дискурсі: традиції та сучасні виклики // Педагогічний альманах. 2022. Вип. 52. С. 131–138.
6. Ковальчук Л. В. Роль невербальної та образної комунікації у роботі медичного працівника // Молодь і ринок. 2020. Вип. № 6. С. 85–90.

7. Навчук Г., Шутак Л., Полагнин А. Комунікативна компетентність медичних і фармацевтичних працівників: сучасні виклики та шляхи формування. // Актуальні проблеми сучасної медицини. 2021. Т. 21. Вип. № 4. С. 93–99.
8. Петренко І. В. Психолого-педагогічні умови формування емпатії у майбутніх медичних сестер // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2021. Вип. 2 (49). С. 145–150.
9. Самборська Н. М. Фразеологічна система сучасної української мови. Львів: Світ, 2019. 368 с.
10. Селіванова О. С. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Київ: Академія, 2020. 512 с.

КОСТЮК Олексій, здобувач вищої освіти, ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)», **ГЛЯНЕНКО Катерина**, кандидат педагогічних наук, викладач ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

ДОСЛІДЖЕННЯ МОВИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ

Сучасна лінгвістика характеризується багатовекторністю, інтеграцією з іншими галузями знання та міждисциплінарністю. У ХХ–ХХІ століттях сформувалися нові парадигми дослідження мови, які змінили уявлення про її природу, функції, структуру та динаміку. Мова перестала розглядатися лише як формальна система – вона постає як когнітивний, соціокультурний, комунікативний і психічний феномен.

Термін «парадигма» увійшов у науковий обіг завдяки Т. Куну, який визначив її як сукупність теоретичних передумов, методів і зразків наукових досліджень, що домінують у певний період. Застосований до мовознавства, цей підхід дозволяє визначити кілька етапів: структуралістська парадигма (Ф. де Сосюр, Л. Блумфілд); генеративна парадигма (Н. Хомський); функціональна та комунікативна (М. Галлідей); когнітивна парадигма (Дж. Лакофф, Р. Ленгакер); соціальна та культурна парадигми (соціолінгвістика, антрополінгвістика); інтердисциплінарні парадигми кінця ХХ – початку ХХІ ст. (нейролінгвістика, психолінгвістика, еколінгвістика, наратологія, інтермедіальність, дискурсологія, критичний аналіз дискурсу). Тому сучасні парадигми визначають напрям розвитку лінгвістики і розширюють її межі. Розглянемо деякі з них.

Когнітивна лінгвістика розглядає мову як механізм концептуалізації світу. Вона досліджує, як мовні одиниці відображають мислення, категоризацію та ментальні моделі. Ґрунтується на таких принципах, як мова – частина загальної когнітивної системи; значення не існує поза свідомістю; концепти формуються через метафору, метонімію, фрейми, сценарії; категорії мають радіальну структуру та прототипи.

Когнітивні механізмами є концептуальна метафора, (наприклад, *Час – це рух*); метонімія (*частина замість цілого, дія замість суб'єкта*); фреймування – упорядкування знань у типові схеми, ментальні простори. Застосовується під час аналізу мовних картин світу; інтерпретації художніх текстів; лінгвістичної експертизи; перекладознавства.

Психолінгвістична та нейролінгвістична парадигми передбачають вивчення мови як психічного процесу. Психолінгвістика займається дослідженням продукування та розуміння мовлення, мовні помилки, засвоєння мови. Нейролінгвістика передбачає вивчення мови і мозку через сучасні

технології, що дозволяють виявити локалізацію мовних функцій (центр Брока, центр Верніке), роль нейронних мереж у синтаксичній та семантичній обробці, феномен нейропластичності, механізми білінгвізму, різницю між автоматизованими та свідомими мовними процесами.

Нейролінгвістика стала ключовою дисципліною для розроблення методів лікування афазій й алалій; створення нейроосвітніх моделей; аналізу мовлення політиків; технологій штучного інтелекту. У зв'язку з цим варто згадати про такі новітні методологічні стратегії, як корпусна лінгвістика; комп'ютерна лінгвістика; критична лінгвістика; гендерна лінгвістика; лінгвістика війни та травми; постколоніальні студії; медіалінгвістика та цифровий дискурс.

Антропоцентрична та соціолінгвістична парадигми реалізуються через вивчення людини як суб'єкта мовлення. Мова розглядається у зв'язку із соціальною роллю; етнічною ідентичністю; культурними нормами; поведінковими моделями. Це дало поштовх для появи таких напрямів, як етнолінгвістика; лінгвокультурологія; прагмалінгвістика; дискурсологія.

Соціолінгвістична парадигма вивчає соціальну стратифікацію мови; мовні норми різних груп; мовну політику; гендерні аспекти, зокрема фемінітиви; урбаністичні та діалектні процеси; двомовність та змішані коди. Сучасними напрями є аналіз політичного дискурсу; критичний дискурс-аналіз; медіалінгвістика; інтернет-лінгвістика.

Говорячи про гендерні мовні ролі в комунікації, варто згадати про різні моделі мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок; специфіку ввічливості, перебивань, ініціативності; розподіл тем і стилів спілкування. Український контекст передбачає, наприклад, у ЗМІ зменшення сексистської лексики типу *справжній чоловік, слабка стаття, баба за кермом*; фіксується зростання нейтральних назв посад і професій; активні медіарухи змінюють стандарти журналістики. Прикладами з художньої літератури є жіночі образи у творчості Ольги Кобилянської та Лесі Українки, які демонструють активну, інтелектуальну, професійну самореалізацію – передвісник подальшої фемінізації мовних ролей. У прозі Оксани Забужко (1990–2000-ті) відображено критичне ставлення до патріархальних мовних практик, описано механізми «мовного підпорядкування» жінок.

Отже, соціолінгвістична проблематика в українській мовознавчій науці охоплює широке коло питань – від державної мовної політики до індивідуальної мовної поведінки та гендерних аспектів комунікації.

Постструктуралістські й літературознавчі парадигми у вивченні мови передбачають дослідження таких понять, як наративність і мова, інтермедіальність та трансмедіальність. Наратологія вивчає структуру оповіді. У мовознавстві це допомагає пояснити мовні способи конструювання історій; роль оповідача; стратегії перспективізації; вплив мови на формування «я»-ідентичності.

Інтермедіальність і трансмедіальність охоплюють вивчення мови у взаємодії з різними видами мистецтва та медіа — зображенням, музикою, кіно, театром, цифровими платформами. У центрі уваги перебувають механізми

перекодування, тобто способи, за допомогою яких вербальний текст моделюється в інших семіотичних системах та переходить із одного медіального середовища в інше. Тісно пов'язана з цими напрямками інтерсеміотика, що зосереджується на аналізі взаємозв'язків між мовою та невербальними знаками, дослідженні мультимодальних текстів, а також описі таких складних семіотичних утворень, як комікси, музичні кліпи чи відеоігри.

У руслі цих підходів активно розвивається медіалінгвістика та інтернет-лінгвістика, які вивчають специфіку функціонування мови в умовах цифрової комунікації: мовні практики в соцмережах, меми як окремий жанр, структуру та прагматику мультимодальних текстів, а також функції емодзі як нового типу графічних знаків, що доповнюють або замінюють вербальний контент.

Екологічна та геокритична парадигми досліджують взаємодію мови та природного середовища. Ключовими поняттями є «мовні ландшафти; дискурс екологічних проблем; роль мови у формуванні екологічної свідомості; мовні засоби опису природи. Геокритика і просторові студії займаються вивченням репрезентації простору в літературі й мові; взаємодії тексту з місцем; феномену «пам'яті місця»; міської топонімії як культурного коду. Мова у цій парадигмі постає інструментом формування просторової ідентичності.

Отже, сучасні дослідження переконливо засвідчують, що мовна ситуація в Україні перебуває у стані динамічної трансформації, зумовленої постколоніальними процесами, посиленою національною самоідентифікацією та глобальними соціокультурними змінами. У цьому контексті мова постає як складний інтердисциплінарний феномен, який водночас відображає когнітивні, соціальні, культурні й психологічні процеси. Парадигмальні зрушення в сучасному мовознавстві демонструють перехід від пріоритету структури до уваги на людину, від статичної системи – до динамічного процесу, від аналізу тексту – до аналізу дискурсу. Тісна інтеграція лінгвістики з іншими науками відкриває широкі можливості для глибшого вивчення мови в природних контекстах, а українське мовознавство активно розвивається у провідних напрямках світової науки, водночас зберігаючи власну національну специфіку. Особливо перспективними для подальших досліджень постають новітні підходи – нейролінгвістика, еколінгвістика, інтерсеміотика, які дозволяють комплексно осмислювати мовні явища та їхній зв'язок із сучасною культурою й суспільством.

Список використаних джерел

1. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика: кол. моногр. Харків–Дрогобич, 2014. 470 с.
2. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 242 с.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник. Полтава : Довкілля, 2008. 712 с.
4. Шевченко Л. І. , Сизонов Д. Ю. Теорія медіалінгвістики : підручник ; за ред. Л. І. Шевченко. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 214 с.

Вікторія ЛОБЕНОК-ЄНСЕН, психолог, сімейний медіатор, психотерапевтичний консультант в методі позитивної психотерапії, інструктор з когерентного дихання ВВМ II рівня, тренерка сексуальної освіти для молоді
Норвегія – Україна

МОВНИЙ БАР'ЄР ЯК ВНУТРІШНІЙ ОПІР: ЧОМУ ВАЖКО ПЕРЕЙТИ НА УКРАЇНСЬКУ І ЯК ПОВЕРНУТИ СОБІ СИЛУ ГОВОРИТИ

Сучасна мовна ситуація в Україні позначена глибокими суспільними змінами, спричиненими війною, постколоніальними процесами та зростанням суспільного запиту на самоідентифікацію. Перехід на українську мову для значної частини громадян став не просто вибором мовного коду, а переосмисленням власного досвіду, зв'язку з культурою, історією та нацією. Саме тому проблема мовного бар'єра виходить за межі лінгвістики і набуває психологічного, соціального та культурного виміру.

Багато людей стикаються з внутрішнім опором, який часто не має нічого спільного зі складністю мови. Це опір передусім психологічний: страх помилитися, відчуття невпевненості, сором, або навіть втрата звичного образу себе, пов'язаного з попереднім мовним досвідом. Такі бар'єри формувалися роками під впливом історичних обставин, політичних практик та культурних домінант.

У цих умовах надзвичайно важливо осмислити мову як ресурс, що впливає на психічне здоров'я, когнітивний розвиток, соціальну взаємодію та культурну інтеграцію. Аналіз мовного бар'єра як прояву внутрішнього опору дає змогу глибше зрозуміти, чому для багатьох українців перехід на рідну мову є таким складним, і водночас показує шляхи подолання цих труднощів.

У доповіді розглядається мова як відображення психічного життя людини та показник зрілості нації. Перехід на українську для багатьох постає не лише лінгвістичним, а насамперед психологічним викликом: внутрішній опір нерідко пов'язаний не зі складністю граматики, а зі страхом зробити помилку, соромом або відчуттям втрати звичного образу себе.

Перш за все, мова постає дзеркалом мислення. Мовлення не просто передає думки – воно їх формує. Через слово людина структурує досвід, осмислює події та взаємодіє зі світом. Тому розвиток національної мови є водночас розвитком колективної свідомості народу.

Українська мова як жива система підтримує й живить психіку: вона зберігає внутрішню гнучкість, здатність до творення нових сенсів, активізує чуттєвість, креативність та інтелектуальну ініціативу. Часто непорозуміння між людьми виникає не через різницю поглядів, а через психолінгвістичні особливості двох

мовних систем, у яких інакше вибудовується логіка вислову та емоційне забарвлення.

Мова також виконує роль «тренажера» психічних процесів. Вивчення та активне використання мови стимулює пам'ять, увагу, мислення, уяву — ті механізми, що забезпечують когнітивне здоров'я. Регулярна мовна практика сприяє ментальній гнучкості й навіть може слугувати профілактикою вікових когнітивних розладів.

Ще один важливий аспект — мова як міст між людьми та культурами. Вона забезпечує відчуття приналежності та присутності, дозволяє встановлювати контакт — навіть на відстані. Саме тому непорозуміння трапляються не тільки між українсько- і російськомовними мовцями, а й у будь-яких міжкультурних комунікаціях: різні мовні картини світу формують різні способи інтерпретації реальності.

Отже, мова — це справжнє дихання народу. Коли ми говоримо українською, ми підтримуємо внутрішню рівновагу, зміцнюємо самоідентичність і відчуваємо живий зв'язок із культурою та світом. Тому варто дозволити собі говорити — навіть недосконало, але щиро й вільно, — адже найважливіше бути живим у слові.

Аліна МАРЧЕНКО, Альона ПИВОВАР,
викладачі вищої категорії
Криворізький фаховий коледж Державного
некомерційного підприємства «Державний
університет «Київський авіаційний
інститут» sirin29121988@gmail.com,
pivovaralena44@gmail.com

СУЧАСНІ ДЖЕРЕЛА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Викладання предметів філологічного циклу у фаховому коледжі дозволяє співпрацювати із молодими, цікавими, активними людьми. Однак не всі з них мають щире зацікавлення у вивченні української мови та літератури. Тож постає питання, як можна інтегрувати молоде покоління у вітчизняну культуру максимально органічно, не викликаючи спротив, не нав'язуючи їм власне бачення? До чого ж апелювати? До звичних і цікавих їм форм репрезентації українського контенту.

Наприклад вітчизняний кінематограф. Українське кіно, безперечно, має, що запропонувати молодому глядачу. До того ж сучасні твори української кіноіндустрії заслуговують уваги з двох причин: 1) це етнічне багатство, представлене в героях та сюжетах стрічок; 2) апеляція до літератури (більшість творів є екранізацією класичних або сучасних літературних творів українських митців). Запропонуйте здобувачам освіти такі фільми: «Дике поле», відзнятий Ярославом Лодигіним за романом Сергія Жадана «Ворошиловград»; «Віддана» – екранізація роману Софії Андрухович «Фелікс-Австрія» очима Христини Сиволап; «Червоний» – екранізований Зазою Буадзе однойменний роман Андрія Кокотюхи; «Чорний ворон» – кіноверсія роману Василя Шкляра «Залишенець. Чорний ворон». Також варто переглянути стрічки «Щедрик» Олесі Моргунець-Ісаєнко, «Додому» Нарімана Алієва, «Поводир» Олеся Саніна, «Будинок слово» Тараса Томенка та «Божевільні» Дениса Тарасова.

Не менш цікавим для підлітків може стати серіал «Сторожова застава». А перегук з літературою можна віднайти у серіалах «Сага», «Століття Якова», «І будуть люди» та «Спіймати Кайдаша».

Для носіїв однієї з наймилозвучніших мов світу не потрібно зайвих пояснень щодо сили музики. Вітчизняна естрада є не лише джерелом натхнення та важливою частиною нашої культури, але й пропонує багатий лексичний матеріал, який може допомогти покращити знання та збагатити словниковий запас української мови.

Прослуховування пісень сучасних виконавців може стати цікавим інтерактивним заняттям, що створить спільний простір для дискусій та мовних спостережень між вами та вашими студентами. Запропонуйте їм аналізувати пісні на предмет лексичних, граматичних та стилістичних помилок, виявляти неологізми або діалектні форми. Запровадьте щоденник чи онлайн-дошку (наприклад, Padlet), де вони зможуть презентувати результати своєї роботи.

Таким чином, їхнє дозвілля сприятиме інтеграції мовних знань у повсякденне життя, а музика стане точкою перетину ваших інтересів та їхньої сфери зацікавлень.

Чудовим матеріалом для мовних спостережень можуть стати твори таких виконавців, як Jerry Heil, Wellboy, гурту «Tember Blanche», «Антитіла», «Go_A», «Океан Ельзи», «Бумбокс», «Піріг і Батіг» та «Скрябін». Їхня творчість представляє різноманіття стилів та ліричних рішень, що може бути цікавим для аналізу.

Особливої уваги заслуговує проєкт Артема Пивоварова «Твої вірші, мої ноти». Більшість пісень з цих двох альбомів є музичними інтерпретаціями класичних українських поетичних творів. Завдяки цьому проєкту студенти можуть переконатися, що українська поезія є актуальною, вічно живою, близькою та зрозумілою для них.

Не менш захопливою є творчість МУРу – українського творчого об'єднання, заснованого у 2022 році з метою актуалізації української літератури. Команда створює музичні альбоми на вірші класичних поетів (наприклад, альбоми-мюзикли «Ти [Романтика]», «Ребелія»), документальні відео про українських письменників та освітні матеріали, які поширюються в соціальних мережах, і які так легко сьогодні використати під час проведення занять з української літератури.

Інтернет часто асоціюється з дозвіллям, гаюнням часу, чимось, що відволікає від навчання. Однак молодь бачить у ньому безліч можливостей для вирішення проблем, розваг та поглиблення знань відповідно до своїх інтересів. Розуміючи ці можливості, ми можемо не протиставляти освіту інтернету, а ефективно інтегрувати інтернет-ресурси в освітній процес.

Запропонуйте студентам якісний україномовний контент, який дозволить їм органічно зануритись в український медіапростір. Створюючи своєрідну «інформаційну бульбашку» з якісного україномовного контенту, ми можемо зорієнтувати молодь у величезному обсязі інформації в інтернеті та спрямувати її увагу на ресурси, що сприятимуть їхньому особистісному розвитку та зацікавленню українською культурою.

Так, на нашу думку, варті уваги блоги молодого ентузіаста української мови Андрія Шимановського, активної популяризаторки української культури Софії Безверхої (відомої під ніком «krarka.krarka»), мистецтвознавиці Євгенії Гаврищенко («yivhaa»), етнографині Анастасії Кривенко.

А ось проєкт Віри Агеєвої та Ростислава Семківа «Шалені авторки» є цінним ресурсом як для викладачів-філологів, так і для всіх, хто цікавиться українською літературою. «Леся, Шева і Франко» – це влучна назва для блогу, орієнтованого на молодь і присвяченого письменникам зі шкільної програми з української літератури. «Деколонізаторки» – спільна розробка культурологині Маріам Наєм та мистецтвознавиці Валентини Сотникової, спрямований на роз'яснення механізмів експансії в культурному просторі та надання інструментів для подолання культурної кризи. Проєкт «Точка збору» пропонує

цікавий та легкий для сприйняття контент. Особливо вартий уваги цикл випусків «Розкажи історію».

Серед Ютуб-каналів найперше хотілось би звернути увагу на канал Емми Антонюк «Це ніхто не буде дивитися». Особливо цінним є те, що кожен випуск супроводжується рекомендаціями літератури (художньої, наукової, публіцистичної тощо), яка допоможе сформувати власне розуміння порушеної теми і поглибити знання з того чи іншого питання.

Цінність YouTube-каналу «Профдеформація» Касі та Сашка Даниленка у здатності підтримувати високий моральний дух молоді. Через інтерв'ю з видатними українськими та міжнародними фахівцями канал показує, що Україна є рушійною силою в сучасному мистецтві, культурі та науці. Це допомагає молоді повірити у свій потенціал, важливість активної громадянської позиції, національної самосвідомості та особистісного розвитку на користь суспільства.

Педагогічна діяльність сучасного викладача нерозривно пов'язана з патріотичним вихованням та розвитком активної громадської позиції студентів. Представляючи їм визначних українців сучасності, ми не лише залучаємо їх до культурного та суспільного життя, але й надихаємо прикладами для наслідування, допомагаємо усвідомити важливість їхнього особистого внеску, що є природним продовженням освітнього шляху.

Серед багатьох вартих уваги особистостей є і митці слова, і суспільні та громадські активісти, і музиканти, і артисти, і художники. Продовжувати цей список можна відповідно до теми і мети занять чи позаурочних заходів, у контексті яких доречно говорити про представників проукраїнської позиції.

Цей огляд джерел національної ідентичності є ще одним кроком до успішної комунікації зі здобувачами освіти. Адже за умови спільного розуміння ключових історичних подій, культурних надбань, цінностей та символів комунікація стає більш ефективною та глибокою. Що у свою чергу відкриває нові можливості для ще якіснішого рівня освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми викладання української мови та літератури у закладах фахової передвищої освіти : [зб. ст.]. Київ : Освіта, 2024. 350 с.
2. Медіаграмотність в освітньому процесі : метод. посіб. / І. В. Ковальчук [та ін.]. Харків : Нова школа, 2022. 190 с.
3. Сенчук, О. В. Інтеграція сучасного медіаконтенту у викладання філологічних дисциплін. Педагогічний вісник. 2024. Вип. № 5. С. 45–52.
4. Формування національної свідомості молоді засобами культури / за заг. ред. С. Д. Петренка. Львів : Світ, 2021. 290 с.

Ганна ПРИХОДЬКО, викладач української мови та літератури ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»
prikhodko.anna123@gmail.com

МОВА ВІЙНИ І ВІЙНА МОВ: ЯК ЗМІНИЛАСЯ УКРАЇНСЬКА МОВА У ВОЄННИЙ ЧАС

Українська мова у воєнний час набула нового змісту, нової сили й значення. Вона стала символом спротиву, знаком гідності, способом самоідентифікації. Мова із засобу спілкування перетворилася в потужну зброю на інформаційному фронті, в боротьбу за свідомість, за право бути собою.

Після початку повномасштабного вторгнення росії українці не лише згуртувалися, а й переосмислили власне мовне середовище. Перехід на українську мову для багатьох громадян став не просто лінгвістичним, а моральним вибором. Багато українців, які раніше спілкувалися російською, свідомо почали говорити українською, вважаючи це проявом солідарності, підтримки армії й збереження культурної цілісності. Часто в медіапросторах можна зустріти фразу: «Коли говориш українською, ти ніби тримаєш в руках прапор – навіть якщо просто замовляєш каву». Тож можна сказати, що війна дала поштовх до утвердження української мови як єдиної державної та єдино природної для українського простору.

З'явилася велика кількість нових слів і висловів, які увійшли до активного вжитку: «прильоти», «виходи», «коптери», «шахеда», «ППЮ», «тривога», «байрактар», «дрон». Ці слова вийшли за межі військового жаргону і стали частиною повсякденного мовлення. Поруч із ними народжуються образні метафори, жарти, меми - усе те, що допомагає пережити страх і невизначеність. Наприклад, фрази «Бавовна буде», «Добрий вечір, ми з України», «ЗСУ - наші янголи» стали не лише популярними висловами, а й символами національного оптимізму та віри в перемогу.

Українці стали частіше вживати слова, пов'язані з гідністю, мужністю, вдячністю: герої, незламність, свобода, подяка, волонтер. У мовленні з'явилася щирість і прямота, зникла надмірна офіційність. У соціальних мережах, у розмовах, навіть у журналістиці помітно, як люди прагнуть говорити від серця.

Водночас спостерігається очищення мови як від застарілих кліше, так і від русизмів, що десятиліттями проникали в побут. Багато хто свідомо намагається уникати кальок і вживати українські слова: «застосунок», замість «приложеніє», «допомога», замість «помощь», «обстріл», замість «обстрел». Цей процес не примусовий, а природний: люди хочуть говорити так, як говорили їхні предки, а не як нав'язала тоталітарна система.

Окремої уваги заслуговує мовна творчість у воєнний час. Війна породила нову хвилю поезії, пісень, афоризмів, які швидко розповсюджуються у соцмережах. Як тут не згадати автора книги «Вірші з бійниці» Максима

Кривцова (позивний «Далі»), яка вийшла напередодні його загибелі і була визнана однією з найкращих українських книжок 2023 року за версією Український ПЕН. У цій книзі піднімаються теми війни, фронтового досвіду, сили та гідності. Мова фронтових листів, волонтерських чатів, репортажів і навіть офіційних звернень стала більш живою, емоційною, людяною. Це демонструє, що українська мова здатна поєднувати суворість і ніжність, біль і надію. Не менш важливою є й «війна мов» у глобальному сенсі. Російська пропаганда роками намагалася довести, що українська - це лише «діалект» чи «мова меншості». Проте війна остаточно зруйнувала ці міфи. Сьогодні українська звучить у світі як мова правди, мова, за яку борються і яку підтримують. Українська мова перестала бути лише національною - вона стала світовою у своєму значенні.

Мова - це відбиток душі народу. І коли народ переживає важкі випробування, його мова теж змінюється, дорослішає, міцнішає. Українська мова сьогодні - це жива, сильна, незламна система, яка вбирає в себе енергію мільйонів сердець. Вона вчить нас не лише спілкуватися, а й відчувати, підтримувати, жити з гідністю. Українська мова у воєнний час перестала бути лише інструментом комунікації, вона стала символом свободи та єднання. Через слова ми передаємо пам'ять, біль і надію, через мову ми відстоюємо право бути українцями.

Отже, «мова війни» - це не лише про лексику, яка сформувалася внаслідок військових дій. Це насамперед про внутрішню трансформацію суспільства, його готовність через мову чинити опір, зберігати пам'ять і будувати майбутнє. Українська мова в час війни стала символом незламності, а «війна мов» - показником того, що культурна незалежність є такою ж важливою, як і політична.

Список використаних джерел

1. Кулик В. Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го. Збруч. 07 січ. 2023. URL: <https://zbruc.eu/node/114247> (дата звернення: 12.10.2025).
2. Тарас Кремінь. Уповноважений із захисту державної мови: Державна мовна програма - серед факторів національної безпеки. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/taras-kremin-derzhavna-movna-prohrama-sered-faktoriv-natsionalnoi-bezpeky> (дата звернення: 13.10.20254).
3. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku> (дата звернення: 12.10.2025).
4. Чому українці більше говорять українською. URL: <http://languagepolicy.info/2015/06/chomu-ukrajintsi-bilshe-hovoryat-ukrajinskoju-movoyu> (дата звернення: 12.10.2025).

Вероніка РЕЗНИЧЕНКО, здобувачка освіти,
Ганна ПРИХОДЬКО, викладач української
мови та літератури, ВСП «Дніпровський
фаховий коледж інженерії та педагогіки
Українського державного університету науки і
технологій»
veronikarezni4enko510@gmail.com
prikhodko.anna123@gmail.com

МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У тезах розглянуто основні соціолінгвістичні, культурні, освітні та нормативні виклики, що стоять перед українською мовою на сучасному етапі розвитку суспільства. Проаналізовано проблеми зменшення сфери вживання державної мови, наслідки тривалої русифікації, поширення двомовності та суржику.

Окрему увагу приділено питанням мовної політики, престижу української мови серед молоді, якості викладання, розвитку термінології та ролі медіа у формуванні мовної культури. Зроблено висновок про необхідність утвердження української мови як мови успіху, науки, технологій та міжнародного спілкування.

Після відновлення незалежності України питання функціонування державної мови стало одним із центральних у процесі формування національної ідентичності.

Українська мова виконує роль не лише засобу комунікації, а й символу державності, культурного спадку та єдності народу. Проте сучасний мовний простір характеризується низкою суперечностей, пов'язаних із впливом історичних, політичних і глобалізаційних чинників. Це зумовлює потребу комплексного осмислення сучасних соціолінгвістичних викликів і пошуку шляхів подолання проблем, що стоять перед українською мовою в усіх сферах суспільного життя.

1. Соціолінгвістичні виклики сучасності

Попри офіційний статус державної, українська мова не повністю охоплює всі сфери суспільної діяльності. Особливо це помітно у великих східних та південних містах, де мовна ситуація залишається неоднорідною. Наслідки багаторічної русифікації спричинили значну присутність російської мови в публічному просторі, медіа та сфері обслуговування.

Поширення двомовності й суржику становить окремий виклик. Хоча змішане мовлення є природним явищем у перехідних мовних середовищах, надмірне використання суржику негативно впливає на чистоту мови, знижує її престиж та ускладнює засвоєння мовних норм. Водночас існування двомовності вимагає гнучких, але послідовних механізмів державної мовної політики, спрямованих на поступове розширення сфери функціонування української мови.

2. Проблеми престижу та сфер вживання мови

Хоча українська є мовою освіти, наукової та професійної комунікації, у багатьох галузях усе ще бракує якісного україномовного контенту.

У науці спостерігається дефіцит термінології, спеціалізованих журналів та монографій, що знижує конкурентоспроможність української як мови наукових досліджень.

У культурному середовищі важливим завданням є підтримка україномовного кінематографа, музики, театру та книговидання. Медіапростір також потребує розширення українського сегменту, особливо в соціальних мережах і сфері ІТ, де наразі домінує контент іншими мовами. Не менш актуальним є питання мовної компетентності у сфері державного управління. Попри законодавчі вимоги, у роботі державних структур трапляються випадки формального використання мови без дотримання норм офіційного стилю.

Підвищення престижу української мови серед молоді - ключовий напрям сучасної мовної політики.

3. Освітні та культурні аспекти мовного розвитку

Освіта відіграє провідну роль у зміцненні позицій державної мови. Проте у низці закладів освіти спостерігається недостатня увага до якості викладання української мови та літератури.

Необхідне впровадження сучасних методик навчання, створення інтерактивних підручників, цифрових ресурсів та медіаконтенту, що зробить українську мову більш привабливою для молодого покоління.

Актуальною залишається проблема формування сучасної термінологічної бази. Стандартизація й оновлення термінів є передумовою для функціонування мови в науково-технічних і професійних галузях.

Окремої уваги потребує розвиток україномовного книговидання. Держава має підтримувати видавців, які створюють конкурентоспроможний продукт, та стимулювати попит на україномовну літературу.

4. Державна політика та мовна безпека

Важливою проблемою залишається непослідовність у реалізації Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Недостатній контроль за його дотриманням у сфері обслуговування, реклами чи освіти послаблює вплив мовного законодавства.

У контексті гібридної війни мовна політика набуває особливого значення як елемент інформаційної безпеки. Українська мова виступає не лише культурним, а й стратегічним ресурсом держави.

Необхідно також забезпечити підтримку української мови серед діаспори, сприяти її популяризації у світі через освітні та культурні програми.

5. Нормативно-стилістичні та лексичні проблеми

«Українського правопису» (2019) актуалізувало проблему стабільності та суспільного прийняття мовної норми. Сучасна українська лексика розвивається динамічно, проте мовознавці мають знайти баланс між пуризмом і запозиченнями.

Важливо, щоб нові слова природно інтегрувалися у мовну систему, не витісняючи питомих форм. Активна неологізація є свідченням життєздатності мови, однак потребує виваженого підходу з боку лексикографів.

Отже, сучасна українська мова переживає етап активного відродження та структурного оновлення. Її розвиток залежить від узгоджених дій держави, науковців, освітян і суспільства. Головне завдання – зберегти статус державної мови, забезпечити її конкурентоспроможність, привабливість повноцінне функціонування в усіх сферах життя і передати її наступним поколінням. Українська мова має стати потужним інструментом державотворення, засобом інтеграції суспільства та чинником культурної безпеки. Її утвердження як мови науки, технологій, інновацій і міжнародного спілкування є запорукою стабільного розвитку української держави в глобальному світі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Київ, 2019.
2. Масенко Л. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Київ: КМ Academia, 2018.
3. Журенко О. Соціолінгвістика: сучасні тенденції розвитку української мови. Львів: Видавництво ЛНУ, 2020.
4. Яременко В. Українська мова у глобалізованому світі. Харків: Ранок, 2021.

Дар'я РИСЮК, студентка II курсу,
освітньо-професійна програма Сестринська
справа

Валерія БЕЛЕВЦОВА, викладач
КЗ «Кам'янський фаховий медичний
коледж» ДОР

belevtsova@med.cc.ua

СЛОВО ЯК ЛІКУВАЛЬНА СИЛА: МЕТАФОРА МОВИ В УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

У медицині ми звикли бачити лікування як процес, пов'язаний із тілом – зціленням ран, боротьбою з хворобами, підтримкою фізичного здоров'я. Але, навчаючись на медичну сестру, я дедалі глибше усвідомлюю, що існує й інше лікування – духовне. Людина потребує не лише ліків і процедур, а й слова, здатного втамувати біль, підтримати, дати сили жити. У цьому сенсі українська поезія є справжньою терапією для душі, бо її слово – це ліки, що діють на серце.

Тарас Шевченко першим утвердив у нашій культурі ідею слова як духовної енергії, що лікує народ. У його поезії слово пробуджує пам'ять, очищує від рабства, зцілює гідність. «Ну що б, здавалося, слова... / Слова та голос – більш нічого. / А серце б'ється – ожива, / як їх почує!» – писав він. Це нагадує, як у медицині слово може заспокоїти пацієнта краще за будь-яку пігулку.

Для Лесі Українки слово – це зброя духу і водночас спосіб самозцілення. Хворіючи тілом, вона лікувалася силою власної мови. «Слово, чому ти не твердая криця...» – у цих рядках чути прагнення перетворити біль на силу. Її поезія – приклад того, як духовна енергія слова може перемагати фізичні страждання, так само, як позитивне мислення допомагає відновленню організму.

Василь Стус сприймав слово як акт очищення через страждання. Його поезія – це терапія совісті. «Мені зоря сіяла нині вранці, / коли стояв я на страшнім суді» – у цих рядках звучить не лише біль, а й духовне одужання. Як у медицині очищення є умовою зцілення тіла, так і у Стуса очищення душі через слово є шляхом до духовного здоров'я.

Ліна Костенко розглядає слово як моральне очищення і пам'ять. У її поезії воно діє, наче антисептик для суспільства, очищуючи його від зневіри й байдужості: «І кожне слово – це молитва з болю». Для мене як майбутньої медичної сестри це близьке – адже лікування неможливе без віри, а слово поетеси дає людині віру в силу добра, у здатність до відновлення.

У поезії Івана Драча слово має життєдайний характер, воно випромінює тепло, подібно до сонця, яке лікує природу: «Поезія – це завжди неповторність, / якийсь безсмертний дотик до душі». Його слово – це світло, що зігріває душу, піднімає тонус життя, пробуджує бажання творити. Як сонячне світло стимулює вироблення вітамінів, так і поетичне слово живить духовну енергію людини.

У прозі Григора Тютюнника слово – це правда і співчуття, ліки для серця, висловлені просто й щиро: «Треба бути добрим. Інакше люди збайдужіють і

згинуть». Його мова нагадує теплий дотик лікаря до пацієнта, що передає не лише професіоналізм, а й людяність. Добре слово в його текстах має силу підтримати, заспокоїти, вилікувати від байдужості – хвороби, що не менше небезпечна за фізичну.

Оксана Забужко говорить про слово як простір відновлення ідентичності. Вона пише: «Мова – не просто засіб спілкування, а спосіб мислення, форма буття нації». Її слова звучать як терапевтична формула для національної пам'яті: через усвідомлення мови ми зцілюємо травми минулого і відновлюємо духовне здоров'я народу.

Коли читаєш українську поезію, відчуваєш, що слово справді має лікувальну силу. Воно зцілює так, як у медицині лікує не лише препарат, а й ставлення, турбота, віра.

Як майбутня медична сестра, я бачу у слові ще одну форму терапії – не для тіла, а для душі. Бо іноді найкращі ліки – це добре сказане слово, поетичне чи звичайне, яке пробуджує надію, очищує серце й повертає людині бажання жити.

Список використаних джерел

1. Грабович Г. До історії української літератури: дослідження, есе, полеміка. Київ: Основи, 1997. 367 с.
2. Драч І. Соняшник: поезії. Київ: Дніпро, 1962. 184 с.
3. Жулинський М. Із забуття в безсмертя: сторінки літературного життя України ХХ ст. Київ: Либідь, 1990. 400 с.
4. Забужко О. Філософія українського слова: есеї. Київ: Комора, 2017. 304 с.
5. Стус В. Палімпсести. Київ: Факт, 2005. 480 с.
6. Костенко Л. Берестечко: історичний роман у віршах. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. 224 с.
7. Тютюнник Г. Вибрані твори. Київ: Дніпро, 1988. 320 с.
8. Українка Л. Зібрання творів у 12 т. Т. 1: Поезії. Київ: Наукова думка, 1975. 520 с.
9. Шевченко Т. Кобзар. Київ: Дніпро, 2014. 608 с.

ХАНІ Мар'яна, здобувачка вищої освіти, ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)», **ГЛЯНЕНКО Катерина**, кандидат педагогічних наук, викладач ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

ФЕМІНІТИВНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ ХХ СТОЛІТТЯ

Проблема фемінітивної лексики – одна з найпомітніших тем сучасної української лінгвістики, адже вона пов'язана як з внутрішніми закономірностями мовної системи, так і з соціальними процесами, зумовленими зміною ролі жінки в суспільстві. Українська мова традиційно мала розгалужену систему утворення назв осіб жіночої статі, що підтверджують як давньоукраїнські пам'ятки (княгиня, бояриня, письменниця), так і словники ХІХ – початку ХХ ст. Проте протягом ХХ століття статус фемінітивів зазнав істотних трансформацій: від активного розвитку у 1920–1930 роках до їхнього свідомого обмеження в радянський період і повернення в широку мовну практику наприкінці століття.

Жіночі найменування осіб мають тривалу й глибоку історію в українській мові. Ще в праслов'янську добу активно функціонували суфікси **-к-а**, **-иц-я**, **-ин-я**, **-ш-а**, за допомогою яких творилися назви осіб жіночої статі, у тому числі за родом занять або професією. У пам'ятках української мови ХІV–ХVІІІ століть простежується значний масив таких форм, зокрема: *дядька, кравчиня, шинкарка, ворожка* та багато інших.

У ХІХ столітті мовознавці – П. Житецький, М. Максимович, І. Нечуй-Левицький – наголошували, що подібні слова становили природну частину мовної системи. Це підтверджує й художня література того часу: автори, серед яких Леся Українка, Олена Пчілка, Марко Вовчок, широко застосовували форми *швачка, учителька, слухачка, господиня, красуня*. Отже, на початок ХХ століття українська мова вже мала добре розвинену й усталену систему фемінітивів, яка не вимагала штучного доповнення.

Особливо інтенсивного розвитку жіночі назви професій набули у 1920–1930 роках – у період активної українізації. У словниках Б. Грінченка, Г. Голоскевича, у правописних матеріалах доби М. Скрипника зафіксовано значну кількість фемінітивів: *викладачка, професорка, учителька, науковиця, секретарка, членкиня*.

Лінгвісти того часу в більшості своїй виступали за нормальність і природність таких форм. Так, А. Кримський підкреслював природний характер фемінітивів для української мови. Г. Голоскевич у «Правописному словнику» (1929) закріпив низку жіночих назв на кшталт *редакторка, директорка, лекторка, членкиня*. І. Огієнко наголошував, що мова має відображати соціальну рівність, а тому й лексика повинна відповідати реальному становищу жінки в суспільстві.

Художня література 20–30 років також активно підтримувала цю тенденцію. У творах з'являються природні для контексту форми: у О. Кобилянської – *молода лікарка*, у М. Хвильового – *сестричка*, у романі У. Самчука «Марія» – *сусідка, наймичка, господиня*. Це свідчить про відсутність будь-яких мовних або соціальних бар'єрів щодо вживання фемінітивів.

Активний розвиток жіночих назв у цей період був зумовлений низкою соціолінгвістичних чинників: модернізацією суспільства, зростанням ролі жінок в освіті та професійній діяльності, впливом державної політики українізації та орієнтацією на європейський досвід, зокрема на інші слов'янські мови, де фемінітиви традиційно були нормою.

Період 1930–1980-х років став часом різкого згортання уживання фемінітивів, що було безпосереднім наслідком русифікаційної мовної політики. Після припинення українізаційних процесів система жіночих назв опинилася під тиском жорстких нормативних обмежень.

Передусім це виявилось у словниковій та правописній практиці середини ХХ століття. У мовних джерелах 1940–1980 років значна частина фемінітивів була вилучена або маркована як розмовна, другорядна. Нормою стали чоловічі форми *вчитель, лікар, інженер* – навіть у випадках, коли йшлося про жінку. Таким чином, жіночі назви професій поступово витіснялися офіційним ужитком.

Відбулася й стилістична дискредитація багатьох фемінітивів. Форми *директорка, редакторка, авторка* у радянський період кваліфікувалися як небажані або низькостильові, тоді як конструкції на кшталт *жінка-лікар, жінка-інженер* фактично рекомендувалися як нормативні. У такий спосіб мова штучно віддалялася від природної словотвірної традиції.

Попри тиск офіційної норми, художня література продовжувала зберігати значну частину традиційних форм. Так, у творах Ліни Костенко трапляється вживання *бібліотекарка*; у романі Олесья Гончара «Прапорonoсці» наявні слова *учителька, медсестра, господиня*; у Івана Багряного («*Тигролови*») зустрічаємо форму *егерка*, що свідчить про живучість моделі на -к-. Літературна практика засвідчувала: фемінітиви продовжували жити в мові, навіть коли офіційні норми їх обмежували.

Звуження функціонування фемінітивів мало низку причин. Насамперед йшлося про орієнтацію на російську мову як «еталон» радянської мовної політики, а також про ідеологічне прагнення забезпечити «єдність мов народів СРСР». Окремим чинником була й ідеологічна неприпустимість підкреслення особливої соціальної ролі жінки, що відбивалося на мовній нормі.

Відродження системи фемінітивів розпочалося наприкінці 1980–1990-х років. У цей час лінгвісти – Н. Клименко, Л. Масенко, О. Тараненко, І. Фаріон – аргументовано довели, що українська мова завжди мала повноцінну систему жіночих назв, а їх витіснення було результатом політичних, а не внутрішньомовних процесів. Дослідники підкреслювали: фемінітиви відповідають морфологічній будові української мови та є закономірним елементом її словотвору.

Після 1991 року жіночі назви активно повертаються у публіцистику, медіа й художню літературу. Закріплюються та поширюються слова *авторка, депутатка, міністерка, менеджерка, психологиня*, а також нові словотвірні моделі – *дизайнерка, тренерка, експертка*.

У ХХ столітті система фемінітивів продовжувала ґрунтуватися на кількох продуктивних словотвірних моделях. Найуживанішою була форма з суфіксом **-к-а**: *вчителька, лікарка, редакторка, менеджерка*. Суфікс **-иц-я** представлений варіантами *співниця, слухачиця*; модель **-ин-я** охоплює слова *киянка, членкиня, господиця*; суфікс **-ес-а** трапляється у запозичених назвах на кшталт *поетеса, принцеса*, а **-ш-а** зберігається переважно в розмовному вжитку (*учительша, лікарша*). Стилiстичне забарвлення цих моделей змінювалося відповідно до історичного періоду: від нейтральності у 20–30-х роках до зниження стилю у 40–80-х і подальшого повернення до нормативності у 90-х.

У художній літературі ХХ століття фемінітиви виконували важливу стилістичну функцію, забезпечуючи точніше змалювання жіночих персонажів і передаючи особливості мовлення доби. Леся Українка використовує форми *сестриця, служниця*, Ольга Кобилянська – *панночка, газдиця, учителька, швачка*, підкреслюючи соціальну роль жінки. У Ліни Костенко фемінітиви підсилюють індивідуалізацію образів (*студентка, поетеса*), а в Олеса Гончара, Уласа Самчука та Івана Багряного трапляються як нейтральні, так і архаїчні форми на кшталт *жниця, мандрівниця, молодиця*.

Українська мова у цьому аспекті органічно вписується в загальнослов'янський контекст. У польській, чеській і словацькій мовах фемінітиви зберігалися без перерви й посідали важливе місце в мовній системі: *lekarka, profesorka* (польська), *učitelka, ministryně* (чеська). Порівняння свідчить, що обмеження фемінітивів в українській мові було штучним, політично вмотивованим і не відповідало природному розвитку словотвірної системи.

Отже, фемінітиви є невід'ємною частиною української літературної мови ХХ століття, що забезпечує точність, диференційованість і соціальну репрезентативність мовної системи. Їх відродження наприкінці століття закономірне й підтверджує сталість внутрішньомовних тенденцій.

Список використаних джерел

1. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова. Київ : Наук. думка, 1973. 512 с.
2. Данилюк Н. В. Фемінітиви в українській мові: історія та сучасність // Українська мова. 2019. Вип. № 2. С. 45–58.
3. Климаш Н. Гендерна лінгвістика: навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 254 с.
4. Клименко Н. Фемінітиви в сучасній українській мові // Мовознавство. 1991. Вип. № 1. С. 55–63.
5. Кобилянська О. Твори : у 5 т. Чернівці : Букрек, 2009.
6. Костенко Л. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 320 с.
7. Огієнко І. Нариси з історії української мови. Львів : Світ, 1995. 280 с.
8. Самчук У. Марія. Київ : Дніпро, 1991. 192 с.
9. Тараненко О. Словотвірні процеси в українській мові на межі ХХ–ХХІ ст. Київ : Інститут української мови НАН України, 2003. 198 с.
10. Фемінітиви: сучасні підходи до кодифікації // Українська мова. 2020. Вип. № 4. С. 30–48.

Валентин ЦИГАНОК, викладач
КЗ «Кам'янський фаховий медичний
коледж» ДОР»

ГЕНДЕРНА ЛІНГВІСТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

*Мова має владу створювати соціальну
нерівність, і вона ж може її подолати.
Сара Міллс*

Гендерна лінгвістика – це міждисциплінарна галузь мовознавства, яка вивчає зв'язок між мовою та соціальним конструктом гендеру. Вона аналізує, відображає, формує та підтримує гендерні ролі, а також, як мовна поведінка, різниця залежно від гендерної ідентичності мовців.

Гендерна лінгвістика сформувалася як окрема галузь у 1970-х роках, на другій хвилі фемінізму. В США та Західній Європі цей період прийнявся активною критикою соціальних нерівностей, в основному тих, що відображалися на мові

У 1973 році Робін Лакоф (американська лінгвістка), публікує працю «Language Woman`s Place», в якій уперше систематизує відмінності у мовленні жінок і чоловіків. Також вона описує «жіночу мову», як відображення підлеглого соціального статусу жінок.

1980-ті роки – з'являється низка досліджень, які ставлять під сумнів ідею «біологічної» природи мовних відмінностей, та натомість наголошують на соціальній обумовленості мовної поведінки.

У 1990-тих роках гендерна лінгвістика набуває міждисциплінарного характеру, зокрема через вплив культури, соціології, психології та філософії. У цей період Джудіт Батлер розвиває ідею гендеру й створює нову реальність, яка реалізується, в основному, через мовлення.

У 2000-ні роки й по сьогоднішня тематика гендерної лінгвістики поширилася на :

- Мову ЛГБТ спільнот
- Небінарні форми мовлення
- Вплив медіа простору на гендерний стиль мовлення
- Мова змінилася в юридичній, освітній, медичній та медійних сферах діяльності.

Основні фактори гендерної лінгвістики.

Розмежування статі та гендеру. Стать – біологічна характеристика, яка не залежить від нас та нашого бачення світу, це біологія, яка зароджується разом із нами ще в утробі матері (жінка, чоловік, інтерсекс). Гендер – соціально побудована роль, що визначає очікувану поведінку людини відповідно до її статі.

Гендерні відмінності у мовленні. Жінки частіше використовують ввічливі форми, запитання та зменшувальні суфікси. Чоловіки ж навпроти – пряміші, більш домінують в розмові й схильні до конкурентного мовлення.

Мовна дискримінація. Жіноча форма слів іноді буває відсутньою (в деяких мовах немає фемінітивів). Чоловіча форма часто використовується, як нейтральна чи стандартна, що призводить до певної «невидимості» жінок у публічному дискурсі.

Фемінітиви – це слова, що позначають професію або соціальну роль жінки (вчителька, директорка, фотографиня й інші). Їх використання сприяє мовному представленню жінок і гендерній рівності.

Мова ворожнечі й гендер. Об'єктивізація, сексизм у мові, вживання образливих слів щодо жінок або ЛГБТ осіб – часто підтримуються через суспільно прийняті мовні форми.

Когнітивний аспект гендерної мови. Гендерна лінгвістика розглядає не тільки мовні форми, а й когнітивні структури, що лежать в основі мовлення. Мовні шаблони впливають на наше сприйняття соціальних ролей. Якщо в мові домінують маскулінні форми (вчений, директор, лікар), то у свідомості формується образ цих професій, як «чоловічих» й у нашому уявленні формується образ чоловіка, навіть якщо мова йде про жінку.

Мовна соціалізація. Вивчення гендерної лінгвістики показує, як мова впливає на виховання дітей. З раннього віку хлопчиків та дівчат по-різному навчають говорити, реагувати та ставити питання. Хлопцям частіше дозволяють перебивати й підвищувати тон; дівчат – навчають бути стриманими, чемними й покірними в мовленні.

Мова інтернету й гендер. Соціальні мережі дали змогу швидко поширювати нові мовні практики, пов'язані з гендером. З'являються нові займенники та скорочення, які виражають гендерну ідентичність. Гендерна лінгвістика аналізує меми, сленг, онлайн-дискусії, як нову сферу побудови і боротьби за гендерну репрезентацію та рівність.

Мовна динаміка та трансгендерне мовлення. Окремим напрямком гендерної лінгвістики – є дослідження трансгендерної мови. Наприклад: як змінюється мовна поведінка людей, що проходять гендерний перехід. Як суспільство реагує на нові форми звертань і самоназв. Як транслюються нові ідентичності через мовний вибір: змінені займенники, імена, форма мовлення.

Міжкультурний підхід. Гендерна лінгвістика вивчає відмінності і мовному вираженні гендеру в різних мовах і культурах. У романських мовах (французька, іспанська) – дуже жорсткий граматичний рід, що доволі сильно ускладнює інклюзивну мову. У скандинавських країнах – активно розвивається нейтральна лексика. В українській мові – відбувається активне повернення й унормування фемінітивів.

Вплив гендерної лінгвістики на мовне середовище. Гендерна лінгвістика суттєво змінює не лише науковий погляд на мову, а й практичне використання мови в суспільстві. Кожен фемінітив несе у собі не лише зміни, що пройшли деякі мови й народи, а й цілу історію, яку слід пам'ятати й вшановувати. Вплив гендерної лінгвістики можна побачити у ключових напрямках:

- Формування мовної чутливості до гендеру. Гендерна лінгвістика підштовхнула мовців й мовознавців до розуміння того, що мова не є

нейтральною, вона має гендер у звертаннях, висловах чи званнях. Та поки ми стикаємось із закріпленими у суспільстві гендерними стереотипами, наприклад: слово «секретарка» часто використовують, як знецінену форму звання, або використовують вираз «жінка-лікар», як щось виняткове.

- Упровадження фемінітивів. Завдяки гендерній лінгвістиці почалося впровадження фемінітивів – форм жіночого роду для назв професій, посад чи звань. В українській мові, особливо після 2014 року, почали активно вживатися наступні слова: директорка, адвокатка, менеджерка, ректорка тощо. Це стало частиною мовної політики та боротьби за видимість жінок у публічному просторі чи навіть у звичайному спілкуванні. Також продовжуються створюватись нові фемінітиви, відштовхуючись від морфологічних норм й правил української мови.

- Інклюзивна й гендерно-нейтральна мова. У сучасному дискурсі стає дедалі більше організацій, медіа та офіційних структур, що переходять до інклюзивної лексики, яка враховує не лише жінок і чоловіків, а й небінарних осіб. Використання нейтральних назв: замість «спеціаліст/спеціалістка» вживають «працівники», «персонал», «команда». У деяких мовах поширюється використання займенника, як гендерно-нейтральної форми. Також в українському контексті все частіше з'являються ініціативи на кшталт написання через «слеш»: учасник/учасниця, або гендерно-нейтральні конструкції – «ті, хто навчається», замість «студенти».

- Зміна стилю публічної та офіційної комунікації. У політичній мові почала з'являтися тенденція до використання інклюзивних звернень: «шановні учасники та учасниці», «пані та панове». У державних документах, інструкціях та сайтах, дедалі частіше застосовують подвійне найменування або нейтральне формулювання, що враховують різні гендерні ідентичності.

- Освіта й підручники. Книги з мови, історії й літератури поступово змінюються під впливом гендерної критики: аналізуються ролі чоловіків та жінок у текстах, упроваджується більше прикладів жіночого мовлення, фемінітивів, інклюзивної граматики, з'явилися спеціальні курси з гендерної лінгвістики в університетах. А з 2019 року фемінітиви затвердили, як правильне написання професій та звань.

- Медіа та поп-культура. Журналісти й редактори дедалі частіше встають на сторону гендерно чутливої лексики. Критикується сексистська мова в рекламі, фільмах чи новинах. Розширено кампанії з мовної рівності (кампанія «Мова не винна», яка виступає за видимість жінок у новинах).

- Мовний активізм та мовна реформа. Гендерна лінгвістика дала поштовх та посприяла до формування мовного активізму, в основному в Інтернеті: почалися активні обговорення норм мовного етикету, коректності в звертаннях, мови толерантності. Посилився тиск на академічні та правописні установи з визнання фемінітивів й нейтральних форм. Саме гендерна лінгвістика дала поштовх мовній реформі, яка продовжується по сьогоднішній день.

Чому гендерна лінгвістика важлива для сьогодення? Вона розширює мовні горизонти, показує, як мова стає більш гнучкою, сучасною й чутливою. Гендерна

лінгвістика показує важливість прав людей, бо саме мова – це не просто засіб спілкування, а форма видимості у суспільстві. Цей розділ у мовленні бореться з дискримінацією, розкриваючи, як на перший погляд «невинні» слова можуть підтримувати нерівність.

Гендерна лінгвістика – це не просто галузь мовознавства, а потужний інструмент соціального аналізу, що дозволяє глибше зрозуміти, як мова відображає і формує гендерні ролі й іноді підтримує їх нерівність. Ця галузь виникла на перетині філософії, соціології, феміністської критики та традиційного мовознавства у 1970-х роках і з того часу активно розвивається, охоплюючи нові сфери комунікації, культури та публічного життя.

Список використаних джерел

1. Василенко С. О. Гендерна лінгвістика. Витоки та сучасність. *Інтернет конференція*. 2024. С. 47.
2. Маслова Ю. П. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ Й ЗАКОРДОНОМ. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. Т. 57 : Філологічний. С. 100–105.
3. Чуєшкова О. Становлення терміносистеми гендерної лінгвістики. *Вісник*. 2016. Т. 842. С. 161–164.

Сучасні підходи та інноваційні технології формування комунікативної компетентності

БАБИЧ Лариса,

викладач ВСП «Роменський фаховий коледж
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»

ГЕЙМІФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ

Гейміфікація навчального процесу розглядається як цілеспрямоване використання ігрових механік і геймдизайнерського мислення у неігровому освітньому контексті, що покликане підвищити внутрішню й зовнішню мотивацію студентів до вивчення рідної мови. У сучасних умовах інформатизації освіти та нестабільності навчального середовища – від фрагментації уваги до ризиків вимкнень електроенергії й тривог – саме цифрові технології дають можливість гнучко інтегрувати ігрові елементи: рівні, бали, бєджі, квести, сюжети, командну взаємодію, миттєвий зворотний зв'язок і прозорі критерії оцінювання. [1] Методологічною основою є поєднання принципів компетентнісного підходу, універсального дизайну навчання й формувального оцінювання, що вже закріплені у рекомендаціях для закладів освіти. Концепція розвитку цифрових компетентностей громадян України окреслює межі володіння цифровими інструментами для викладання та навчання, у якій гейміфікація виступає механізмом активізації пізнавальної діяльності, а не самоціллю. [3]

Проблема мотивації студентів коледжу до вивчення української мови має щонайменше три складові: конкуренція з медіасередовищем, різнорівневість мовної підготовки та потреба в швидкому відчутті прогресу. Гейміфікація пропонує рішення, де кожна дія здобувача освіти має зрозумілу мету, невеликий і досяжний крок, миттєвий зворотний зв'язок і соціальну підтримку групи. Важливо розмежувати «гру» як повноцінний продукт і «гейміфікацію» як дизайн навчального досвіду: у другому випадку ми не імітуємо гру, а додаємо обмежені, але доречні механіки до звичних видів діяльності – читання, письма, редагування, усного мовлення, дослідницьких завдань. [5]

Проектування гейміфікованого курсу української мови доцільно починати з навчальних цілей, сформульованих мовою перевірних результатів: «розпізнає й виправляє пунктуаційні помилки в складному реченні», «доречно застосовує фразеологізми відповідно до стилю й комунікативної ситуації», «створює структурований усний виступ на 2-3 хвилини із залученням мовних засобів виразності». Далі обираються механіки, що безпосередньо «працюють» на ці цілі: рівні з порогами допуску, квести й сюжетні «локації» (наприклад, «Фонетичний ліс», «Лексичний базар», «Синтаксична фортеця»), бєджі за

досягнення («Комамайстер», «Фразеологічний навігатор», «Ритор»), командні виклики із взаємооцінюванням за рубриками, а також економіка підказок, коли кожна підказка «коштує» частину балів досвіду. Під інструменти доцільно добирати «легковагові» й доступні платформи: інтерактивні вправи у Wordwall, LearningApps; інтерактивні карти й квести в Genially; швидкі вікторини у Quizizz чи Kahoot; форми й спільні документи Google для збору робіт і надання зворотного зв'язку; месенджери як «мінімальна LMS» з чіткою структурою каналів і закріпленими інструкціями. Такий набір вписується в політику розвитку цифрової компетентності викладача й здобувача освіти, заохочуючи автономію та відповідальність за власне навчання. [3]

Важливою умовою є формувальне оцінювання: часті, невеликі «докази навчання» – фото виправленого тексту з позначеними правилами, короткі голосові пояснення, мікротести з автоматичним зворотним зв'язком, чек-листи самоперевірки. Рубрики мають бути лаконічними (4-6 критеріїв зі шкалою 0-2), прозорими й доступними на екрані смартфона. Бали досвіду не підміняють академічного оцінювання: вони відображають активність і прогрес, слугують «квитком» до підсумкового завдання, яке оцінюється за рубрикою.

Наприклад, під час вивчення теми «Орфоепія» можна використати «бій за наголос» із короткими аудіофрагментами й фінальним двобоєм (студент записує 30-45 секунд промови з «підступними» словами; оцінювання відбувається за мікрорубрикою (дикція, наголос, темп, інтонація). Під час вивчення лексикології й фразеології – «крамницю висловів», у якій здобувачі освіти «купають» фразеологізми внутрішньою валютою, пояснюють значення й створюють контекст уживання; помилки-кальки знижують «курс», точні контексти дають бонус. Вивченню синтаксису й пунктуації допоможе «кома-квест у Місті текстів», де спільний документ із реалістичними постами/оголошеннями поетапно редагується патрулями; за кожен аргументовану правку – бали, за хибну – «штраф», а модератор тижня (здобувач освіти) звіряє зміни з ключем і формує збірку типових помилок. Під час усного мовлення можна застосувати «виклик промовця» – двохвилинну промову з чіткою структурою (зачин – теза – доведення – висновок) і колективним оцінюванням за критеріями логічність, мовна чистота та ін. Усі ці приклади відповідають принципам формувального оцінювання.

Організаційно доцільно створити «карту курсу» — візуальну експедицію з локаціями-модулями, порогами допуску та опційними «стежками» (наприклад, фразеологічний марафон або пунктуаційний челендж), доступну як PDF і як інтерактив. Командна робота невеликими групами (3-4 особи) дає змогу поєднати різні ролі – редактора, спікера, аналітика – та підтримує взаємонавчання. Ритм курсу – 2-3 мікрозавдання на тиждень плюс одна творча робота; один раз на тему здобувач освіти готує коротку рефлексію, «що вдалося і що планую поліпшити». Така організація забезпечує стійкість у разі перебоїв із доступом до мережі й відповідає рекомендаціям із підтримання безперервності навчання в умовах воєнного стану. [5]

Етичний вимір гейміфікації потребує окремої уваги. По-перше, зменшення порівняльного тиску: пріоритет надається особистому прогресу, модульним, а не загальнокурсним рейтингам, а також кооперативним квестам. По-друге, академічна доброчесність: формулювання завдань мають бути варіативними, із локальним контекстом, із вимогою пояснювати власні рішення; до письмових робіт додається усний мінізахист 30-60 секунд; банк завдань регулярно оновлюється. По-третє, доступність: для здобувачів освіти із обмеженим доступом до інтернету – офлайн-PDF, кешування матеріалів на смартфоні, здача результатів у форматі фото/аудіо; у месенджерах – чітка структура каналів, закріплені інструкції, правила етикету й безпеки даних. [4]

Отже, гейміфікація навчального процесу засобами цифрових технологій може слугувати ефективним шляхом підвищення мотивації студентів до вивчення рідної мови за умови дотримання трьох засад: по-перше, пріоритет дидактики над інструментами – кожна механіка й кожен цифровий сервіс мають бути підпорядковані чітко окресленим мовним результатам; [1] по-друге, малі кроки, частий і доброзичливий зворотний зв'язок, прозорі рубрики і наочний прогрес; по-третє, етичність і доступність – модульні рейтинги, підтримка кооперації, офлайн-альтернативи, безпечна комунікація в цифровому середовищі. У такій рамці гейміфікація не підміняє навчання видовищем, а надає йому структури, темпу й відчутного сенсу, співзвучного із державними орієнтирами на розвиток цифрових компетентностей і якісну, стійку до зовнішніх викликів освіту. [3]

Список використаних джерел

1. Антонов Є. В. Гейміфікація як засіб мотивації освітнього процесу. Діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів : монографія. Житомир, 2024. С. 229–259. URL: https://eprints.zu.edu.ua/39737/1/Антонов_моно_1_Розділ.pdf. (дата звернення: 17.10.2025).
2. Гуралюк А. Г. Педагогіка: цифрові орієнтири. Аналітичний вісник у сфері освіти й науки: довідковий бюлетень. 2024. № 19. С. 53–65. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742469/1/AHS_of_EduSci-RB-19-2024-54-67.pdf.
3. Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року та її значення. URL: <https://everlegal.ua/kontseptsiya-rozvytku-tsyfrovykh-kompetentnostey-do-2025-roku-ta-yiyi-znachennya>. (дата звернення: 17.10.2025).
4. Пониполяк М. Гейміфікація як засіб підвищення мотивації до навчання учнів. "На Урок". URL: <https://naurok.com.ua/geymifikaciya-yak-pidvischennya-motivaci-uchniv-do-navchannya-370740.html>. (дата звернення: 17.10.2025).
5. Про внесення змін у методичні рекомендації щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-u-metodychni-rekomendatsii-shchodo-okremykh-pytan-zdobuttia-osvity-v-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-v-umovakh-voiennoho-stanu-v-ukraini-2>. (дата звернення: 17.10.2025).
6. Навчаємося граючи. Що таке гейміфікація. БУКІ. URL: <https://buki.com.ua/news/scho-take-geimifikatsiia/> (дата звернення: 17.10.2025).

БІЛИЙ Руслан, ОПШ «Професійна освіта (Охорона праці)»
ФЕДЬКО Світлана, Кандидат технічних наук, викладач,
ЯЦЕНЮК Лариса, викладач,
ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки
Українського державного університету науки і технологій»

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЗАСОБАМИ ШІ ТА VR-ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний освітній простір характеризується динамічними змінами, що зумовлені стрімким розвитком цифрових технологій та їх проникненням у всі сфери життя. Освітня система також зазнає трансформацій, які ставлять перед закладами освіти та педагогами нові виклики, зокрема – необхідність пошуку ефективних засобів підготовки фахівців, здатних діяти в умовах цифрової економіки та високотехнологічного виробництва.

Особливої актуальності набуває питання формування комунікативної компетентності здобувачів освіти у сфері охорони праці, адже ефективна професійна взаємодія є запорукою безпечного та продуктивного трудового процесу. Традиційні методи навчання часто не відповідають сучасним вимогам, що призводить до розриву між освітніми практиками та реальними потребами ринку праці. У цьому контексті використання інноваційних технологій – зокрема штучного інтелекту (ШІ) та віртуальної реальності (VR) – відкриває нові можливості для моделювання виробничих ситуацій, розвитку навичок професійного спілкування та підвищення мотивації до навчання.

Інтеграція ШІ та VR у навчальний процес сприяє створенню динамічного, інтерактивного освітнього середовища, яке наближене до реальних умов праці, що, своєю чергою, забезпечує якісну підготовку майбутніх фахівців у сфері охорони праці.

У професійній діяльності, пов'язаній з охороною праці, комунікативна компетентність є однією з ключових складових професіоналізму. Вона охоплює здатність ефективно передавати інформацію, аргументувати рішення, взаємодіяти з колегами, керівниками та підлеглими, а також дотримуватися етичних норм професійного спілкування. В умовах виробничого середовища, де безпека залежить від чіткого розуміння інструкцій, своєчасного реагування та узгоджених дій, комунікативна компетентність набуває критичного значення.

Формування цієї компетентності в освітньому процесі потребує створення умов, які моделюють реальні ситуації професійної взаємодії. Саме тут інноваційні технології – зокрема штучний інтелект і віртуальна реальність відкривають нові можливості. ШІ дозволяє адаптувати навчальні сценарії до індивідуальних потреб здобувачів освіти, аналізувати їхні комунікативні дії та надавати зворотний зв'язок. VR-технології, своєю чергою, забезпечують занурення у змодельовані виробничі ситуації, де здобувачі можуть практикувати професійне спілкування в умовах, наближених до реальних.

Таким чином, інтеграція ШІ та VR у процес підготовки фахівців з охорони праці сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку практичних навичок комунікації, що є необхідною умовою ефективної та безпечної професійної діяльності.

Розглянемо кілька прикладів практичного застосування цих технологій у підготовці фахівців з охорони праці:

VR-тренажери для симуляції надзвичайних ситуацій. Студенти занурюються у змодельоване виробниче середовище, де відбувається умовна аварія або порушення техніки безпеки. У процесі взаємодії з віртуальними колегами та керівниками вони мають приймати рішення, передавати інформацію, координувати дії – тобто реалізовувати комунікативні навички в умовах стресу та обмеженого часу.

ШІ-асистенти для тренування професійного спілкування. Використання чат-ботів або голосових помічників на основі ШІ дозволяє здобувачам освіти практикувати спілкування з умовними працівниками, інспекторами або керівниками. Система аналізує відповіді, надає рекомендації щодо покращення формулювання думок, тону спілкування та дотримання професійної етики.

Інтерактивні кейси з адаптивним сценарієм. Завдяки ШІ можливо створювати навчальні кейси, які змінюються залежно від дій здобувача освіти. Наприклад, неправильне формулювання інструкції може призвести до ускладнення ситуації, що стимулює студента до переосмислення комунікативної стратегії.

Оцінювання комунікативної компетентності в динаміці. Системи на основі ШІ можуть фіксувати прогрес здобувача освіти у формуванні комунікативних навичок, аналізуючи частоту, точність, емоційне забарвлення та ефективність взаємодії в змодельованих ситуаціях.

Платформи та ресурси, які використовують VR та ШІ для навчання з охорони праці в Україні:

Платформи з використанням VR-технологій:

4 Help VR – платформа для навчання з охорони праці, пожежної безпеки та домедичної допомоги. Створює реалістичні симуляції надзвичайних ситуацій, які допомагають працівникам засвоїти правильні дії. Сайт: <https://surl.li/tmddkk>

Портал 313 – VR-програма, що моделює виробничі ситуації з охорони праці, пожежної та екологічної безпеки. Підходить для інтеграції в існуючі системи навчання. Сайт: <https://surl.lu/ckmgrpz>

Платформи з використанням ШІ:

Pro-OP – аналітична платформа, яка описує можливості використання ШІ в охороні праці: від автоматизації оцінки ризиків до створення адаптивних навчальних сценаріїв. Сайт: <https://surl.li/vtqeme>

7eminar – ресурс, що висвітлює застосування ШІ та цифрових інструментів у системі управління охороною праці, зокрема в умовах підвищеної небезпеки. Сайт: <https://surl.li/zcxuvs>

Держпраці Черкаської області – приклад регіонального впровадження ШІ та роботизованих систем для моніторингу та навчання з охорони праці. Сайт: <https://surl.li/gurxbz>

Отже, використання ШІ та VR у підготовці фахівців з охорони праці сприяє ефективному формуванню комунікативної компетентності в умовах, наближених до реального виробництва. Ці технології дозволяють моделювати професійні ситуації, адаптувати навчання до індивідуальних потреб і підвищувати мотивацію здобувачів освіти. Їхнє впровадження є важливим кроком до модернізації освітнього процесу та підготовки конкурентоспроможних фахівців.

ВІНТОНЯК Христина,
кандидат педагогічних наук,
викладач КЗ «Кам'янський фаховий медичний коледж»
Дніпропетровської обласної ради»
vintonakkristina@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ МЕДИЧНОЇ СЕСТРИ З ПАЦІЄНТАМИ РІЗНОГО ВІКУ

Ефективне спілкування медичної сестри з пацієнтами різного віку розглядається як один із ключових чинників підвищення якості медсестринської допомоги та формування довіри до системи охорони здоров'я. У сучасних умовах розвитку медицини значення комунікативної компетентності медичного працівника зростає, оскільки гуманізація медичних послуг передбачає не лише застосування сучасних методів лікування, а й створення психологічно комфортного середовища для пацієнта. Медична сестра, яка є найближчою до хворого у процесі лікувально-діагностичних заходів, має не лише виконувати призначення лікаря, але й забезпечувати постійну комунікацію, психологічну підтримку та педагогічний супровід. Саме тому психолого-педагогічні основи спілкування стають невід'ємною складовою її професійної діяльності.

Проблема комунікації в сестринській практиці є багатоплановою. Вона включає питання розвитку мовленнєвої культури, застосування вербальних і невербальних засобів, формування емпатії та здатності до активного слухання. Вітчизняні дослідження останніх років підтверджують, що ці якості потребують спеціального формування ще на етапі професійної підготовки. Так, Дударєва Т. В. та Бількевич Н. А. [1] доводять, що комунікативна компетентність студентів спеціальності «Медсестринство» є інтегральною характеристикою, яка поєднує психологічні та педагогічні компоненти і безпосередньо впливає на якість подальшої професійної діяльності. Автори підкреслюють, що навчальні програми повинні містити не лише теоретичні знання з психології та педагогіки, а й практичні заняття, спрямовані на відпрацювання навичок емпатійного слухання, ведення діалогу та застосування педагогічних прийомів у роботі з пацієнтами різного віку.

У контексті спілкування з дітьми особливу роль відіграє здатність медичної сестри адаптувати складну медичну інформацію до рівня розуміння дитини. Важливим є створення атмосфери довіри, зменшення страху перед медичними маніпуляціями та використання ігрових форм взаємодії. Як зазначає Климович С. М. [2], комунікація у дитячому віці повинна ґрунтуватися на принципі образності та позитивного підкріплення. Дослідження показують, що правильний вибір інтонації, міміки та звернень дозволяє значно знизити рівень тривожності у дітей і сформувати в них більш відповідальне ставлення до власного здоров'я. У таких умовах медична сестра виступає не лише виконавцем процедур, але й педагогом, здатним перетворити навіть неприємну процедуру на досвід, який не залишає негативного емоційного сліду.

Підлітковий вік створює для медичної сестри додаткові виклики, адже саме у цей період посилюється прагнення до самостійності, а будь-яка критика може

викликати агресію або замкненість. Мазур П. Є. та Батюх О. В. [3] з'ясували, що підлітки найкраще реагують на рівноправний діалог, визнання права на власну думку та повагу до їхньої приватності. Якщо медична сестра буде взаємодію на засадах партнерства, це знижує рівень недовіри і дозволяє залучити підлітка до активної участі у лікувальному процесі. Автори підкреслюють, що у підлітковому віці важливо уникати директивного стилю, натомість застосовуючи педагогічні прийоми переконання, аргументації та підтримки, які формують у пацієнта відповідальне ставлення до лікування.

Дорослі пацієнти вимагають від медичної сестри поєднання професійної компетентності та психологічної чутливості. З одного боку, вони очікують отримати чітку, структуровану і достовірну інформацію про свій стан та перебіг лікування, а з іншого — потребують емоційної підтримки та впевненості. У своїх працях Томків А. А. та Прохоренко О. О. [4] зазначають, що головною умовою ефективного спілкування з дорослими пацієнтами є доступність пояснень, уникнення надмірної термінології та використання педагогічних методів перевірки розуміння («повторіть власними словами», «уточніть, що ви зрозуміли»). Такий підхід дозволяє не лише запобігти помилкам у виконанні лікарських рекомендацій, але й формує довірливі стосунки між пацієнтом та медичним персоналом.

Геріатричні пацієнти становлять окрему категорію, для якої характерні специфічні труднощі у спілкуванні. Люди похилого віку часто стикаються з когнітивними змінами, зниженням слуху і зору, а також зі станом соціальної ізоляції. У цих умовах медична сестра стає для них не лише виконавцем медичних процедур, а й джерелом емоційної підтримки. Навчук Г., Шутак Л. та Полагнин А. [5] у своїх роботах підкреслюють, що ключовими факторами ефективного спілкування з людьми похилого віку є терпіння, повага, доброзичливий тон та чіткість інструкцій. Повільний темп мовлення, простота пояснень і повторення основних моментів допомагають уникати непорозумінь і знижують рівень тривожності у літніх пацієнтів.

Важливим напрямом досліджень є проблема комунікативних бар'єрів, які можуть виникати у процесі взаємодії медичної сестри з пацієнтами. Це може бути пов'язано з мовними чи культурними відмінностями, надмірною професійною термінологією, дефіцитом часу або емоційним виснаженням персоналу. У цьому контексті Томків А. А. та Прохоренко О. О. [4] розробили методи подолання таких бар'єрів, серед яких — спрощення мови, використання візуальних підказок, техніка «відкритих питань» та створення довірливої атмосфери.

Проблема розвитку комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер залишається актуальною і в системі медичної освіти. Багато авторів наголошують на необхідності впровадження симуляційних занять, використання рольових ігор, моделювання клінічних ситуацій із залученням «стандартизованих пацієнтів». Це дає можливість не лише засвоїти теоретичні знання, а й сформувати практичні уміння, які потім застосовуються у реальних умовах.

Таким чином, вітчизняні науковці одноставно підкреслюють, що комунікація у сестринській діяльності має подвійний характер: вона є одночасно медичною і педагогічною категорією. Її ефективність залежить від здатності медичної сестри враховувати вікові особливості пацієнта, його психоемоційний стан, соціальний досвід та потреби. Формування такої компетентності є тривалим процесом, який починається під час професійної підготовки і продовжується у щоденній практиці через самоаналіз, рефлексію та вдосконалення навичок.

Ефективне спілкування медичної сестри з пацієнтами різного віку є багатокомпонентним процесом, що спирається на психолого-педагогічні основи. Діти потребують ігрової та образної комунікації, підлітки – партнерського діалогу, дорослі – поєднання чіткої інформації з підтримкою, люди похилого віку – емпатії й терпіння.

Таким чином, комунікативна компетентність медичної сестри є одним із ключових факторів якості медичної допомоги, що підтверджується сучасними психологічними й педагогічними дослідженнями.

Список використаних джерел

1. Дударева Т. В., Бількевич Н. А. Комунікативна компетентність медсестри – підходи до формування на додипломному етапі навчання: проблеми та перспективи. *Медсестринство*. 2023. № 2. С. 45–52.
2. Климович С. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі професійної підготовки. *Медсестринство*. 2019. № 3. С. 17–22.
3. Мазур П. Є., Батюх О. В. Дослідження рівня розвитку комунікативних схильностей у студентів та медичних сестер/братів. *Український медичний вісник*. 2020. № 4. С. 112–118.
4. Томків А. А., Прохоренко О. О. Методи подолання комунікативних бар'єрів у професійній медсестринській діяльності. *Актуальні проблеми сестринської освіти та науки*. 2022. № 1. С. 66–72.
5. Навчук Г., Шутак Л., Полагнин А. Комунікативна компетентність медичних і фармацевтичних працівників: сучасні виклики та шляхи формування. *Актуальні проблеми сучасної медицини*. 2021. Т. 21. № 4. С. 93–99.
6. Самборська Н. М. Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство». *Професійна педагогіка*. 2020. № 3. С. 54–61.
7. Григоренко О. В. Розвиток комунікативної культури медичних працівників у процесі професійної підготовки. *Вісник післядипломної освіти*. 2019. Вип. 12. С. 101–108.
8. Петренко І. В. Психолого-педагогічні умови формування емпатії у майбутніх медичних сестер. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 2 (49). С. 145–150.
9. Гнатюк І. М. Педагогічні методи розвитку комунікативної компетентності у студентів медичних спеціальностей. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 45. С. 212–217.
10. Ковальчук Л. В. Роль невербальної комунікації у роботі медичної сестри. *Молодь і ринок*. 2020. № 6. С. 85–90.

ЛИТВИНЕНКО Оксана,
викладач вищої категорії
закладу фахової передвищої освіти
«Дніпровський індустріальний фаховий коледж»
Міністерства освіти і науки України,
litvinenkooksana567@gmail.com

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Досконале знання української мови як державної, високий рівень культури усного й писемного мовлення є свідченням особистісного розвитку молодого громадянина України, майбутнього фахового молодшого бакалавра. Мовна культура – надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного справжнього патріотизму.

Мовна компетенція – це практичне оволодіння українською мовою, її словниковим запасом, граматичним ладом, дотримання в усних і писемних висловлюваннях мовних норм. Основне завдання сучасного викладача-філолога – підготувати студентів до спілкування в реальних життєвих ситуаціях, навчити їх здобувати знання самостійно з метою вдосконалення в галузі обраної майбутньої професії.

Будь-яка особистість проходить такі етапи формування певної компетенції (у тому числі й комунікативної): елементарний, базовий, досконалий, творчий. Формування творчого рівня комунікативності вимагає від викладача врахування психологічних особливостей сучасних здобувачів освіти. Психологи стверджують, що у студентів нині превалує так зване «кліпове» мислення. Кліпове мислення - це захист організму від інформаційного потоку. Воно являє собою ряд подій і картинок не пов'язаних між собою. Люди з кліповим мисленням сприймають світ, що оточує їх, як мозаїку з практично не пов'язаних між собою фактів. Вони не здатні довго зосереджуватися на проблемі. Їм потрібна швидка зміна подій, образів. Якщо на занятті відсутня швидка зміна видів діяльності, увага таких студентів розсіюється через 20-30 хвилин.

За таких обставин більшість викладачів чільне місце на заняттях відводить розвитку усного мовлення, особливо діалогічного, як частіше вживаного, підвищенню рівня культури та стилістичної грамотності. Бажано пропонувати ситуативні завдання, що сприяють розвитку вміння співвідносити зміст і форму своїх висловлювань з мовленнєвою ситуацією. Вони дисциплінують мислення, формують уміння обирати найдоцільніший варіант мовного матеріалу відповідно до конкретних життєвих обставин.

Найбільш поширеними є такі види ситуативних завдань:

1. Дати відповідь на питання, сформульовані щодо певної ситуації.
2. Вибрати із запропонованих варіантів правильний.
3. Розв'язати поставлене завдання.
4. Проаналізувати дії в умовах конкретної ситуації й накреслити шляхи розв'язання.

Доволі ефективними є ситуативні вправи на добір, доповнення, редагування.

- прочитати текст, замінивши недоречно вживані слова;
- доповнити речення, завершивши висловлену думку;
- виділене слово замінити фразеологізмом (або навпаки);
- відредагувати неправильно побудовані речення;
- створити речення за даним початковим словом (наприклад: пісня, мова, сонце),
- замінити в тексті одні мовні одиниці іншими, враховуючи стиль тексту;
- вставити найвдаліші, на думку студентів, порівняння;
- відредагувати текст, уникаючи тавтології окремих членів речення (таке завдання використовую під час вивчення головних і другорядних членів речення);
- дібрати по кілька синонімів до запропонованих слів.

Щоб вивчення тієї чи іншої теми набувало практичної спрямованості, необхідно поєднувати традиційний імітаційний метод засвоєння лінгвістичного курсу з комунікативно-діяльнісним принципом навчання. Бо ж головне завдання, що стоїть перед викладачем-філологом на сучасному етапі, - це розвиток уміння вільно спілкуватися в різних мовленнєвих ситуаціях. Чільне місце на заняттях необхідно відводити розвитку усного мовлення, особливо діалогічного, як частіше вживаного, підвищенню рівня культури та стилістичної грамотності.

Опрацьовуючи теми курсу, слід сприяти мовленнєвому розвитку студентів, пропонувати їм усні творчі вправи комунікативного характеру. Такі вправи сприяють розвитку мислення й мовлення, готують до контрольних усних переказів і творів, формують уміння імпровізувати, привчають контролювати зв'язність і правильність мовлення. Для цього застосовують прийом роботи в парах, групах (5-6 чоловік).

Із цікавістю студенти

- будують розповідь на певну тему (іноді самостійно обрану) на основі запропонованих слів;
- складають оповідання за початком;
- пишуть або ж придумують усно твори-мініатюри, використовуючи запропоновані фразеологізми, власне українські слова;
- складають розповіді на основі якогось прислів'я, певної теми з використанням вивчених частин мови;
- описують запропонований предмет у різних стилях;
- створюють усні твори-розповіді за картиною, відгуки на спектакль, кінофільм, телепередачу; укладають ділові папери.

Вивчення мовної системи, в тому числі і лексико-семантичної, здійснюється з урахуванням принципів системності та комунікативності шляхом проникнення в семантичне багатство слова, аналізу його функціональних можливостей, сфери застосування. Тому варто практикувати у своїй роботі вправи на дослідження семантико-значеннєвих виражальних можливостей слова. Вони передбачають з'ясування значень слів, уживаних у

тексті, порівняння їх із словниковим, групування за спільною семантикою, розрізнення типів лексичного значення.

Можна запропонувати студентам такі завдання:

- Порівняти тексти за змістом та стильовою приналежністю. Виписати синоніми, визначити їх стилістичну роль. Написати синонімічний ряд, обґрунтувати доцільність і вмотивованість вибраного автором варіанта.

- Прочитати виразно поезію. Поміркувати, які лексичні засоби забезпечують відтворення картин передгрозя та грози. Дібрати і записати тематичні ряди слів, за допомогою яких можна змалювати стан природи після зливи.

- Прочитати текст. Групуючи за спільним тематичним значенням, виписати ті слова, за допомогою яких авторові вдалося передати довершену красу природи, зорові відчуття, колірну мінливість. Виділити ознаки-епітети, з'ясувати їх образно-виражальну функцію.

Відомо, що спостереження над інтонацією речення, тексту, розвиток мовленнєвого чуття, навичок виразного читання, подолання інтонаційної нерозчленованості мовлення - усе це формує зв'язне усне й писемне мовлення, а саме: уміння користуватися засобами виразності усного мовлення, надавати висловлюванню загального тону, робити логічний наголос, різні види пауз (художню, логічну, психологічну), дотримуючись потрібного темпу мовлення. Тому ефективними є вправи на спостереження за інтонацією тексту. Особливо такі завдання:

- визначити тему і мету, стиль тексту. Пояснити мету використання речень з однорідними членами. Прочитати текст виразно, дотримуючись пауз, логічного наголосу, перелічувальної інтонації;

- визначити тему, мету, стиль тексту. Подумати, як зміниться текст, якщо вилучити з нього однорідні члени речення. Який тип інтонації у тексті. Прочитати його про себе, потім уголос, поступово посилюючи звучання;

- прочитати прислів'я, пояснити їх значення. Вказати слова, на які падає логічний наголос. Дібрати слова з протилежним значенням.

Мовленнєво-комунікативні уміння формуються не тільки на заняттях з української мови, а й на літературі.

Для активізації мовленнєвої діяльності можна використовувати такий вид вправ, як драматизація, що передбачає розігрування тексту за ролями, постановку-імпровізацію одного студента-актора. При цьому дозволяється вільно передавати зміст. Завдання, пов'язані з життєвим досвідом студентів, зацікавлюють їх, викликають бажання поділитися думками, вчать імпровізувати в залежності від ситуації спілкування. Так на заняттях з літератури варто попросити підготувати монолог героя.

Заняття з літератури сприяють розвитку розумових здібностей, формуванню пізнавальної і творчої активності, навичок логічного і послідовного аналізу художнього твору, його проблематики, образів, а значить і формуванню мовної і комунікативної компетенції, такі методи і прийоми, окрім вище згаданих, як проблемний експеримент, проблемні ігрові ситуації, дослідження, моделювання проблеми (чи образу) через складання опорних схем, таблиць.

Цікавими і розвиваючими є кросворди, ребуси, криптограми, літературні головоломки, які не тільки формують пізнавальний інтерес, а й спонукають до уважного вдумливого читання твору.

Технологією розвитку креативності можна вважати дискусію. Дискусію як навчальну форму роботи зі студентським колективом не потрібно перетворювати у псевдообговорення, псевдопошук тих завдань, які відомі викладачеві. Дискусія повинна бути проблемною. Світовий педагогічний досвід накопичив низку прийомів організації обміну думок, які є згорнутими формами дискусії. До них належать:

- "круглий стіл;

- "засідання експертної групи" ("панельна дискусія"): спільне обговорення висунутої проблеми учасниками групи (4-5 учнів з визначеним заздалегідь головою) та обговорення доповіді (досить стислої, у якій кожен доповідач висловлює свою позицію;

- "форум": обговорення, що нагадує "засідання експертної групи", у ході якого ця група обмінюється думками з "аудиторією";

- "дебати": формалізоване обговорення, яке побудоване на основі виступів учасників-представників двох протилежних команд-суперників та заперечень до цих виступів;

- "засідання суду": обговорення, що імітує слухання справи у суді, на якому розподіляються чітко ролі всіх учасників.

Серед форм навчальної дискусії можна виділити і "техніку акваріума" - особливий варіант організації групової взаємодії. Цей різновид дискусії застосовується у роботі з матеріалом, зміст якого пов'язаний із суперечливими підходами, конфліктами, розбіжностями.

Формування комунікативних, культурологічних та інших компетенцій мають здійснюватися систематично. Це стимулює до пошуку нової інформації, розвиває мовлення, розумову та емоційну сферу, заохочує до самоосвіти.

Список використаних джерел:

1. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць. Полтава, 2011. С. 88-94.

2. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

3. Семенюк О.А., Паращук В.Ю. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: Академія, 2010. 240 с.

4. Сіранчук Н. М. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови: монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 288 с.

5. Шабат-Савка С.Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові: монографія. Чернівці: Букрек, 2014. 412 с.

Оксана КУЦЕВОЛ, викладач
української мови за професійним
спрямуванням,
Вероніка РУДНІЧЕННКО,
студентка II курсу, ОПП Лікувальна
справа Кам'янського фахового
медичного коледжу
kutsevol@med.cc.ua

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТА МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ МЕДИЦИНИ МАЙБУТНЬОГО

Професійна компетентність майбутнього медика — це не лише теоретичні знання, а комплекс практичних умінь, морально-етичних якостей та здатності ефективно діяти в реальних клінічних умовах. У контексті динамічного розвитку медицини формування soft skills як core skills стає фундаментальною основою підготовки конкурентоспроможного фахівця..

Сучасна медична освіта вимагає формування фахівця, здатного інтегрувати теоретичні знання з критичним мисленням, етичною відповідальністю та ефективною комунікацією. Професійна компетентність не обмежується технічними навичками – вміння заспокоїти пацієнта є не менш важливим, ніж точність виконання маніпуляції; знання фармакології набуває цінності лише через здатність до клінічного мислення. Саме тому soft skills у медицині є core skills – фундаментальною основою професіоналізму.

На практиці у Кам'янському фаховому медичному коледжі формування професійних навичок відбувається комплексно. Студенти не просто слухають лекції – вони відпрацьовують навички на тренажерах, беруть участь у симуляційних тренінгах, де моделюються реальні ситуації: від прийому пацієнта до надання невідкладної допомоги.

На практичних заняттях студенти вчаться не лише технічним маніпуляціям, а й комунікації: як розпитати пацієнта про симптоми, як пояснити призначення, як працювати в команді з іншими медиками. Конкурси професійної майстерності, які регулярно проводяться в коледжі, дозволяють студентам продемонструвати не окремі навички, а комплексну готовність до професії.

Особливу роль відіграють майстер-класи з тактичної медицини та надання допомоги в екстремальних ситуаціях. Тут формуються не лише технічні навички, а й психологічна стійкість, вміння зберігати спокій і діяти чітко, коли від цього залежить чиєсь життя [3; 4].

Важливим аспектом є виховання етичних якостей: студенти вчаться поважати пацієнта, зберігати медичну таємницю, бути чесними та відповідальними. Адже компетентний медик – це не просто той, хто вміє робити ін'єкції, а той, хто поєднує професіоналізм із людяністю.

Сучасні виклики медицини вимагають не лише кваліфікації, а й постійного професійного зростання, відповідальності та готовності працювати в умовах змін. Досвід Кам'янського фахового медичного коледжу показує: коли навчання побудоване на компетентнісному підході, коли студенти не просто вчать теорію, а відразу застосовують її на практиці, вони стають справжніми професіоналами.

Тому розвиток компетентностей студента сьогодні – це інвестиція у безпечну, ефективну та гуманну медицину майбутнього. Це підготовка фахівців, які будуть не просто виконавцями, а думаючими, відповідальними медиками, здатними приймати правильні рішення та рятувати життя.

Д. Мак Клелланд, Д. Равен, Б. Блум (70-ті рр. ХХ ст.), які довели: успішність фахівця визначається не обсягом знань, а здатністю їх практично застосовувати [4; 5].

Розвиваючи ці ідеї, українські дослідники О. Ярошенко, Н. Бібік, І. Зязюн адаптували компетентнісний підхід до національної освіти, обґрунтувавши принцип інтеграції теорії та практики [1].

Специфіку медичної освіти вивчали С. Кулініченко, Л. Хомич, Т. Гавриленко [2; 3]. Їхні дослідження підтвердили ефективність симуляційного навчання, де теоретична підготовка безпосередньо поєднується з відпрацюванням клінічних навичок.

Таким чином, сучасний компетентнісний підхід забезпечує формування фахівців, здатних не лише виконувати алгоритми, а й свідомо приймати рішення в нестандартних ситуаціях.

Формування професійних якостей є фундаментальною умовою підготовки медичного фахівця, здатного забезпечити якісну допомогу через інтеграцію знань, навичок, етичних принципів та soft skills як core skills професіоналізму.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М., Ярошенко О. Г. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. «Педагогіка і психологія професійної освіти». 2021. № 2. С. 15–28.

2. Гавриленко Т. В., Кулініченко С. М. Формування професійних компетентностей майбутніх медичних працівників. «Медична освіта». 2022. № 4. С. 56–63.

3. Хомич Л. О. Компетентнісний підхід у підготовці медичних фахівців середньої ланки. «Вісник медичної освіти». 2023. № 1. С. 34–41.

4. Зязюн І. А. Професійна компетентність у системі вищої освіти. «Педагогічна майстерність». 2020. № 3. С. 8–15.

5. Равен Дж. Компетентність у сучасному суспільстві: виявлення, розвиток та реалізація / пер. з англ. Київ: Генеза, 2019. 396 с.

САДОВЕНКО Світлана,
докторка філософії, викладачка зарубіжної літератури
ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки
Українського державного університету науки і технологій»

БУНАК Ганна,
викладачка іноземної мови
ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки
Українського державного університету науки і технологій»

ЗАСТОСУВАННЯ VR-ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕЛЕМЕНТІВ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛІТЕРАТУРНИХ СЮЖЕТІВ

У сучасному освітньому просторі актуалізується проблема зниження пізнавальної мотивації до вивчення іноземної мови, особливо при інтеграції складних літературних текстів. Традиційні методи викладання часто не відповідають цифровим запитам покоління, яке вирросло в умовах інтерактивності та візуалізації. Таким чином, виникає потреба впровадження інноваційних технологій, здатних перетворити пасивне засвоєння матеріалу на активний, занурюючий досвід. Метою статті є обґрунтування та аналіз потенціалу застосування VR-технологій та елементів гейміфікації для підвищення мотивації та ефективності засвоєння іноземної мови через літературні твори, що вивчаються на заняттях зарубіжної літератури.

Інтеграція технологій у навчальний процес розглядається багатьма українськими педагогами та методистами. Зокрема, питання використання цифрових інструментів для підвищення ефективності навчання іноземних мов активно досліджується Н. М. Скрипник [4] та О. В. Кравченко [2].

Вони наголошують, що сучасна дидактика має орієнтуватися на моделі, які забезпечують *контекстуалізацію* знань і *діяльнісний* підхід.

Концепція гейміфікації (Gamification) у навчанні, що передбачає використання ігрових механік (бали, рейтинги, бейджі, квести) у неігровому контексті, виявила свою ефективність у формуванні внутрішньої мотивації та стійкої навчальної поведінки (А. М. Приходько [3]). Для студентів I курсу, які мають високу залученість до цифрових ігор, ігрові елементи створюють ефект змагальності та негайного зворотного зв'язку.

Особливе місце займають VR-технології (Virtual Reality). Вони надають можливість ембодованого навчання (Embodied Learning) – засвоєння знань через тілесний досвід та занурення. Український дослідник І. П. Ковальчук вказує на потужний потенціал VR для створення автентичного мовного середовища в умовах обмеженого доступу до носіїв мови [1].

При вивченні літератури VR дозволяє студентам віртуально «прогулятися» місцями подій твору (наприклад, Сполучені Штати Америки часів В. Вітмена)

або реконструювати історичний контекст, перетворюючи читання на пережитий досвід.

У практичній площині пропонується інтегрувати літературний сюжет як наскрізну сюжетну лінію для VR-квесту чи гейміфікованого модуля:

1. Створення VR-сценаріїв: на основі ключових сцен твору (до прикладу, трагедії В. Шекспіра «Гамлет») розробляються VR-сцени. Студенту пропонується в умовах віртуальної реальності виконати мовні завдання, щоб «просунутися» по сюжету. Це може бути опис віртуального оточення, діалог з віртуальним персонажем (role-play) або аналіз підслуханої розмови, що вимагає використання специфічної лексики та граматичних конструкцій іноземної мови.

2. Гейміфікаційні елементи: весь навчальний модуль обрамляється ігровими техніками:

- Бали та рейтинги: за точність, швидкість та якість мовленнєвої діяльності (усне мовлення у VR або письмовий звіт про квест) студенти отримують бали, які відображаються у загальному «Рейтингу знавців».
- Бейджі та досягнення: встановлюються «Літературні досягнення» за засвоєння складних граматичних тем або використання ідіоматичних виразів, властивих епосі твору.
- Квести та «Секретні рівні»: літературний аналіз перетворюється на розгадку «загадки», де розблокування нового розділу (нової VR-сцени) вимагає глибокого розуміння мотиву персонажа чи історичного контексту.

Такий підхід забезпечує не лише посилення комунікативної компетенції, а й розвиток критичного мислення та підвищення емоційного інтелекту, оскільки навчальний процес набуває рис виклику та захоплюючої пригоди.

Інтеграція VR-технологій та гейміфікації у викладання іноземної мови через призму літературних сюжетів творів зарубіжної літератури є стратегічно важливим кроком для модернізації освітнього процесу в коледжі. Це дозволяє ефективно поєднати літературний аналіз з інтерактивністю та дієвістю, що є ключовим для підвищення мотивації студентів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку універсальних методик оцінювання навчальних результатів, отриманих за допомогою VR-квестів.

Список використаних джерел

1. Ковальчук І. П. Потенціал віртуальної реальності для формування автентичного мовного середовища. *Інформаційні технології в освіті*. 2023. Т. 12. № 3. С. 22–38.

2. Кравченко О. В. Контекстуалізація знань як основа діяльнісного підходу в лінгводидактиці. *Педагогічні інновації*. 2024. № 2 (18). С. 110–125.

3. Приходько А. М. Гейміфікація освітнього процесу як засіб підвищення внутрішньої мотивації студентів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Серія 5. Вип. 10 (25). С. 180–195.

4. Скрипник Н. М. Цифрова дидактика у викладанні іноземної мови: виклики та перспективи. *Вісник освіти*. 2023. № 5. С. 45–58.

Валентина СОСНОВА, викладач української мови за професійним спрямуванням,
Дар'я СМІРНА, студентка III курсу, Освітньо-професійна програма Сестринська справа
Кам'янського фахового медичного коледжу
valiasosnova@gmail.com

МОВНА КУЛЬТУРА СТУДЕНТА-МЕДИКА ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ПАЦІЄНТОМ

У сучасній медичній практиці спілкування стає таким самим важливим інструментом, як стетоскоп чи тонометр. Дослідження показують, що до 70% медичних помилок пов'язані саме з комунікативними збоями, а не з браком знань чи досвіду. Для фельдшера, який часто є першим і єдиним медичним фахівцем на місці події, вміння швидко встановити контакт із пацієнтом, заспокоїти його словом та чітко передати інформацію може врятувати життя. Мовна культура майбутнього медика – це не абстрактне поняття, а конкретний професійний інструмент, який потребує систематичного розвитку.

В умовах воєнного стану та реформування системи охорони здоров'я України роль фельдшерів значно зросла. Вони працюють на лінії фронту, в евакуаційних госпіталях, у віддалених населених пунктах, де часто є єдиними медичними представниками. Саме тут комунікативна компетентність набуває критичного значення: від вміння швидко зібрати анамнез, чітко описати стан пацієнта диспетчеру швидкої допомоги, тактовно повідомити про важкі новини залежить не лише якість лікування, а й життя людини [1; 2].

Сучасний виклик полягає також у цифровізації медицини: фельдшери дедалі частіше працюють із телемедичними системами, електронними медичними картками, спілкуються з колегами через відеозв'язок. У цьому контексті українська мова стає не просто засобом спілкування, а інструментом професійної документації, міжнародної співпраці та збереження національної медичної термінології. Водночас зростає небезпека русифікації медичної лексики, особливо в східних регіонах, що актуалізує питання мовної культури як елемента національної ідентичності [2; 3].

Навчання у Кам'янському фаховому медичному коледжі наочно демонструє, як формується мовна компетентність майбутнього фельдшера. Під час практичних тренінгів з надання невідкладної допомоги студенти опановують «мову кризових ситуацій»: короткі, чіткі команди, вміння швидко пояснити пацієнту свої дії («Зараз я введу знеболювальне», «Дихайте рівно разом зі мною»), передати колегам суть проблеми однією фразою. На майстер-класах з тактичної медицини особливу увагу приділяють комунікації в умовах стресу, коли кожна секунда на вагу золота.

Конкурси професійної майстерності розкривають ще один аспект: уміння фельдшера «перемикати мовні реєстри» – від професійного спілкування з колегами до доступного пояснення діагнозу літній людині. Наприклад, замість «У вас гіпертензивний криз» сказати: «У вас різко підвищився тиск, це небезпечно, потрібна госпіталізація». Це вміння трансформувати медичну термінологію в зрозумілу мову, не втрачаючи точності інформації, є справжнім мистецтвом, яке потребує не лише знання мови, а й емпатії, психологічної чутливості [4; 5].

Особливо показовими є ситуації роботи з різними категоріями пацієнтів: діти потребують ласкавого, заспокійливого тону; літні люди – повільного, чіткого пояснення з повтореннями; пацієнти в паніці – впевненого, директивного, але доброзичливого голосу. Це вимагає від фельдшера високої комунікативної гнучкості та здатності інтуїтивно обирати адекватний стиль спілкування залежно від конкретної ситуації та особливостей пацієнта.

На думку науковців, які досліджують, як навчити майбутніх медиків правильно спілкуватися з пацієнтами, - комунікацію потрібно вчити одночасно з медичними навичками, а не окремою дисципліною.

Л. І. Сілевич довела, що якість лікування залежить від того, як лікар розмовляє з пацієнтом [2]. Якщо студент вчиться ставити крапельницю – він одразу має вчитися пояснювати пацієнту, що він робить і навіщо. Не спочатку вивчити мову, а потім медицину, а все разом.

На заняттях з клінічних дисциплін розв'язуємо ситуативні задачі, наприклад «Клінічний кейс: фельдшер і пацієнт»: один удає хворого, інший – медика. Потім проводиться робота над помилками – що сказано неправильно, де пацієнт міг не зрозуміти, де медик був нетактовним.

О. М. Калашнік пропонує показувати студентам відео справжніх прийомів у лікарів [4]. Коли бачиш помилки інших, легше зрозуміти, як робити не треба. Наприклад, лікар використав багато незрозумілих слів – і пацієнт нічого не зрозумів. Або говорив надто швидко, не дав запитати.

І. Гуменна з колегами пишуть: спілкування з пацієнтом – це така ж важлива навичка, як робити укол [5]. Цьому треба вчитися спеціально, тренуватися, як тренуєшся робити перев'язку. Не можна думати "я вже вмію говорити з дитинства" – медична комунікація це окреме професійне вміння.

Мовна культура для майбутнього фельдшера – це не просто додаткова дисципліна, а основа професії. Сьогодні, коли фельдшери працюють на передовій, в селах, де немає лікарів, у місцях, куди швидко доїжджає довго, від уміння правильно спілкуватися залежить здоров'я та життя людей. Володіння українською мовою – це не формальність для галочки, а реальний робочий інструмент, який допомагає якісно виконувати свою роботу.

Досвід Кам'янського фахового медичного коледжу доводить: вивчення мови може бути практичним і захоплюючим. Під час тренінгів студенти опановують не граматичні правила з підручника, а живі фрази для роботи: як словом заспокоїти людину, яка панікує, як за лічені секунди передати колесі найважливішу інформацію про стан хворого, як доступно пояснити складний

діагноз. Така практична підготовка дає набагато більше, ніж традиційні заняття за партою.

Надалі важливо розвивати цей напрямок: створювати спеціальні програми тренінгів саме для фельдшерів, збирати приклади типових розмов з пацієнтами, можливо навіть робити комп'ютерні програми, де можна тренуватися спілкуватися з віртуальними пацієнтами. Головне – готувати нове покоління фельдшерів, які будуть не тільки вміти робити уколи та накладати пов'язки, а й говорити з людьми так, щоб їм було зрозуміло, спокійно і комфортно.

Список використаних джерел

1. Гордійчук Г., Кірячок О., Круковська І., Поплавська Н. Формування комунікативної компетентності та навичок спілкування з пацієнтами у майбутніх медичних фахівців під час занять з української мови. *Журнал Житомирського медичного інституту*. 2023. Т. 15. № 2. С. 45–52.
2. Сілевич Л. І. Мовнокомунікативна компетентність студентів-медиків: особливості сучасного наукового дискурсу. *Вісник Івано-Франківського національного медичного університету*. 2022. Вип. № 3. С. 78–84.
3. Цуркан М. Формування професійної лінгвістичної компетентності іноземних студентів-медиків на заняттях з української мови. *Буковинський медичний вісник*. 2023. Т. 27. Вип. № 1. С. 112–118.
4. Калашнік О. М. Інтерактивне навчання іноземних студентів-медиків вербальної комунікації в процесі вивчення української мови. *Журнал медичної освіти*. 2022. Вип. № 4. С. 34–40.

СМОЛЯКОВА Ірина, завідувач технологічно-механічним відділенням, викладач вищої категорії, викладач–методист,
КОЛОМОЄЦЬ Олена, завідувач навчально-виробничої практики, викладач вищої категорії,
ЯЦЕНЮК Лариса, викладач I категорії,
ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Стрімкі темпи цифровізації та глобалізації сучасного світу висувають нові вимоги до ключових компетентностей майбутніх фахівців. Сьогодні успіх фахівця значною мірою залежить від рівня його комунікативної компетентності – здатності переконливо спілкуватися, ефективно взаємодіяти та зберігати професіоналізм у напружених умовах.

На жаль, традиційні методи навчання, зорієнтовані переважно на теоретичну підготовку, виявляються недостатньо дієвими для формування цих практичних навичок. Сучасна освіта потребує інноваційних підходів, що забезпечують занурення в навчальний процес, його персоналізацію та об'єктивність.

У цьому контексті особливої ваги набувають технології штучного інтелекту (ШІ) та віртуальної реальності (VR), які кардинально розширюють можливості для практико-орієнтованого тренінгу, моделювання професійних ситуацій та отримання конструктивного зворотного зв'язку. Впровадження цих інноваційних рішень у навчальний процес може стати ключем до ефективного формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців, здатних впевнено відповідати викликам цифрової трансформації.

Метою є дослідження можливостей технологій штучного інтелекту та віртуальної реальності, а також виявлення ефективних моделей та їх інтеграції в освітній процес для якісного формування та об'єктивної оцінки комунікативної компетентності у здобувачів освіти.

Платформи для формування комунікативної компетентності за допомогою інноваційних технологій (ШІ, VR, гейміфікація) можна розділити на кілька основних категорій:

1. Платформи на основі штучного інтелекту.

Для розвитку комунікативної компетентності активно використовуються великі мовні моделі, такі як ChatGPT, Gemini та Copilot. Вони дозволяють створювати діалогові сценарії, тренувати письмову комунікацію та генерувати відповіді на складні запити.

Character AI забезпечує персоналізовану розмовну практику, особливо корисну для вивчення мов та розвитку емоційної чутливості.

Платформи Oraі і Gabble аналізують мовлення, допомагаючи вдосконалити публічні виступи через оцінку темпу, гучності та чіткості. Grammarly, своєю чергою, покращує письмову комунікацію, надаючи рекомендації щодо граматики, стилю та ясності викладу.

2. Симулятори віртуальної та доповненої реальності.

VR-технології створюють ефект присутності, що дозволяє здобувачам освіти тренувати навички спілкування в умовах, наближених до реальних. Virtual Orator та ENGAGE моделюють публічні виступи перед віртуальною аудиторією з можливістю налаштування реакцій слухачів. Корпоративні VR-тренажери, такі як VirtualSpeech та Strivr, дозволяють практикувати складні ділові комунікації — переговори, співбесіди, кризові розмови – у реалістичному середовищі.

3. Гейміфіковані та інтерактивні освітні платформи.

Ігрові елементи, як-от бали, рейтинги та квести, підвищують мотивацію та залученість здобувачів освіти. Платформа «Дія.Освіта» пропонує інтерактивні симулятори для тренування життєвих комунікативних навичок. Duolingo та Babbel використовують гейміфікацію та ШІ-розпізнавання голосу для розвитку мовленнєвої компетентності. LMS-системи, такі як Moodle, Coursera та EdX, інтегрують групові проекти, форуми та рольові ігри, що стимулюють активну взаємодію.

4. Платформи для розвитку Soft Skills та кооперації.

Для цілеспрямованого тренування командної взаємодії, емоційного інтелекту та критичного мислення використовуються масові онлайн-курси Prometheus і Coursera. Вони пропонують теоретичні знання з комунікації та лідерства, а також практику через peer-to-peer взаємодію. Інструменти для спільної роботи — Miro, Trello та Slack — дозволяють тренувати професійну комунікацію в команді, ефективний обмін інформацією та управління проектами.

Висновок: Впровадження технологій штучного інтелекту та віртуальної реальності відкриває нові горизонти для формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Сучасні освітні платформи допомагають зануритися в реалістичне професійне середовище, дають змогу одразу отримувати зворотний зв'язок і практикувати навички спілкування в умовах, наближених до реальних.

Застосування таких технологій не лише підвищує ефективність освітнього процесу, але й допомагає здобувачам освіти адаптуватися до викликів цифрової трансформації, формуючи професійні та соціальні компетентності, які є ключовими у сучасному світі.

Ірина СОБОЛЄВА, завідувач відділом
обслуговування користувачів
Центральна публічна бібліотека
ім.Т.Шевченка

imakatyora@gmail.com

«БІБЛІОТЕРАПІЯ»: ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.

Проект «Бібліотерапія» реалізується на базі публічної бібліотеки і являє собою інноваційний підхід до психоемоційної підтримки та зміцнення соціальної згуртованості. Діяльність проекту сфокусована на використанні художньої та нон-фікшн літератури як каталізатора для глибокого діалогу та самопізнання. Проект підтверджує: бібліотека може і повинна перетворюватися на стратегічний центр відновлення, де книга та фасилітований діалог стають ключем до формування психологічної стійкості особистості [1, с.107].

Бібліотека сьогодні переосмислює свою роль, перетворюючись на простір відновлення та безпеки. Впровадження проекту «Бібліотерапія» підкреслює соціальну та стратегічну значущість бібліотечних інновацій у сучасному контексті.

«Бібліотерапія» функціонує як міждисциплінарний метод, що є не лише лікуванням книгою, а й інноваційною технологією розвитку комунікативної компетентності. Це досягається через:

- Надання «Мови Емоцій»: література пропонує готові мовні моделі та емоційний словник для вираження внутрішніх, невисловлених станів.

- Створення безпечного мовного простору: групові зустрічі слугують ідеальним середовищем для практики активного слухання, емпатичного висловлювання та тренування соціальної гнучкості [2, с.219].

У рамках проекту сформовано спеціалізований фонд (168 цільових примірників), структурований за п'ятьма ключовими терапевтичними напрямками, що відповідають гострим соціальним та психологічним запитам аудиторії:

- Терапія стресу (В.Франкл, В.Станчишин, Л.Гунель).
- Терапія самотності та пригніченості (Л.Колб, К.Тіппінг, Дж.П. Стрелекі)
- Терапія зміцнення національної ідентичності (М.Матіос, С.Плохій, А.Кокотюха).
- Терапія сімейних стосунків (С.Талан, К.Бльостка, Г.Чепмен).
- Терапія для самореалізації (С.Фовлер, М.Джей, Т.Лукинюк).

Роль бібліотекаря кардинально трансформується: це вже не просто організатор, а фасилітатор, який створює умови безпеки, керує груповою динамікою та готує індивідуальні рекомендації для самостійної роботи з літературою [3, с.34].

Прикладна методологія з теми «Терапія зміцнення національної ідентичності»:

- Заняття побудовані на чіткій, багаторівневій структурі, яка поєднує рефлексію, діалог та арт-терапію.

- Відкриття та саморефлексія: привітання з обміном особистими історіями формування ідентичності.

- Групова дискусія: робота з осмисленими питаннями для усвідомлення національних рис та символів.

- Творче опрацювання: створення колажів/візуалізацій під час короткого історичного екскурсу.

- Літературна кульмінація: діалог із текстом (читання та обговорення творів) як джерело глибокої рефлексії.

- Підсумки та закріплення: усне структурування досвіду через вправу «Мапа української ідентичності».

Тож практична реалізація проєкту доводить, що книга є потужним каталізатором для глибоких розмов і самопізнання. Безпечний простір, створений фасилітатором, сприяє помітному зростанню внутрішньої стійкості учасників та формуванню міцного кола однодумців.

Проєкт «Бібліотерапія» позиціонує бібліотеку як стратегічний центр відновлення, де гуманітарні ресурси (книга, мова) стають ключовими інструментами для забезпечення психологічної стійкості та зміцнення соціальних зв'язків у суспільстві [3, с.90].

Список використаних джерел

1. Аксьонова Н. Бібліотерапія як напрям діяльності бібліотек в умовах російсько-української війни. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2022. Вип. 64. С. 107-119.

2. Марценюк М.О. Терапевтичні можливості бібліотерапії як методу психологічної допомоги. URL.: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2020/36. (дата звернення: 16.10.2025).

3. Яनावічене Д. Методика бібліотерапії. URL.: https://library.lg.ua/upload/files/ua_biblioterapijos_metodika. (дата звернення: 16.10.2025).

Роман ТКАЛИК, здобувач вищої освіти, ОПП
«Професійна освіта. Машинобудування»,
Маріанна ЛОМАКА, викладач
ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії
та педагогіки Українського державного
університету науки і технологій»
romantkalyk777@gmail.com

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту трансформує всі сфери людської діяльності, включно з освітою та процесами формування ключових компетентностей. У сучасному високотехнологічному та глобалізованому світі комунікативна компетентність виступає однією з найважливіших навичок, що забезпечує успішну соціальну взаємодію, професійну реалізацію та ефективний обмін інформацією. Традиційні методи навчання, попри свою цінність, часто стикаються з викликами, що зумовлює необхідність пошуку нових інструментів.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка моделі комплексного підходу до формування комунікативної компетентності, що базується на адаптивних та інтерактивних можливостях штучного інтелекту. Дослідження сфокусоване на виявленні та систематизації педагогічного потенціалу інструментів ШІ (чат-ботів, віртуальних асистентів, систем розпізнавання мовлення та обробки природної мови) для цілеспрямованого розвитку всіх компонентів комунікативної компетентності (лінгвістичного, соціокультурного, прагматичного та стратегічного).

Комунікативна компетентність – це важливий набір навичок, який дозволяє людині ефективно спілкуватися, враховуючи мовні, соціальні, культурні та емоційні аспекти взаємодії. Вона сприяє побудові успішних стосунків, кар'єрному розвитку, міжкультурному розумінню та забезпечує взаємоповагу і порозуміння у суспільстві. Розвиток комунікативної компетентності можливий через постійну практику, саморефлексію та навчання, і є важливим елементом особистісного і професійного зростання [2].

Штучний інтелект (ШІ) – це система, що працює, поєднуючи великі обсяги даних з інтелектуальними алгоритмами обробки. Алгоритми ШІ працюють так, що це дозволяє йому вчитися на основі аналізованих шаблонів і особливостей [8].

Суттєвий внесок у вивчення потенціалу штучного інтелекту для підвищення комунікативної компетентності належить низці науковців, чії дослідження охоплюють ключові аспекти вдосконалення мовних навичок. Зокрема, питаннями автоматизованого оцінювання та надання оперативного зворотного зв'язку досліджували Т. Ніколашина, Л. Лисак та Л. Богуславська [4]. Вони демонструють, що комп'ютеризовані лінгвістичні моделі ефективно використовуються у викладанні української мови, оцінюючи твори здобувачів освіти за такими критеріями, як граматики, зв'язність та аргументація. Цей

напряму деталізують Я. Федорів, С. Китаєва та М. Федорів [5], які, розглядаючи перспективи та виклики автоматизованого оцінювання, підкреслюють важливість забезпечення об'єктивності, закликаючи водночас не втрачати можливості оцінити творчі та контекстуальні аспекти комунікативної компетентності. Глибшому розумінню мовної структури та стилістики присвячена робота Л. Фенюк, Т. Смушак та З. Крук [6], які пропонують використовувати автоматизовані системи для аналізу структури та стилістики літературних текстів, що сприяє формуванню власних комунікативних компетенцій. Також у цьому контексті, С. Шестакова [7] фокусується на ролі ШІ як інструменту для покращення якості академічних текстів, підвищуючи їхню точність та відповідність стилістичним вимогам. Тому сучасні дослідження концентруються на практичному застосуванні ШІ як для технологізації процесу оцінювання та зворотного зв'язку, так і для детального лінгвістичного аналізу тексту.

Існує значна варіативність способів використання ШІ в освіті. Це залежить від доступних ресурсів і погляду на його застосування зацікавленого суб'єкта освіти. У контексті української освіти варто звернути увагу на науковий підхід Л. Карташової до цього питання. Авторка пропонує наступні варіанти: ШІ як спосіб автоматизувати частину роботи; ШІ як творець вільного персоналізованого середовища в межах однієї платформи або кількох ресурсів; ШІ як інструмент дистанційної освіти; ШІ як цифровий викладач, який самостійно оновлюватиме актуальність свого освітнього матеріалу й адаптуватиме його до потреб учнів; ШІ як спосіб комунікації через різні ресурси; ШІ як освітня пошукова система; ШІ як помічник викладача, посередник між ним і здобувачами освіти [1].

Однак, ми поділяємо думку, що штучний інтелект не зможе повністю замінити викладача, а може слугувати лише інструментом та помічником. Важливо наголосити, що штучний інтелект позбавлений емпатії та здатності до справжньої міжособистісної комунікації. Він не зможе, як людина, розвивати в здобувачів освіти критично важливі комунікативні навички, формувати соціально-емоційний інтелект та забезпечувати персоналізовану менторську підтримку.

Розглянемо низку інструментів, що базуються на штучному інтелекті, які можуть бути корисними для підтримки викладачів, зокрема генеративні моделі, адаптивні платформи та навчальні чат-боти.

Адаптовані системи ШІ (голосові помічники та текстові боти) - це системи, такі як Google Alexa та Siri, які спочатку не створювалися для навчальних цілей, але завдяки новаціям можуть виконувати освітні функції. Вони використовуються для розвитку навичок говоріння, оскільки мають можливість вимовляти слова чи фрази, допомагати із фонетичними зразками та одразу надавати зворотний зв'язок [3].

Gemini – це сімейство багатоаспектних великих мовних моделей від Google, може функціонувати як високо адаптивний та інтерактивний віртуальний асистент: ця нейромережа здатна вести діалоги в реальному часі, змінювати тон

і стиль мовлення, моделювати складні соціокультурні сценарії та надавати миттєвий і деталізований зворотний зв'язок (лінгвістичний, прагматичний і стратегічний) на основі аналізу не лише тексту, але й голосового вводу, що імітує живе спілкування і забезпечує цілеспрямований розвиток усіх чотирьох компонентів комунікативної компетентності [9].

Текстові помічники (чат-боти: AndyRobot, Mondly) - це інструменти, що надають інформаційну підтримку, а також навчають веденню діалогів, підтримці розмови та допомагають із вимовою. Зокрема, AndyRobot і Mondly є розробками освітнього напрямку, які слугують для персоналізації навчання і створення індивідуального віртуального освітнього простору [3].

ChatGPT - може не лише виправляти помилки, а й узагальнювати, перефразувати наявний текст чи генерувати новий [7].

Ukrainian Spell Checker - програма аналізує тексти на наявність помилок у написанні слів, а також допомагає виправити граматичні помилки відповідно до правил української мови [7].

Grammarly і Paperpal – програми які редагують, а не змінюють структуру академічної роботи та не генерують новий текст. Вони можуть значно допомогти на етапі перевірки написаного тексту, сприяючи виявленню та виправленню граматичних помилок і покращенню загального стилю письма. Ці ресурси дозволяють удосконалити структуру тексту, зробити його більш лаконічним, що є надзвичайно важливим для чіткого й ефективного донесення складних наукових ідей [7].

Такі інструменти, як Voyant Tools, AntConc і Lexos, активно використовуються для аналізу текстів і візуалізації даних. Вони дозволяють науковцям створювати словники, аналізувати частоту вживання слів і визначати ключові фрази та словосполучення. Досконаліші системи, такі як Natural Language Toolkit (NLTK) і SpaCy, пропонують комплексні інструменти для обробки текстів, що дають змогу аналізувати синтаксис, семантику і структуру тексту [6,7].

Kahoot! – це всесвітньо відома ігрова навчальна платформа, яка використовується в освіті та бізнесі для проведення інтерактивних вікторин, тестів та опитувань з метою перевірки знань та підвищення залученості учасників через гейміфікацію. Ця платформа має вбудований штучний інтелект що перетворює його з простої платформи на інструмент для швидкої розробки комунікативно орієнтованих завдань. Можливість швидко генерувати вікторини на основі навчальних текстів чи сценаріїв дозволяє викладачеві економити час на створення завдань для перевірки лінгвістичних та соціокультурних компонентів, забезпечуючи при цьому високу інтерактивність та гейміфікацію навчального процесу.

Отже, ми розглянули лише деякі з існуючих інструментів штучного інтелекту, які вже сьогодні формують новий освітній простір, орієнтований на персоналізацію, інтерактивність та розвиток усіх компонентів комунікативної компетентності. Від голосових асистентів до універсальних мовних моделей і гейміфікованих платформ – кожен із цих ресурсів виконує унікальну функцію:

аналізує мовлення, моделює реальні комунікативні ситуації, надає миттєвий зворотний зв'язок.

Однак інтеграція штучного інтелекту в освітній процес вимагає ґрунтовного аналізу як його можливостей, так і потенційних викликів.

По-перше, використання ШІ відкриває широкі перспективи для об'єктивного та оперативного оцінювання мовних умінь: автоматизовані системи здатні швидко аналізувати орфографічну правильність, граматичну точність, лексичне наповнення та логіко-синтаксичну побудову висловлювань, забезпечуючи миттєвий і достовірний зворотний зв'язок.

По-друге, адаптивні можливості таких інструментів сприяють персоналізації навчання, оскільки алгоритми налаштовуються під індивідуальний рівень здобувача освіти, визначають проблемні аспекти та пропонують оптимальні траєкторії розвитку комунікативних навичок.

По-третє, попри значний потенціал, системи штучного інтелекту ще не здатні повною мірою інтерпретувати культурні контексти, емоційні відтінки й нестандартні мовні конструкції, що може призводити до часткової обмеженості у формуванні комплексної мовної компетентності.

По-четверте, ключовим залишається роль викладача, адже саме людський контроль забезпечує достовірність оцінювання, урахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти та коректне трактування результатів, що виходять за межі суто алгоритмічного аналізу.

Варто пам'ятати, що штучний інтелект здатний припускатися помилок, особливо у випадках інтерпретації контексту чи нестандартних відповідей, тому автоматично генеровані результати мають бути предметом ретельної перевірки з боку викладача.

Отже, штучний інтелект, будучи потужним інструментом цифрової трансформації освіти, створює нові можливості для формування комунікативної компетентності через персоналізацію, інтерактивність та автоматизоване оцінювання. Він сприяє розвитку лінгвістичного, соціокультурного, прагматичного й стратегічного компонентів мовлення, забезпечує оперативний зворотний зв'язок і моделює реальні комунікативні ситуації. Проте ефективність його використання можлива лише за умови збереження провідної ролі викладача, який забезпечує гуманістичний вимір освіти, критичну інтерпретацію результатів та підтримку особистісного розвитку здобувачів освіти. Таким чином, штучний інтелект не замінює педагога, а слугує важливим інструментом комплексного підходу до формування комунікативної компетентності в умовах сучасного освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Карташова Л. Штучний інтелект як засіб формування освітнього досвіду майбутнього. *Наука та освіта : зб. пр. XVI Міжнар. наук. конф.* (м.Хайдусобосло, 4–11 січ. 2022 р.). Хмельницький : ХНУ, 2021. С.97–102. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/11333> (дата звернення: 21.10.2025).

2. Комуникативна компетентність // Український психологічний Хаб. Психологічна енциклопедія. URL: <https://www.psykholoh.com/post/комуникативна-компетентність-це> (дата звернення: 21.10.2025).
3. Давидюк А. Р., Марусич О. О., Дерняєва О. В. Штучний інтелект як фактор змін у навчанні іноземних мов: український контекст // Інформаційно-комуникаційні технології в освіті. 2024. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14059368> (дата звернення: 22.10.2025).
4. Ніколашина Т., Лисак Л., Богуславська Л. Використання комп'ютеризованих лінгвістичних моделей у викладанні української мови. *Вісник науки та освіти*. 2024. Вип. № 6 (24). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/download/12845/12907> (дата звернення: 21.10.2025).
5. Федорів, Я. Р., Китаєва, С. О., Федорів, М. Л. Перспективи та виклики використання штучного інтелекту для автоматизованого оцінювання мовних навичок здобувачів освіти. *Науковий журнал*. 2024. Вип. № 1, с. 42–45.
6. Фенюк Л., Смушак Т., Крук З. АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ ДЛЯ АНАЛІЗУ СТРУКТУРИ ТА СТИЛІСТИКИ ЛІТЕРАТУРНИХ ТЕКСТІВ: ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ. *Вісник науки та освіти*. 2024. Вип. № 9 (27). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-9\(27\)-469-485](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-9(27)-469-485) (дата звернення: 21.10.2025).
7. Шестакова С. О. Використання штучного інтелекту в академічному письмі як інструменту покращення якості текстів. *ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ*. 2024. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14187288> (дата звернення: 22.10.2025).
8. ШІ та революція в digital: як штучний інтелект змінює гру // **Ukrainian Digital Community (UDC)*». 15.06.2024. URL: <https://ukrainiandigital.com/strong-yak-stvoryty-vlasne-onlayn-navchannia-strong/#:~:text=%D0%A8%D0%B9%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B9>. (дата звернення: 21.10.2025).
9. Gemini AI. Google. URL: <https://gemini.google.com/>. (дата звернення: 22.10.2025).
10. Kahoot! : офіційна освітня онлайн-платформа. URL: <https://kahoot.com/> (дата звернення: 22.10.2025).

Юлія ТКАЧЕНКО

викладач української мови та літератури
Дніпровського фахового коледжу
енергетичних та інформаційних технологій
yuliia.tkachenko@dfkeit.com

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Організація освітнього процесу з української мови в умовах дистанційного та змішаного навчання вимагає особливої уваги до структури календарно-тематичного планування, вибору платформ та інструментів, а також до створення освітнього середовища, що максимально ефективно відповідає потребам здобувачів освіти. Із переходом до онлайн-форматів навчання важливо забезпечити не тільки теоретичну складову, а й створити такі умови, що дозволяють здобувачам освіти активно взаємодіяти з матеріалом, розвивати мовленнєві навички та зберігати мотивацію на всіх етапах навчання.

Ключовими організаційними аспектами, які визначають ефективність освітнього процесу, є розробка календарно-тематичного планування для дистанційного та змішаного навчання, вибір платформ та інструментів для викладання, а також формування освітнього середовища за допомогою синхронних і асинхронних підходів. Правильна організація кожного з цих елементів дозволяє створити сучасне та ефективне освітнє середовище, де кожен здобувач має можливість для активного розвитку та досягнення високих результатів.

Під час змішаного навчання календарно-тематичне планування (КТП) має бути гнучким. З огляду на це варто розробляти КТП на два місяці або використовувати рамковий календарно-тематичний план (розроблений авторами програм та підручників) з подальшою його адаптацією під змішане навчання.

Під час розроблення КТП, перш за все, слід враховувати модель навчання, за якою працює освітній заклад та конкретна група здобувачів освіти, із якими працює викладач. Наприклад, якщо заклад освіти працює за моделлю чергування очного та дистанційного навчання один через два тижні, варто розбити зміст освітнього компонента на певні тритижневі цикли, визначити пріоритетні теми та види діяльності у цих циклах, які можна перемістити на тиждень очного навчання.

Доречно також під час розроблення КТП зарезервувати 20% освітнього часу та використати його найбільш оптимально з урахуванням поточної ситуації.

Усвідомлюючи наявність певних прогалин у результатах навчання здобувачів освіти першого курсу, варто щонайменше перші три тижні присвятити діагностуванню та виявленню тем, у засвоєнні яких є певні труднощі.

Основні стратегії адаптації календарно-тематичних планів: ущільнення змісту (укрупнення або скорочення тем), перегрупування змісту освітнього матеріалу (перестановка тем місцями), розподіл тем на синхронне та асинхронне вивчення, інтеграція з іншими освітніми компонентами. [1]

Таким чином, розробка календарно-тематичного планування з української мови для дистанційного та змішаного навчання вимагає не тільки глибокого розуміння навчальних потреб здобувачів, а й інтеграції новітніх технологій та методів, що сприятимуть не тільки засвоєнню мовних норм, а й розвитку комунікативних навичок в онлайн-просторі.

Вибір відповідних платформ та інструментів для викладання української мови є ключовим аспектом організації дистанційного та змішаного навчання. Правильний підхід до вибору технологій сприяє ефективному навчанню, залученню здобувачів освіти до процесу та підвищенню рівня взаємодії. Важливо враховувати потреби та специфіку курсу, зручність для користувачів, а також можливість інтеграції з іншими освітніми ресурсами.

Платформи для управління навчальним процесом, або Learning Management Systems (LMS), є основою для організації дистанційного навчання. Вони дозволяють створювати та організовувати заняття, завдання, тести, вести облік успішності здобувачів освіти та забезпечувати зворотний зв'язок. Серед популярних платформ LMS виділяють наступні: Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams.

Moodle – одна з найбільш відомих та гнучких платформ для організації навчання. Вона дозволяє створювати курси з різними типами контенту (відеоуроки, тести, форми для обговорення), а також інтегрувати різноманітні інструменти для взаємодії зі здобувачами освіти. Moodle підтримує як синхронний, так і асинхронний освітній процес.

Google Classroom – проста та інтуїтивно зрозуміла платформа, яка дозволяє викладачам створювати завдання, надавати зворотний зв'язок, а також організовувати онлайн-дискусії. Платформа має інтеграцію з іншими продуктами Google, такими як Google Docs і Google Drive, що дозволяє ефективно використовувати колективну роботу та спільні документи, а також інструменти штучного інтелекту Google NotebookLM та Gem-бот. [2]

Microsoft Teams – ще одна популярна платформа для організації дистанційного навчання. Вона дозволяє проводити синхронні заняття через відеоконференції, а також створювати групи для співпраці, обміну файлами, планування завдань. Важливою особливістю є інтеграція з Office 365, що дозволяє використовувати різні інструменти для спільної роботи.

Інтерактивні інструменти дозволяють зробити навчання більш захопливим та інтерактивним, що особливо важливо в дистанційному навчанні. Вони сприяють активному залученню здобувачів освіти, розвитку їхніх комунікативних навичок, а також дозволяють краще засвоювати теоретичний матеріал. Ось кілька таких інструментів:

Kahoot! – платформа для створення вікторин та тестів, яка дозволяє проводити інтерактивні оцінювання в реальному часі. Здобувачі освіти можуть брати участь у вікторинах, що стимулює їх до активної участі та самоконтролю. Цей інструмент зручний для перевірки знань та організації конкурсів на заняттях з української мови та літератури.

Quizlet – інструмент для створення флеш-карток та навчальних матеріалів. За допомогою Quizlet викладачі можуть створювати картки для запам'ятовування наголосів, орфограм, лексичних помилок, фразеологізмів, що допомагає здобувачам освіти швидше запам'ятовувати матеріал і тренувати знання.

Padlet – інтерактивна дошка, яка дозволяє здобувачам освіти та викладачам обмінюватися думками, ідеями та завданнями в реальному часі. Вона корисна для спільної роботи над проектами, а також для збору та організації освітнього контенту.

Для викладання української мови та літератури необхідно використовувати інструменти, які допомагають створювати відео, презентації, графічний контент, а також оформлювати та редагувати навчальні матеріали.

Canva – онлайн-платформа для створення графіки, яка дозволяє створювати яскраві і цікаві презентації, інфографіку, а також навчальні матеріали, які можуть бути використані під час занять. Canva дозволяє створювати як статичні, так і анімовані презентації, що робить заняття більш інтерактивними.

Prezi – інструмент для створення динамічних та візуально привабливих презентацій. Завдяки Prezi викладачі можуть створювати не лише текстові, але й інтерактивні слайди з ефектами, що дозволяють зацікавити здобувачів освіти і зробити навчання більш ефективним.

Gamma.app – це сучасна платформа для створення презентацій, яка використовує можливості штучного інтелекту для структурування контенту та візуалізації ідей. Платформа дозволяє користувачам створювати яскраві, цікаві та ефективні презентації, а також ділитися ними онлайн або експортувати їх у різні формати. [3]

Loom – інструмент для запису відеоуроків, презентацій і пояснень. Loom дозволяє створювати відео з голосовим коментарем та екранними записами, що є ідеальним для пояснення складних тем чи демонстрації практичних завдань.

Важливим етапом у дистанційному навчанні є оцінювання результатів та надання зворотного зв'язку. Для цього можна використовувати різні інструменти, серед яких найпоширеніші:

Google Forms – інструмент для створення опитувань та тестів. Google Forms дозволяє викладачам створювати анкети, тести, квести, а також швидко отримувати аналітику щодо результатів;

Classtime – платформа для проведення онлайн-тестування, вікторин та оцінювання результатів в реальному часі. Ця платформа має велику базу тестових завдань із загальноосвітніх предметів, зокрема завдань зовнішнього незалежного оцінювання, згрупованих за роками або за темами. Classtime дає можливість комбінувати різні типи завдань, в тому числі проводити групові змагання. Крім того, важливою опцією є обмеження здобувачів освіти у часі під час тестування, що допомагає у підготовці до НМТ з української мови та літератури. [4]

При організації освітнього процесу варто зацентувати увагу на формуванні освітнього середовища для дистанційного та змішаного навчання, що передбачає застосування різних підходів, які дозволяють адаптувати освітній процес до

потреб здобувачів освіти і забезпечити ефективну взаємодію з викладачами. Серед цих підходів основними є синхронний і асинхронний. Їхні характеристики наведено в таблиці.

Таблиця – Основні характеристики синхронного та асинхронного підходів до навчання

Підхід	Характеристики	Переваги	Важливість
Синхронний	Взаємодія в реальному часі (онлайн-заняття, вебінари).	Моментальний зворотний зв'язок, активний обмін думками, підтримка групової динаміки та мотивації.	Розвиток навичок спілкування, живе спілкування.
Асинхронний	Самостійна робота (відеоуроки, завдання, тести) без прив'язки до часу.	Гнучкість у плануванні, адаптація до індивідуальних графіків, висока самоорганізація.	Можливість індивідуалізації темпу навчання, підтримка самостійності.

Поєднання синхронного та асинхронного підходів створює гнучке і ефективно освітнє середовище. Синхронні сесії сприяють активному залученню здобувачів освіти і розвитку їхніх комунікативних навичок, тоді як асинхронне навчання дає можливість адаптувати курс до індивідуальних потреб і забезпечити максимальну зручність для навчання.

Правильний вибір платформ та інструментів для викладання української мови та літератури в умовах дистанційного та змішаного навчання є запорукою успіху в організації освітнього процесу. Використання різноманітних платформ для управління курсами, інтерактивних інструментів для перевірки знань та інструментів для створення контенту дозволяє не лише зробити заняття більш ефективними, а й підвищити мотивацію здобувачів освіти, забезпечити їхню залученість та сприяти розвитку комунікативних навичок у сучасному освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Змішане навчання: як організувати якісний освітній процес в умовах війни - Державна служба якості освіти України. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/zmishane-navchannya-yak-organizuvati-yaki/> (дата звернення: 16.10.2025).

2. УМІТИ. Новий рівень роботи з інформацією: ШІ створює відео та конспекти з Ваших джерел, 2025. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8BoQV9gUHbE> (дата звернення: 16.10.2025).

3. УМІТИ. Gamma 3.0: ШІ створить презентацію, документ і сайт за хвилини!, 2025. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-8k31pz2KDU> (дата звернення: 16.10.2025).

4. Yuliana Zelena. Налаштування сесії в Classtime для «порційного» тесту або повторення, 2025.

5. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tJOHV4lmSoI> (дата звернення: 16.10.2025).

Олена ФЕДІНА, кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

olenafedina88@gmail.com

КОГНІТИВНІ ФРЕЙМИ ТА МЕТАМОВНІ МАРКЕРИ В СУЧАСНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Когнітивні стереотипи – закріплені в свідомості та мові стандартизовані уявлення, які визначають інтерпретацію світу. У мові вони проявляються як шаблонні вислови, метафори, фразеологізми, кліше [5]. Наприклад: «Хліб – усьому голова» (ціннісна установка на працю та хліборобство); «Тиха вода греблі рве» (стереотип про приховану силу); «Козак – душа правдива» (ідеалізований образ козака). Стереотипи викликають емоційні реакції без додаткового аргументування, створюють ілюзію очевидності («усім відомо»), легко вбудовуються в політичні й рекламні меседжі як спосіб маніпуляції та працюють через активацію ментальних фреймів (когнітивних рамок) – набір уявлень, які задають спосіб інтерпретації повідомлення.

Метамова як інструмент управління сприйняттям інформації охоплює коментарі, інтонаційні позначки, метафори, оцінні слова та інструкції для інтерпретації тексту чи мовлення. До метамовних маркерів маніпуляції належать:

- пресупозиції (*очевидно, що..., ми всі розуміємо...*);
- маркування оцінки (*на щастя, на жаль*);
- директивні фрази (*подумаймо..., спробуйте уявити...*).

До яскравого прикладу політичної метамови можемо уналежнити вживання поняття *криза* замість *виклик*, що призводить у реципієнта до зміни сприйняття ситуації з негативної на нейтрально-позитивну. Наприклад, у медіа використання метамови дозволяє журналісту непомітно вбудувати власну оцінку в опис події.

Для того, щоб протидіяти маніпуляції, під час комунікації важливо стежити за відповідністю невербальних засобів спілкування вербальному змісту повідомлення, оскільки через невідповідність міміки, жестів, інтонації виникає когнітивний дисонанс, що наводить на думку про недостовірність повідомлення [2]. До невербальних засобів, які підтримують вербальний зміст належать:

- Інтонація: підсилює ключові слова, відповідає емоції повідомлення.
- Жести: ілюстративні, підкреслюють логічну структуру тексту.
- Погляд: підтримка зорового контакту для створення довіри.
- Міміка: узгоджена з емоційною тональністю сказаного.

З метою протистояння маніпулятивним впливам, варто зробити принаймні три простих кроки:

✓ Критичне слухання – фіксувати, чи відповідає невербальне вербальному.

✓ Виявлення розривів: якщо слова оптимістичні, але голос монотонний – можлива прихована мета.

✓ Запитання-уточнення – змушує комунікатора пояснити свою позицію без готових шаблонів.

Дослідження П. Екмана показали, що мікровирази обличчя (тривалість 1/25 секунди) можуть видати справжні емоції людини, навіть якщо вона намагається контролювати невербальні сигнали. Це дає можливість для викриття маніпуляцій [3].

Проілюструємо прикладами поширені випадки маніпуляцій:

1. Телеграм-канали й емоційне навантаження. Журналісти провели аналіз українських телеграм-каналів за допомогою штучного інтелекту – і виявили, що мова деяких каналів надто емоційна, з акцентом на коротких, контекстуально порожніх виразах, які мають маніпулятивний ефект. Наприклад: «*Це кінець!*» – одразу викликає емоцію, відволікаючи від фактів і доказів.

2. Клікбейт-заголовки у регіональних медіа. Наприклад: онлайн-ресурси Волинської області використовували заголовки формату «*Трамп заблокував вступ України до НАТО*», створивши хибне враження, що все залежить від однієї особи. Хоча в тексті йшлося про зняття цього питання з порядку денного переговорів – заголовок навмисно перебільшений. Така стратегія підсилює когнітивний фрейм «безвихідності», змушуючи сприймати чужу позицію / думку як єдину можливу.

3. Маніпуляції в парламентських дебатах. Дослідження доводять наявність 84–99% маніпулятивного дискурсу в бюджетних дискусіях, які активно апелюють до емоцій [4]. Такі маніпуляції працюють через фрейми: *бюджет смерті, бюджет перемоги, солдат в окопі vs прокурор-інвалід*.

4. Когнітивні упередження та інформаційні бульбашки. Люди часто підсвідомо шукають інформацію, яка підтверджує їхні погляди чи упередження. Соціальні мережі лише підсилюють цей ефект, створюючи інформаційні бульбашки, які роблять аудиторію вразливою до маніпуляцій [1]. Наприклад, перелік симптомів сезонного ГРВІ прирівнюють до різновиду штамів COVID.

Когнітивні стереотипи та метамова – це потужні інструменти впливу на масову свідомість, оскільки вони закріплені у культурі, мові та комунікативних практиках. Стереотипи формують готові інтерпретаційні схеми, що знижують потребу у критичному мисленні, а метамовні маркери непомітно задають емоційну та смислову рамку повідомлення. У поєднанні з невербальними сигналами вони створюють багаторівневий механізм маніпуляції, який легко використовується в політиці, медіа й рекламі. Водночас усвідомлення цих механізмів, розвиток навичок критичного слухання й уважного ставлення до невідповідностей між вербальним і невербальним, а також вміння ставити уточнювальні запитання дають змогу протидіяти маніпулятивним практикам. Отже, підвищення рівня медіаграмотності та комунікативної критичності

є ключовими чинниками захисту особистості й суспільства від прихованих впливів.

Список використаних джерел

1. Брикалова, А. О. Маніпулятивний вплив ЗМІ та формування споживчих установок // *Наукове мислення* : зб. статей учасників XXIII Всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конф. «Наукова думка сучасності і майбутнього» (25–31 жовтня 2018). Дніпро : НМ, 2018. С. 43–44.
2. Литвин, Н. Б., Качак, Т. Б., Круль, Л. М. Вербальне та невербальне мовлення у педагогічній практиці вищої школи // *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 92, Том 1, 2023. С. 69–75. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2023.92.1.14.
3. Ляшок, К. Р. Вербальне і невербальне спілкування у просторі комунікації // *Матеріали конференції факультету менеджменту та інформаційної безпеки (ВНТУ)*. Вінниця : ВНТУ, 2022. С. 1–3.
4. Семашко, Т. Ф., Грущинська, В. В. Мовні стереотипи соціального виміру війни // *Міжнародний філологічний часопис*. 2024. Т. 28 (№ 1). С. 24–36. DOI: 10.31548/philolog15(1).2024.03.
5. Шинкаренко, Д. Ю. Дослідження того, як мова впливає на формування свідомості, стереотипи та когнітивні структури : магіст. випускна кваліфікаційна робота. Суми : Сумський державний ун-т, 2023. 92 с.

ХРІПКО Вікторія

амбасадор платформи Classtime, учитель,
КЗ «Науковий ліцей імені Анатолія Лигуна»
Кам'янської міської ради,
vhripko08@gmail.com

ПЛАТФОРМА CLASSTIME ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ

В умовах цифрової революції освітній процес не може функціонувати за старими моделями, оскільки час вимагає нових ефективних і результативних форм та методів роботи. Одним із основних освітніх трендів стала диджиталізація. Цифрова дидактика, на відміну від традиційної, зосереджує головний акцент на технологіях навчання (формах, методах, засобах). Ключовим принципом цифрової дидактики є включене оцінювання, що передбачає неперервне діагностико-формувальне оцінювання та миттєвий зворотний зв'язок.

Формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) – це система методів і прийомів, мета якої полягає в корегуванні діяльності як учня, так і педагога для покращення результатів навчання. Його основна мета – допомогти дитині отримати кращий результат, а не виставити оцінку. Формувальне оцінювання має діагностичну природу й дозволяє вчителям удосконалювати й коригувати методи викладання, а учням – підвищувати рівень володіння ключовими компетентностями.

Платформа Classtime, розроблена командою спеціалістів із Швейцарії, України та США, ідеально підходить для всіх етапів формувального оцінювання. Classtime – це онлайн-помічник вчителя, що збагачує процес навчання інтерактивним зв'язком з учнями та миттєвою візуалізацією прогресу усього класу в живому часі.

Сервіс дозволяє формувати питання різних когнітивних рівнів на основі таксономії Блума, модифікованій Андерсоном та Кратволом, тобто можна створити завдання, щоб оцінити: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання. Інтуїтивно зрозумілий, легкий у використанні українськомовний інтерфейс платформи. Серед переваг цього хмарного сервісу: 30 тисяч безкоштовних питань, включно з бібліотекою ЗНО, НМТ; 9000+ українських користувачів діляться своїми питаннями у Загальній Бібліотеці, є групи запитань для будь-яких предметів та класів; миттєвий зворотний зв'язок з учнями, наявність чату. В учнів є можливість прикріпити до виконаного завдання файл, наприклад, з творчою роботою (каліграфією, акровіршем, сенканом, піктограми, ментальною картою, малюнком або згенерованим за допомогою ШІ зображенням); відсутній суб'єктивізм під час оцінювання; використання штучного інтелекту під час перевірки відкритих завдань, голосове прочитання питань та варіантів відповідей (у т.ч. іноземними мовами); 11 типів питань з підтримкою введення формул, аудіофайлів, відео та графічних матеріалів; якісна синхронізація версії платформи для смартфонів, планшетів; легко скопіювати та

поділитися покликанням на сесію (у т.ч. через згенерований системою QR-код). Учитель має змогу в спеціальному полі дати вербальну оцінку виконаного відкритого завдання або всієї сесії, а також установити власну шкалу оцінювання у відсотках, балах, а також за рівнями, групами результатів.

Classtime може бути використаний для проведення діагностувального оцінювання для виявлення та подолання освітніх втрат, що є сьогодні надактуальним завданням. Нова функція на платформі «Додаткові матеріали» дозволяє вчителю розмістити поряд із запитанням текстовий матеріал, покликання, які зможуть допомогти дитині (у разі потреби) виконати правильно завдання.

Classtime реалізує ще один важливий тренд сучасної освіти – це гейміфікація навчання. Навчання крізь гру краще доносить не лише знання, а й навички. Узагальнювальні уроки можна спланувати у вигляді командних ігор «Пазл», «Рятуємо тварин», «Тауерський міст», «Парк розваг», «Космічна мандрівка».

Платформа дбає про дотримання академічної доброчесності, тому розроблено спеціальні налаштування, що запобігають списуванню: обмеження часу виконання сесії, перемішати питання та варіанти відповідей, можливість відповідати лише один раз, вхід з одного акаунту.

Сесія Classtime може слугувати не лише інструментом перевірки знань, а й виконувати роль робочого аркуша, карти знань, опорного конспекту, плану-схеми, алгоритму. Для такої трансформації достатньо дещо змінити підходи під час вибору контенту та способу проведення сесії. Classtime пропонує два способи проведення сесії: гнучкий (за замовчуванням) та покроковий. Покроковий спосіб ефективний для онлайн-уроку, адже всі учні перестають бути пасивними слухачами, а є його активними учасниками. Завдання сесії поступово (покроково) відкриває вчитель, дає за потреби коментарі, наголошує на обмеженні в часі для виконання завдання. Відповідно підтримує увагу учнів на уроці, зберігає інтригу, адже учні не бачать наступних випробувань. Головний чинник, який рухає цифровим поколінням – подавати рутинні завдання цікаво. Навіть складні тренувальні вправи можна подавати завдяки Classtime в оригінальній формі, наприклад: сесії-квесту, сесії-пригоди, сесії-пазлу або сесії з «подвійним дном» (можливістю отримати бонусні бали).

Цифрове покоління найкраще сприймає візуальну інформацію. Інструкції в зображеннях або у формі short-відео діють ефективніше. Текстові матеріали повинні бути простими для сприйняття, структура тексту має відповідати його змісту, а ключові пункти треба виділити візуально. Зважаючи на ці особливості, сесії можна доповнити відеопрезентаціями, фото, інфографікою, коміксами, стрічкою часу, хмарами слів, ментальними картами, створеними, наприклад, у сервісі Canva.

В умовах цифровізації навчання формується нове освітнє середовище на базі цифрових технологій. Засоби цифрової дидактики спрямовуються на персоналізацію навчального процесу, а також передбачають інтегративну взаємодію суб'єкта та середовища. Широке використання інформаційно-

цифрових технологій значно трансформує можливості здобувача освіти у напрямі вибору персональних освітніх траєкторій, його самовизначення та самовдосконалення. Основна проблема, яка постає перед педагогами: які засоби, як саме і коли використовувати, щоб забезпечити ефективне засвоєння знань учнями в онлайн та офлайн-форматах.

Отже, платформа Classtime є ідеальним інструментом для всіх етапів формувального оцінювання, забезпечує реалізацію ключових стратегій, спрямованих на корекцію та покращення навчального поступу. Завдяки гнучкості, підтримці різних когнітивних рівнів та можливості інтегрувати творчі завдання, Classtime є сучасним та ефективним засобом формувального оцінювання на уроках, що сприяє персоналізації освітнього процесу та поліпшенню академічних результатів учнів.

Список використаних джерел

1. Дмитренко С. Click-навчання. Методика організації освітньої діяльності з дітьми нового покоління. Київ: «Видавнича група «Шкільний світ», 2020 120 с.
2. Краус К. М. Імперативи формування цифрової освіти в Україні. Управління соціально-економічними трансформаціями у сучасному місті: 524 матеріали Всеукр. наук.-практ. конфер. (27 лютого 2018). Київ : КУБГ, 2018. С.49-51.
3. Слюсаренко Н. В. Особистісний освітній простір учителя. Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 вересня 2014 року, м.Херсон) / за ред. В. В. Кузьменка, Н. В. Слюсаренко. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. С. 186-190.
4. Слюсаренко Н. В., Кохановська О. В. Інформаційно- комунікаційні технології як чинник розвитку професіоналізму педагогів у системі післядипломної освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Том 77. Вип. No 3. С. 262-281.
5. Classtime blog. URL: <https://www.classtime.com/blog/ukrainska/> (дата звернення: 23.10.2025).

Ольга ЧЕРНАВСЬКИХ,
викладачка філологічних дисциплін
Фахового коледжу зварювання та електроніки
імені Є. О. Патона
olgagennadievna29@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ ТА ЕТИЧНЕ НАВЧАННЯ У ФАХОВІЙ ПЕРЕДВИЩІЙ ОСВІТІ: ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА, ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ У ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІНАХ

Сьогодні світова педагогічна спільнота працює над створенням такої парадигми освіти, яка б відповідала викликам сьогодення, забезпечувала сталий розвиток людства та водночас залишала в центрі уваги людину, гуманістичні цінності, фізичне і ментальне здоров'я особистості. Одним із сучасних підходів у цьому контексті є соціально-емоційне та етичне навчання.

Соціально-емоційне та етичне навчання (СЕЕН) – міжнародна навчальна програма з розвитку м'яких навичок, натхненником якої став Далай-лама XIV і його праці про цінність універсальної освіти та світської етики. Програма створювалася для дітей і підлітків провідним дослідницьким Університетом Еморі (США) протягом 20 років. До розробки долучилися провідні науковці на чолі з Деніелом Гоулменом. В основі СЕЕН – найновіші розробки з емоційної та соціальної нейробиології. Програма є гнучкою і легко адаптується до будь-яких культурних, релігійних та освітніх особливостей [5, с. 10].

Соціально-емоційне та етичне навчання трактується як педагогічна інновація, спрямована на розвиток здатності управління емоціями, формування соціальних навичок і встановлення міжособистісних відносин здобувачів освіти; створення сприятливої атмосфери й освітнього середовища, в якому можна ефективно розвивати власні соціально-емоційні й етичні компетентності. *Soft skills* – соціально-психологічні («м'які») навички, які знадобляться кожному і кожній у життєвих ситуаціях: уміння комунікувати, співпереживати собі й іншим, працювати в команді, креативно й критично мислити, вести за собою і виважено йти за лідерами тощо [2, с. 9].

Н. Дужик зазначає, що соціально-емоційне навчання – це підхід до навчання, який зосереджується на розвитку навичок учнів, що впливають на самосвідомість, уміння комунікувати, управляти емоціями, співпереживати собі й іншим, приймати зважені рішення [3, с. 188]. Акцент на соціально-емоційному й етичному навчанні в закладах освіти відображає усвідомлення готовності до міжкультурної взаємодії та участі в різноманітних комунікативних ситуаціях. СЕЕН сприяє підготовці здобувачів освіти до більш глибокого розуміння себе та навколишнього світу, що є важливим елементом повноцінного і гармонійного особистісного розвитку. Методику соціально-емоційного навчання часто описують як «відсутній елемент» [4, с. 13], оскільки це сфера освіти, яка нерозривно пов'язана з академічними досягненнями, але дотепер не мала відповідного чіткого місця в навчальних програмах.

Сучасні тенденції розвитку педагогічних підходів і парадигм, дослідження в галузі соціально-емоційного й етичного навчання допомагають визначити найефективніші методи і стратегії для педагогічного процесу, а також дозволяють адаптувати навчальні програми до змінних потреб здобувачів освіти та сучасного суспільства. Особливо актуальним є питання впровадження соціально-емоційного й етичного навчання у філологічні дисципліни, адже українська мова сьогодні – не просто інструмент комунікації, а частина нашої ідентичності, наші сила та захист. Вона звучить не тільки у словах, а й у діях, у нашій боротьбі за гідність і незалежність. Це не лише наш стиль, а й вибір, підтримка та перемога. Говорити українською – це бути в тренді, бути частиною сучасного руху і зміцнювати нашу націю, читати літературу – розвивати співпереживання й емпатію, критичне мислення і творчу уяву, підвищувати рівень креативності, плекати національні та моральні цінності українського народу.

Структура уроку СЕЕН:

«розігрів» (дає можливість заземлитися, щоб підготуватися до зосередженого навчання). Використання практик заземлення і ресурсності; *презентація / обговорення* (дається учителю для представлення знань, що їх діти повинні засвоїти); *вправа на осмислення* (потрібна для пробудження критичних думок щодо матеріалу); *рефлексивна практика* (дає змогу особисто подумати над темою і відтак прийти до втіленого розуміння); а за допомогою *підсумків* учнівство вибудовує обдумані зв'язки всередині засвоєного матеріалу. Використання практики вдячності.

Ці п'ять складових СЕЕН-уроків відповідають педагогічній моделі соціально-емоційного й етичного навчання, яка від здобутих знань переходить до критичного осмислення і відтак утіленого розуміння. Найбільш важливою є рефлексивна практика та підсумки, де здобувачі освіти розповідають про свої враження та спостереження, сприяючи подальшому розвитку особистісних і соціальних навичок, емоційної стійкості. Розуміння власних емоцій є ключовим для ефективного спілкування. Коли здобувачі навчаються ідентифікувати емоційні процеси в собі, вони автоматично стають більш співчутливими до інших, розуміючи можливі причини їхніх реакцій. Таке осмислення є фундаментом для попередження конфліктів [1, с. 7].

Принципи впровадження СЕЕН у філологічні дисципліни:

баланс когнітивного, психологічного, емоційно-рецептивного компонентів під час використання педагогічних практик; яскрава візуалізація і наочність; інтеграція з культурою, етикою, психологією, мистецтвом, музикою; STEM-освіта за типом інтеграції STREAM; адаптування психологічних, лінгвістичних і літературних прийомів відповідно до теми заняття; постійна співпраця з учнівством і зворотний зв'язок; активність, послідовність, спрямованість, чіткість; заохочення до обмірковування й обговорення своїх ідей через додаткові запитання; формування і розвиток компетентностей, необхідних для академічної успішності та результативної соціалізації: доброти, взаємопідтримки, співпереживання собі й іншим, життєвої стійкості, взаємодопомоги, уваги та

самоусвідомленості, керування емоціями, саморегуляції, емпатії, навичок побудови взаємин.

Засоби впровадження СЕЕН у філологічні дисципліни: інтелектуальні операційні картки, малюнки-підказки або додаткові ілюстрації, аудіопрактики та відеопрезентації, анімаційні проекти, метафоричні картки та концептуальні мапи, інсценізації, вільне письмо, музичні композиції, сучасна мемологія та комікси, асоціативні кластери, інфографіка, скрайбінг, скетчноутинг, евристичні бесіди, дидактичні, стимулювальні ігри, спільне читання вголос, проектна діяльність і хакатон, використання альтернативних слів для покращення розуміння.

Важливе місце в парадигмі СЕЕН посідають **інноваційні інтерактивні методики**, які використовуються і під час викладання філологічних дисциплін. Сутністю інтерактивних методів є побудова навчального процесу у формі взаємодії викладача та здобувача освіти, взаємодопомоги між здобувачами освіти; це навчання у спілкуванні, а спілкування, зокрема, дозволяє розширити і вдосконалити комунікативну компетентність.

Когнітивний компонент відповідно до принципів впровадження СЕЕН у філологічні дисципліни може бути реалізований за допомогою: *методу ситуативного моделювання для опрацювання дискусійних питань*. Це дидактичні та стимулювальні ігри, які ілюструють акторські здібності. Здобувачі освіти перебувають в інших умовах, ніж у традиційному навчанні. Створюються ситуації – спрощений вигляд процесів, що відбуваються у справжніх сферах суспільного життя (розвиток сприйняття, уваги); *методів «одне слово» й евристичної бесіди; «смс»* – викладач пропонує у стислій формі подати інформацію згідно з темою чи надіслати умовне повідомлення додому про життя та навчання в Україні; *інтелектуальних операційних карток* (спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем). Також розглядається як зручна техніка альтернативного запису. Картки пам'яті використовуються для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей (покращення пам'яті, розвиток критичного й системного мислення, індивідуальності та творчого потенціалу).

Психологічний компонент може бути реалізований за допомогою: *методів колективно-групового навчання, публічного обговорення суперечливих питань, «мозкового штурму»* (спільне розв'язання проблем, організація навчання в малих групах, об'єднаних єдиною навчальною метою). Малі групи створюються в тих випадках, коли завдання вимагає спільної, а не індивідуальної роботи. Передбачається фронтальна робота всієї групи; *«інтерв'ю»* – викладач у цій ситуації є кореспондентом, здобувачі освіти висловлюють думки щодо теми інтерв'ювання (на більш пізніх етапах роль журналіста може виконувати здобувач освіти із найкращим у групі рівнем володіння мовою), при цьому відповідальність здобувача освіти зростає, якщо використовувати технічні пристрої тощо; *методу «прес»* (використовується, коли виникають проблемні запитання щодо виконання завдань). Кожен посідає певну позицію щодо обговорюваного матеріалу й аргументує її.

Емоційно-рецептивний компонент реалізується за допомогою: *методів мікрофона та «незакінченого речення»* (доцільно використовувати під час емпатійної взаємодії здобувачів освіти між собою, висловлення думок по черзі, у швидкому темпі, але обґрунтовано); *методів рефлексії, спостереження й аналітико-синтетичного опрацювання інформації* (використовується під час написання есе, науково-дослідницьких робіт або проєктної діяльності). Метод сприяє розвитку розуміння, толерантності, небайдужості; покращує опанування пошукових навичок, а також вміння аналізувати й узагальнювати; *робота в малих групах і рольові ігри*. Такі методики використовуються як тренінгові для покращення мовленнєвої компетентності у професійній діяльності. Відбувається взаємне демонстрування концепцій, генерування ідей, пошук рішення.

Не менш важливого значення набувають **технології візуалізації**. Найбільш доцільними для використання в навчальному процесі під час впровадження СЕЕН у філологічні дисципліни є: 1) *інфографіка*, оскільки вона містить і візуальні елементи, й тексти, що їх пояснюють; забезпечує подання великого обсягу інформації та інформації, яку важко матеріалізувати, за допомогою візуальних елементів з метою її швидкого й ефективного сприйняття. Таким чином, відбувається інформування про будь-які проблеми, явища, проводиться аналогія з життям. Ця технологія візуалізації може використовуватися під час вивчення правил з української мови (наприклад, визначення лексичного значення слова + словникові статті для деталізації і пояснення тощо); під час аналізу літературно-художніх творів (характеристики образів, їх специфіки, взаємозв'язки й аналогії з моральними принципами і вчинками людей у реальному житті тощо); 2) *скетчноутинг*, оскільки елементами є короткі тексти, супроводжувані графічними ілюстраціями (візуальними зображеннями), представленими у вигляді піктограм, символів, знаків. У скетчноутинзі вони виконують певні функції: естетичну, мотиваційну, наочну. Однак найбільш важливою є їх пізнавальна функція, що обумовлена інформаційною насиченістю візуального образу. У процесі скетчноутингу мозок оперує вербальною і візуальною інформацією, при цьому включаються також практично всі органи чуття: зір, слух, дотик. У цьому є перевага, оскільки так інформація активніше сприймається і надійніше запам'ятовується. Доцільність використання обумовлена короткою і швидкою фіксацією ідей, обдумуванням деталей, а потім їхньою візуальною презентацією. Таку технологію можна застосовувати шляхом малювання (явища, події, поняття тощо); під час конспектування теоретичного матеріалу (скорочення, перефразування, поділ інформації на частини, блоки та секції). Навички скетчноутингу можна виробляти, нотуючи пісні, власні розмови, фільми, речі, які оточують. Досить актуальним є використання цієї технології візуалізації на заняттях з української і зарубіжної літератури.

Практику візуальних нотаток доречно використовувати на будь-яких заходах, де подається інформація теоретичного характеру, шляхом виокремлення головної думки із почутого, щоб фіксувати її в малюнках. А також розроблення ідей під час нотаток дає змогу створювати логічні зв'язки між

підтемами, які вивчаються. Нотатки доволі компактні, тому візуалу до них легко повернутися, щоб повторити матеріал; 3) *інтелект-карти / карти мислення*. Карти пам'яті – спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Також може розглядатися як зручна техніка альтернативного запису. Карти пам'яті використовуються для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей, а також як засіб для навчання, організації, вирішення завдань, ухвалення рішень, при написанні статей.

Мета створення карт може бути різна: запам'ятовування складного матеріалу, передача інформації, з'ясування для себе якогось питання. Їх можна використовувати у великій кількості різноманітних ситуацій: у професійній діяльності, в навчанні, для індивідуального планування тощо. Їх доцільно використовувати в навчально-виховній діяльності, оскільки можливості карт знань дозволяють покращити пам'ять, нагадати факти, слова й образи, генерувати ідеї та надихнути на пошук рішення, продемонструвати концепції і діаграми, аналізувати результати або події, структурувати курсові роботи, організувати взаємодію між здобувачами освіти в груповій роботі або ролевих іграх.

Для досягнення цілей СЕЕН і розвитку компетентностей викладачеві необхідно вміти поєднувати техніки, вправи, технології, аудіопрактики та відеопрезентації з канвою уроку, забезпечуючи засвоєння як соціально-емоційних, так і мовленнєвих навичок здобувачів освіти. СЕЕН наголошує на використанні активного навчання – виявленні загальних навичок, які є спільними для різних частин навчальної програми, а також контекстів, в яких ці навички можна практикувати для розвитку позитивного життєвого підходу, поведінки і мислення [6]. Викладачеві варто створювати завдання, які вимагають обміну ідеями, уважності до ідей інших, взаємодії та можуть бути вирішені лише через активну співпрацю всієї групи. На початку семестру можна запропонувати здобувачам скласти план особистісного і професійного розвитку, визначити свої цілі та способи їх досягнення в контексті певної дисципліни як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Інтегровані компетентності на уроках словесності за програмою СЕЕН базуються на творчості, ініціативності та здатності співпрацювати з іншими: читати, розуміючи прочитане і виробляючи вміння співпереживати; висловлювати власну думку усно й письмово, набуваючи досвіду ефективної комунікації та життєвої стійкості; критично й системно мислити, тренуючи увагу та самоусвідомленість; логічно обґрунтовувати свою позицію, дотримуючись принципів емпатії і взаємопідтримки; конструктивно керувати емоціями, оцінюючи ризики; приймати рішення, виховуючи в собі доброту і саморегуляцію; розв'язувати проблеми, використовуючи навички побудови взаємин.

Завдяки такому підходу програма СЕЕН сприяє формуванню більш гармонійного і здорового навчального середовища, в якому кожна дитина може розвиватися та досягати успіху.

Отже, українська педагогічна спільнота визнає, що соціально-емоційне етичне навчання позитивно впливає на встановлення продуктивних міжособистісних відносин, що, зокрема, підтримує розвиток безпечного освітнього середовища та покращує психоемоційний стан здобувачів освіти. Використання елементів соціально-емоційного й етичного навчання стає актуальним і перспективним для підвищення якості освіти та розвитку відповідних компетентностей здобувачів на всіх рівнях здобуття освіти. Однак, важливо також враховувати індивідуальні особливості дітей та адаптувати підходи до їхніх потреб. Успішна реалізація концепцій соціально-емоційного та етичного навчання потребує сталої підтримки менеджменту фахової передової освіти, різноманітних ресурсів, постійного оновлення і вдосконалення педагогічних методик.

Список використаних джерел

1. Венгловська О. А., Елькін О. Б., Марущенко О. А., Федоренко О. Ф. Упровадження компонентів розвитку емоційного інтелекту в учнівства : практичний порадник педагогам закладів загальної середньої освіти. УІРО, 2023. 18 с.
2. Вибрані матеріали міжнародної програми з формування м'яких навичок СЕЕ-навчання / За загальною редакцією О. Елькіна, О. Масалітіної, Я. Фюрста. Харків : Дім реклами, 2019. Доступно : <http://bit.ly/seelukraine>.
3. Дужик Н. Соціально-емоційне навчання в системі сучасних педагогічних знань. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 27. Т. 2. С. 186-192.
4. Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» / Гриневич Л. та ін.; за заг. ред. Л. Гриневич, С. Калашнікової. Київ : Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 312 с.
5. СЕЕН-путівник. Соціально-емоційне та етичне навчання : освітня програма для навчання серця й розуму / Голов. ред. О. Елькін. 2-ге вид. Київ : ТОВ «Інжиніринг», 2023. 148 с.
6. Соціально-емоційне та етичне навчання. EdCamp Ukraine : вебсайт. URL : <https://www.edcamp.ua/seelukraine/>

Історико-культурні аспекти творчості українських письменників. Стильове розмаїття української та світової прози

БРАЖНИК Любов, здобувачка вищої освіти, ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)», **СОСНОВА Мирослава**, кандидат педагогічних наук, викладач ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

МОВА – ЦЕ ДУША НАЦІЇ. РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ

Ми часто говоримо, що мова – це душа нації. Але сьогодні я пропоную сприймати її інакше. Українська мова – це не просто лінгвістична система, це фундамент нашого існування і наш головний трофей, за який ми воюємо століттями. Це наш генетичний код, який тоталітарні імперії завжди прагнули знищити.

Найбільше й найтрагічніше свідчення цієї боротьби ми знаходимо в явищі, відомому як Розстріляне відродження. На початку ХХ століття, на короткий історичний проміжок, українська культура спалахнула неймовірною, яскравою енергією. Письменники, поети, режисери, митці – вони будували нову, незалежну українську ідентичність. Вони творили мовою, яка мала жити, розвиватися і диктувати світові свої правила. Але для імперії їхній талант був рівноцінний державній зраді. Замість визнання вони отримали кулі. Слово стало зброєю, а мова – мішенню. Лише за кілька років тисячі геніїв були знищені у підвалах Народного Комісаріату Внутрішніх справ, як, наприклад, Іван Багряний, про якого сьогодні піде мова. Їхня єдина провина була в тому, що вони зробили українську мову живою, сильною та вільною.

«Краще померти раз, померти гордо, з незломленою душею, ніж повзати на колінах і вмерти двічі – морально і фізично. Але в першому варіанті ще є шанс взагалі не вмерти».

ІВАН БАГРЯНИЙ

- Агент Степана Бандери
- Номінант на Нобелівську премію
- Людина, яка втекла з ГУЛАГу
- Останній герой Розстріляного Відродження

Сьогодні, коли ми говоримо про Івана Багряного – агента Степана Бандери, номінанта на Нобелівську премію, людину, яка втекла з ГУЛАГу і останнього героя Розстріляного відродження, – ми говоримо не лише про письменника. Ми

говоримо про спротив, закарбований у слові. Ми говоримо про те, що боротьба за мову – це завжди боротьба за життя нації.

У 1925 році Іван Лозов'яга Багрянний вперше, але не востаннє, гордо відмовляється від будь-якого політичного устрою і добровільно виходить з комсомолу. Подорожує Україною, відвідує Донбас, Крим і Кубань, набирається вражень, пише поему «Ave Maria» і вступає до літературного об'єднання «Марс» разом з Валер'яном Підмогильним, Євгеном Плужником і Тодосем Осмачкою. Непогана компанія, чи не так?

Сім років зі своїми геніальними друзями Іван Багрянний робить те, що має робити кожен поважачий себе українець, а саме: дратує комуністичну владу своїм існуванням.

Його заарештовують, і на допиті пропонують вибір, цитую: «або доля Чупринки, або доля Тичини.» (слайд, що було з одним, а що з іншим) Багрянний відповідає: «Та ще не відомо, яка чекає на Тичину». Взагалі поведився він на допиті вкрай зухвало і незалежно. Слідчий не знав української мови, Багрянний вимагав, щоб йому дали україномовного. Чекісти гримнули: «это вам не петлюровская организация», втім, поступилися.

Прокурор запитував: «а что бы вы сделали на нашем месте с таким преступником, как вы?»

Багрянний відповідає: «Я б розстріляв. . . Коли ви дасте мені кілька років, то зробите з мене контрреволюціонера, то ж, або випустіть, або розстріляйте».

Судді жарт оцінили, і замість смертного вироку відправили Багряного на далекий Схід.

Читали «Тигролови»? . Якщо ні, зараз буде спойлер . . . : Багрянний втік. І переховувався декілька років, допоки його не спіймали чекісти. На цьому жарти скінчились. Підмогильного розстріляли, Плужника замучили у таборах, а самого Багряного цілий рік катували у підвалах харківської в'язниці НКВС. Не зважаючи на тортури, жодних папірців він не підписав.

Письменник пробув під слідством аж до 1940 року. Але через зміну керівництва і нестачу доказів Багряного з відбитими легенями та нирками було звільнено.

Друга світова війна. Німеччина атакує Україну. Іван Багрянний вступає до лав ОУН УПА. Він підробляє документи підлітків, щоб завадити їх відправці до Третього рейху. Працює у підпіллі, а також очолює відділ пропаганди УПА.

ЛІТЕРАТУРНЕ ОБ'ЄДНАННЯ «МАРС»

 <i>Валер'ян Підмогильний</i>	 <i>Євген Плужник</i>	 <i>Тодось Осмачка</i>	 <i>Іван Багрянний</i>
<p>Підмогильний брав участь у літературній дискусії 1925–1928 років. 24 травня 1925 року він виступив у великій залі <u>Всеукраїнської бібліотеки</u> перед представниками літературно-громадських організацій, студентами, міською інтелігенцією на диспут «Шляхи розвитку сучасної літератури»: Коли б який-небудь товариш «спробував» написати сонату і сказав би, що це гарна соната, бо має гарну ідеологію, то ніхто не завагався б йому відповісти, що це музична несенсенція, і ніхто б тієї сонати не слухав...</p>	<p>Літературну діяльність розпочав на початку 1920-х років. Перші твори під власним псевдонімом опубліковані 1924 року. В літературу ввійшов завдяки старанням <u>Ю. Меженка</u>, який перший оцінив талант поета і привів його на засідання <u>«Аглиць»</u>. Поетом Є. Плужника високо оцінили <u>М. Рильський</u>, <u>М. Зеров</u>, <u>М. Бажан</u>. Друкувався в журналах «Глобус», «<u>Нова Громада</u>», «<u>Червоний Шлях</u>», «<u>Життя й Революція</u>». У середині 1920-х років видав свої перші поетичні збірки <u>«Дощ»</u> (1926) і <u>«Рання осінь»</u>.</p>	<p>Поета огоргають тривожні передчуття нових кривавих збурень, які зачіпалися в щоденних пейзажах. Та він зберігав віру в можливість утримання рівноваги завдяки утвердженню сильного «Сьогодні». Однак те «сьогодні» накопчується на нього страшними звістками із рідного села Куциви від батька, який просить «ни-небудь допомогти, бо в селі голод, а вози з мертвими риплять сільськими дорогами, як журавлі. Осмачка-студент також голодний і обдертий, з мізерним заробітком за вчителювання в одній із київських шкіл, вимагає цілих крихти хліба з шухляд і прагне вивести прику писню рідного села.</p>	<p>Західні дослідники творчості Івана Багряного відзначали унікальну здатність письменника до «кошмарного гротеску»: неабиякого гумору серед відчаю, оптимізму — серед трагедії в глухий віій, що проводиться на величезних просторах євразійської імперії. Юзеф Лободовський твердить, що <u>«Сад Гетсиманський»</u> перевищує силою вислову все, що дотепер на цю тему було написано, з другого ж боку — є виразним свідченням глибокого гуманізму автора, що на самому дні лекції зував поганяти людські примети навіть у найзовірлих осіб»</p>

Малює карикатури, пише вірші, пісні антифашистського і антирадянського змісту. Одного разу у Львові Багряного ледь не розстріляли агенти гестапо за зберігання «чемоданчика», у якому лежало декілька гранат, зброя і заборонена література. Йому 38, а у битві наймогутніші тоталітарні держави ХХ сторіччя намагаються його вбити, але безуспішно.

Після розгрому Третього рейху у 1945 році Іван Багряний емігрує до Німеччини. На заклики радянської влади повернутись назад до Батьківщини він пише всесвітньо відомий памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?», який одразу розлітається у перекладах багатьма мовами світу:

«... Я не хочу вертатись до СРСР тому, що там людина не варта й того, що комаха.

Тому щоб якась республіка захотіла вийти з федерації, вона була б задавлена росією. І була б весь час утримувана терором. Тим терором радянський червоний фашизм намагається перетворити сто національностей в так званий єдиний радянський народ. Себто фактично в російський народ.

Любов до свого народу й до Вітчизни вважається за найтяжче зло. Ось чому українцям навіть поза межами СРСР не дають спокою й намагаються силою і провокаціями зтягти їх назад і знешкодити, а щоб світ не обурювався, а навпаки допомагав більшовикам в його роботі, більшовизм намагається довести всім, що українці є воєнними злочинцями. Чому? Тому що ми являємо для росії небезпеку. Ми є носіями тієї правди, про яку не знає світ, але мусить знати...»

Нічого не нагадує? Взагалі це перший у світі офіційний лист-викриття злочинів Радянського Союзу. Ви розумієте? Перший.

Після цього Багряного спробують вбити агенти КДБ, а він у відповідь пише «Сад Гетсиманський» – автобіографічну сповідь про все, що він пережив у ГУЛАГу. За це його номінують на Нобелівську премію. І це за 23 роки до найвідомішого твору Солженіцина «Архіпелаг ГУЛАГ»...

Наша література зберігає багато імен: Михайль Семенко, Володимир Сосюра, Лесь Курбас, Микола Куліш, Павло Тичина, Микола Хвильовий, Лесь Танюк, Алла Горська, Василь Стус, Василь Симоненко, Іван Світличний, Микола Вінграновський... Якісь імена заміняють нам пророків, інші викликають бажання помститися, більшість змушує пишатися. Але є одне ім'я, яке ви точно маєте запам'ятати. Це ім'я – вибито кров'ю на літературі ХХ сторіччя. Воно і є сама кров. Це ім'я – Іван Багряний.

Сьогодні, дивлячись на ці сторінки, вибиті кров'ю ХХ століття, ми повинні усвідомити: русифікація як була, так і залишається головним ворогом української нації. Іван Багряний своїм життям довів, що процес створення «єдиного радянського народу» був, і залишається, нічим іншим, як спробою перетворити нас всіх на єдиний російський народ. Він, як ніхто інший, зрозумів ціну, яку доводиться платити за право бути собою. Згадайте його слова, написані в «Саду Гетсиманському», цій автобіографічній сповіді про табірний терор, яка випередила світові одкровення про ГУЛАГ на десятиліття:

«Я був одним із мільйонів тих, що їх мордували тільки за те, що вони українці. Але я знав: я не загину. Я знав, що моя смерть потрібна, що мій крик полетить у світ і збудить світ. Я знав, що я не сам».

Ми всі маємо боротися за те, щоб наша нація жила. Ця боротьба починається не на фронті, а в нашій щоденній свідомості. Вона починається з вибору. Вибір на користь української мови у побуті, в освіті, у медіа, у мистецтві – це не просто патріотичний жест. Це тактичний, стратегічний і життєво необхідний крок.

Пам'ятаймо: мова, яку ми не використовуємо, не розвиваємо і не передаємо далі, неминуче стає мертвою. А нація, яка втратила свою мову, втрачає свою душу, свою історичну пам'ять і найголовніше – право на унікальне існування. Ми є носіями тієї правди, про яку мусить знати світ. Нехай ім'я Івана Багряного служить нам вічним нагадуванням: ми не загинемо! Наша мова – це наша фортеця, і ми повинні боронити її щодня.

«Минають роки, приходять нові кати, але мета їхня та сама: стерти, знищити, забути. А наше завдання – пам'ятати і передати далі, що вони не зламали нас».

Шановні! Закликаю, будьте собою. Будьте українцями.

Валентина МАРЧЕНКО, кандидат історичних наук, викладач, **Ірина ЗОЛОТУХІНА**, здобувачка освіти ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)», ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»
irazolotukhina16@gmail.com

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

У період «відлиги» під впливом лібералізації суспільного життя серед інтелігенції з'явилася творча молодь, яка прагнула вийти за межі соціалістичного реалізму. Їх назвали шістдесятники. «Шістдесятники» – нове покоління письменників, які намагалися повернути літературі її духовну місію, критикували радянську дійсність і зверталися до національних тем. Молода українська інтелігенція виступала на захист національної мови і культури, свободи художньої творчості. За критику радянської влади, ідеї її зміни багатьох українських письменників почали переслідувати, хоча фізичне знищення (як у період «розстріляного відродження») вже не було таким масовим. Проте, навіть в цих умовах, українська література продовжувала розвиватися, хоч і поза межами офіційної преси.

До покоління шістдесятників належить відомий український митець Василь Симоненко. Молодим витязем поезії називав Олесь Гончар Василя Симоненка. Його поезія є глибоко аналітичною, він показав себе індивідуальним митцем, в якого було щось «і від діда Тараса, і від прадіда Сковороди». Доступний формою та змістом кожній людині, він умів говорити про те, що тривожить людей. Є. Сверстюк наголошував на тому, що його вірші – це елементарні істини: «Симоненко належить до тих людей, чиї біографії треба вивчати як частку історії України» [1]. Генератором правди – навстіжним, природним, котрий не умів бути іншим, – називав В. Симоненка В. Коротич.

На думку І.Кошелівця, «щоб дійти до сприймання Симоненка як поета, треба побачити його – як людину. Вона виявляється в самій такій поезії, але й поза тим Симоненко залишив не одне свідчення про себе, своє розуміння світу і власного місця в ньому» [6, с. 27]. Світ у поезії В. Симоненка безмежний «ні краю, ні кінця». Любов до світу, яка починається з любові до рідної землі, Вітчизни, позначені поетом у багатьох віршах, а також у статті «Наша рідна Вітчизна». Поет відчуває єдність із землею, народом і його історією, що, зокрема, виразно простежується у поезії «Я чую у ночі осінні».

Василь Симоненко народився 1935 р. в селі Біївці на Полтавщині у бідній родині. Його виховували мати та дід. Дитинство майбутнього поета припало на часи Голодомору та Другої світової війни. Він бачив страждання людей, їхні емоції, переживання, труднощі і трагедії, але також помічав і красу

навколишнього світу. Це сформувало в ньому особливе відчуття життя: згодом навіть у складні часи він умів знаходити світло в душі.

Писати Василь Симоненко почав ще у студентські роки. Однак за життя видано лише збірку лірики «Тиша і грім» (1962) і казку для дітей «Цар Плаксій та Лоскотон» [7]. Його вірші були щирими і зрозумілими. Симоненко писав не про абстрактні ідеали, а про реальні речі: людські почуття, страждання і силу духу, любов до України.

Україно, ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.
Ради тебе перли в душу сію,
Ради тебе мислю і творю...
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю.

Василь Симоненко прийшов у літературу зі «сформованою поетичною ідеєю світу, яку проголосив одразу, недвозначно і розвивав протягом усієї творчості» [3, с. 84]. Поет мав свій погляд на світ: «Світе мій гучний, мільйонноокий, Пристрасний, збурунений, німий, Ніжний, і ласкавий, і жорстокий, Дай мені свій простір і неспокій, Сонцем душу жадібну налий!» [5, с. 11].

У громадянській українській ліриці 60-х років ХХ ст. відчутна неповторна симоненківська лінія. Пробудження індивідуальної гідності людини, усвідомлення нею своїх прав, свободи і обов'язків, возвеличення «людини праці», утвердження права на безсмертя, себто поцінування кожної особистості незалежно від її соціального статусу – одна з основних етичних підвалин творчості В. Симоненка.

З творів постає образ людини чесної і благородної у своїх пориваннях, випоєної соками рідної землі, духовно багатой, сповненої почуттям гідності, людини виняткової у своїй звичайності: «Я живу тобою і для тебе, Вийшов з тебе в тебе перейду, Під твоїм високочолім небом Гартував я душу молоду». Основоположним критерієм оцінки людини, її творчих можливостей є для митця пристрасне ставлення до дійсності.

Митець відчував себе одним цілим зі своїм народом і пов'язував свою долю із драматичною історією України: «Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок» і як відчуття спільності своєї долі з долею народу, національної історії: «Упаду я зорею, Мій вічний народе, На трагічний і довгий Чумацький твій шлях» [5, с. 21]. І. Шанковський називає поета новатором –шукачем у площині нових ідей. На думку Х. Ортега-і-Гасета, поет починається там, де закінчується людина: «Людині випадає проживати своє людське життя, поетові – вигадувати те, чого не існує.

Уже в ті роки набули великої популярності самвидавні збірки Василя Симоненка. Саме вони поклали початок українському рухові опору 1960-70-х років. Ця поезія Симоненка була сатирою на радянський лад. Із 1960 р. він став

учасником Клубу творчої молоді разом з Ліною Костенко, Іваном Драчем, Миколою Вінграновським, Василем Стусом, Євгеном Сверстюком. Молоді літератори ставили за мету розбудову оновленої України.

Влітку 1962 р. Симоненка заарештовують. Дотепер поширена думка, що побиття поета було наслідком знахідки у Биківні. У 1962 р. він разом із Аллою Горською та Лесем Танюком відвідує десятки сіл довкола Києва, опитує сотні людей, щоб виявити урочища, де більшовики здійснювали розстріли. Під час одного з таких виїздів Симоненко побачив біля селища Биківня під Києвом, що діти грали у футбол не м'ячем, а людським черепом з діркою в потилиці. Так були знайдені місця масових поховань людей, розстріляних органами НКВС у лісах Київщини. Члени пошукової експедиції надсилають до Київської ради меморандум із вимогою оприлюднити ці місця масових страт. Ця діяльність і позиція поета викликали підозру влади стосовно його неблагонадійності.

Невдовзі здоров'я поета погіршується і 1963р. він помер. У 1965 р. лірику Василя Симоненка намагалися посмертно висунути на присудження Державної премії України імені Тараса Шевченка. Цю нагороду поет отримав лише в незалежній Україні, у 1995 році [7].

Отже, Василь Симоненко займає чільне місце серед національних героїв та є одним з найвидатніших поетів, чия творчість стала символом боротьби за свободу, правду та українську ідентичність. Сьогодні вірші Симоненка надихають багатьох українців, які борються за незалежність своєї країни, за право бути українцями. Митець залишив по собі важливий урок для майбутніх поколінь: жити чесно, любити свою землю і не боятися говорити правду, навіть якщо це небезпечно. Творчість поета нагадує нам, що без мови та культури народ втрачає себе.

Історичний аспект творчості Василя Симоненка полягає не лише в тому, що він писав про історію, а й у тому, що він творив історію своїм словом, мужністю та громадянською позицією. Він став символом незламності духу в добу жорсткого ідеологічного контролю.

Список використаних джерел

1. Євген Сверстюк: Симоненко – ідея. URL: <https://vasylsimonenko.org/statti/yevgen-sverstyuk-symonenko-ideya/>. (Дата звернення: 19.10.2025).
2. Мокрик Р. 28 коротких років Василя Симоненка. Подорож місцями поета. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/28-korotkikh-rokiv-vasilia-symonenka-podorozh-mistsiami-poeta-do-iogo-dnia-narodzhennia/>. (Дата звернення: 19.10.2025).
3. Пальм Н. Д., Гетало Т. Є. Історія української культури : навчальний посібник. Харків : Вид. ХНЕУ, 2013. 296 с.
4. Симоненко В. В букварях ти наряджена і заспідничена. URL: <https://virshi.com.ua/vasyl-symonenko-v-bukvaryah-ty-naryadzhenazaspidnychena/>. (Дата звернення: 19.10.2025).

5. Симоненко В. Лебеді материнства. URL: <https://virshi.com.ua/vasyl-symonenko-lebedi-materynstva/> . (Дата звернення: 19.10.2025).
6. Симоненко В. Україні. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=260>. (Дата звернення: 19.10.2025).
7. Шаповал К. «У мене Україна одна». Василь Симоненко: факти про життя і творчість поета-шістдесятника. URL: <https://suspilne.media/culture/93717-u-mene-ukraina-odna-86-ta-ricnica-z-narodzenna-vasila-simonenka/>. (Дата звернення: 19.10.2025).

Ірина ІВАСЬКІВ

orcid.org/0009-0006-7331-6577

*письменниця, членкиня Національної спілки
письменників України,*

*журналістка, членкиня Національної спілки
журналістів України*

irina.ivaskiv.pearl@gmail.com

СТИЛЬОВЕ РОЗМАЇТТЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИЦІ ІРИНИ ІВАСЬКІВ

Сучасна українська проза активно розвивається. З'являються нові теми, нові жанри, нові стилі. З одного боку, таке стильове розмаїття є перевагою української літератури, її висотою і глибиною, її прогресом і рушійною силою. А з іншого боку, дослідження стильового розмаїття сучасної української літератури відстає від письменників: науковці не встигають опрацювати твори сучасних українських письменників (якщо твори наших письменників-класиків досліджені більш-менш добре, то твори сучасних українських письменників здебільшого залишаються поза увагою науковців). І через це ми й досі не маємо впорядкованої узагальненої класифікації жанрів і стилів сучасної української літератури, яка б мала не просто перелік цих жанрів і стилів, а й вичерпні визначення, опис характерних рис, приклади відповідних творів, обґрунтування віднесення творів до тієї чи іншої категорії жанрів і стилів. Через відсутність такої класифікації ми під час обговорень сучасних українських творів можемо помилятися у визначенні їх жанру чи стилю.

Які нові теми з'явилися у сучасній українській літературі? Теми російсько-української війни, історії біженців, теми булінгу, зображення корупції, гендерні теми тощо.

У сучасній українській літературі з'явилися і численні нові жанри. Наприклад, до традиційних жанрів малої прози (новели, оповідання, повісті, легенди, казки тощо) додалися сучасні жанри малої прози – так звана «ультрамала проза»: шестислівні оповідання, мінісага, твіттература та інші. До традиційних жанрів великої прози (історичний роман, пригодницький роман, психологічний роман, любовний роман тощо) додалися нові різновиди великих творів: STEM-романсе, роментезі, дарк-романи, український сетинг тощо. До традиційних жанрів фантастики додалися нові підвиди: епічне фентезі, космоопера, кіберпанк, химерна проза і т.д.

Окрім нових тем і нових жанрів, сучасна українська література збагатилась і новими стилями. З'явилися: неореалізм, постмодернізм, магічний реалізм, фольклорний реалізм, військова проза та інші. Стисло схарактеризуємо основні стильові тенденції сучасної української прози [1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11]:

Стиль	Характерні риси	Приклади творів
Неореалізм (соціальна проза)	<ul style="list-style-type: none"> • реалістичне зображення сучасного суспільства • увага до маленьких деталей повсякденного життя • увага до «маленької людини», до соціальних проблем • зображення війни, міграції, корупції тощо • психологічно насичена мова 	<ul style="list-style-type: none"> • Сергій Жадан («Інтернат», «Депеш Мод») • Мирослав Лаюк («Баборня») • Артем Чех («Точка нуль») • Галина Вдовиченко, Євген Положий, Люко Дашвар
Постмодернізм	<ul style="list-style-type: none"> • іронія, пародійність, гра слів • мікс реального і фантастичного • змішування різних жанрів і тем • фрагментарність композиції • інтертекстуальність (велика кількість цитат) 	<ul style="list-style-type: none"> • Юрій Андрухович («Рекреації», «Московіада», «Перверзія») • Оксана Забужко («Польові дослідження з українського сексу») • Тарас Прохасько («Непрості») • Любо Дереш («Культ»)
Магічний реалізм (фольклорний реалізм)	<ul style="list-style-type: none"> • поєднання реального і магічного/міфічного • опора на українські традиції, легенди, сакральні образи • філософічність, прообразність, символізм 	<ul style="list-style-type: none"> • Марія Матіос («Солодка Даруся») • Софія Андрухович («Амадока») • Василь Шкляр («Залишенець», «Троща») • Андрій Курков («Сірі бджоли»)
Феміністична проза	<ul style="list-style-type: none"> • увага на жіночій ідентичності, внутрішній свободі, соціальній ролі, інтимності • експресивна, дещо провокативна мова, але з психологічною глибиною 	<ul style="list-style-type: none"> • Оксана Забужко • Ірен Роздобудько • Катерина Бабкіна • Софія Андрухович • Таня Малярчук
Гендерна проза	<ul style="list-style-type: none"> • квір-література, пов'язана з ЛГБТКІА+ спільнотою (сприяє прийняттю та емпатії) • увага на власній ідентичності, пошуку себе, боротьбі за право бути собою 	<ul style="list-style-type: none"> • Лариса Денисенко «Майя та її мами» • Дар'я Чайка «Майже хороші хлопці» • Катерина Бабкіна «Лілу після тебе»
Військова проза (документальна проза; ветеранська проза)	<ul style="list-style-type: none"> • увага на російсько-українській війні, героїзмі, втратах, травмах, пам'яті • поєднання художнього і документального, щоденникові форми, репортажність 	<ul style="list-style-type: none"> • Артем Чех («Точка нуль») • Олександр Михед («Я змішаю твою кров із вугіллям») • Борис Гуменюк («Блокпост») • Тамара Горіха Зерня («Доця»)
Філософська проза (інтелектуальна проза)	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз, зіставлення, критичне дослідження 	<ul style="list-style-type: none"> • Тарас Прохасько • Оксана Забужко • Юрій Винничук

	<ul style="list-style-type: none"> • рефлексії про історію, пам'ять, ідентичність • синтез культури, філософії, психології 	<ul style="list-style-type: none"> • Андрій Любка («Малий український роман»)
Янг-едалт (підліткова проза)	<ul style="list-style-type: none"> • категорія літератури для молоді віком 12-18 років • увага на темах дорослішання, самоідентифікації, булінгу, конфліктів з батьками, ризикованої поведінки та її наслідків, першого романтичного чи сексуального досвіду 	<ul style="list-style-type: none"> • Джоан Ролінг «Гаррі Поттер»

І в ракурсі зазначеного вище стильового розмаїття представимо книги сучасної української письменниці Ірини Іваськів.

«Думки з тамбура» – це свіжа (видрукована у 2023 році) ілюстрована збірка воєнних замальовок (замальовок, написаних під час повномасштабного вторгнення росії в Україну). Станом на сьогодні це двотомник. Книга написана у форматі щоденника, у форматі рефлексії на те, що відбувалось з дня у день в Україні [2, 3].

Книга містить різні жанри:

- громадянська проза, коли автор не просто пише, а висловлює свою громадянську позицію
- філософська проза, коли автор не просто пише, а розмірковує, аналізує, критично досліджує
- плакальна проза, коли твори у стилі тужіння / голосіння допомагають читачеві виплакати горе
- гумористична проза: уривки, написані у стилі фейлетонів, памфлетів, скетчів, гри слів
- віршована проза, коли автор пише класичну художню прозу, але вона виходить римованою [2, 3].

«Євдокія» – це видрукована у 2024 році збірка художніх оповідань і повістей [4].

Центральне місце у збірці посідає історична повість «Євдокія», що бере свій початок у 1928 році. Це захоплива сага про життя української жінки на тлі драматичних подій ХХ століття. Євдокія постає перед нами як символ незламності українського народу, який здатен вистояти в найважчі часи, зберігши при цьому свою ідентичність. Повість «Євдокія» висвітлює Голодомор на Дніпровщині, який авторка досліджувала на прикладі життя своєї бабусі. Рід Ірини Іваськів і по маминій, і по батьковій лінії сильно постраждав від голодоморів. Батьки авторки зростали під час третьої хвилі голодоморів, тож пам'ять у людей про ці страшні сторінки життя була і залишається дуже сильною.

Геноцид українського народу продовжується і сьогодні. Російсько-українська війна є підтвердженням цієї тези. Стирання українських сіл і міст з лиця землі, атаки на енергетичну структуру й медичні заклади, полювання на комбайнерів і спалювання пшениці на полях, розстріл фермерських господарств

і вивезення врожаю, розстріли черг цивільних за гуманітарною допомогою і транспортних засобів, що просто розвозять людям хліб, викрадення українських дітей, підлив Каховської дамби, катування й морення голодом наших військових і цивільних у російському полоні (усі ми бачимо, якими наших людей повертають з полону)... Росіяни роблять те, що колись робили їхні діди. І вся російсько-українська війна загалом, і кожний її злочин зокрема – це чергові акти геноциду українського народу.

Тому інші оповідання в книзі «Євдокія» висвітлюють і сьогодення України – різні періоди російсько-української війни. До збірки увійшли оповідання: «Поцілунок тата» (відголосок Іловайської трагедії із сильним посилом відроджуватися зі смерті у життя), «Ангел України» (фентезі-оповідання, оповідання-молитва про події 2021-го року), «Письменницькі кавусинки» (оповідання-стан про тривожний переддень повномасштабного вторгнення).

До збірки увійшло також автобіографічне оповідання «Переплутане поховання» – історія особистої трагедії, яка піднімає важливі питання людяності, відповідальності, співчуття, емпатії, поваги до чужого болю, прийняття втрати і цінності життя.

Книга «Євдокія» – гостроцікава подорож крізь час і простір української історії та сучасності. На сторінках книги оживають різноманітні долі та характери, об'єднані спільною любов'ю до України і вірою в її прекрасне майбутнє. Ця книга – про наше минуле, про наше сьогодення і про те, що робить нас українцями.

Рецензувала книгу членкиня НСПУ Юлія Купіч. До роботи над підготовкою книги до друку доклали зусиль ще дві січеславські письменниці, членкині НСПУ Марія Дружко і Євгенія Яворська [4].

Обидві книги є прикладом стильового розмаїття сучасної української прози.

Отже, сучасна українська проза – це справжня палітра жанрів і стилів, де співіснують: традиції та експерименти, урбаністичне й сільське, реальність війни і втеча у міфи, голоси чоловіків і жінок, філософія і щоденність, акцент на одній людині і акцент на масовості. Сьогоденна проза – це також і виклик для науковців активніше досліджувати жанрове і стильове розмаїття сучасних українських прозаїків.

Список використаних джерел

1. Kovalenko N. Semantic and Stylistic Features in the Works of Ukrainian Authors: An Analysis of Poetics and Contemporary Linguistic Phenomena. International Conference on Next-Generation Innovations and Sustainability 2025. Futurity Research Publishing. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14803456>
2. Іваськів Ірина. Думки з тамбура. Воєнне літечко. Кам'янське: Видавництво «Дружко», 2023. 256 с.
3. Іваськів Ірина. Думки з тамбуру: щоденник. Кам'янське: Видавництво «Дружко», 2022. 180 с.

4. Іваськів Ірина. Євдокія: збірка оповідань і повістей. Кам'янське: Видавництво «Дружко», 2024. 100 с.
5. Іщенко О., Оропаї А. РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО В ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНОМУ ДИСКУРСІ. Філологічні трактати. Вип. 17 (1). 2025. С. 224–232. [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2025.17\(1\)-20](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2025.17(1)-20)
6. Качак Т. Б. PROBLEMS OF GENRE AND FEATURE OF GENRE SYSTEM OF CONTEMPORARY UKRAINIAN PROSE FOR CHILDREN AND YOUTH. PRECARPATHIAN BULLETIN OF THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY Word. Вип. 4(40). 2020. С. 229–240. Retrieved from <https://pvntsh.nung.edu.ua/index.php/word/article/view/1175>
7. Мельничук І. ЖАНР ЩОДЕННИКА У СУЧАСНІЙ ВОЄННІЙ ПРОЗІ. Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 22 листоп., 2023 р. / Укл. : Сабадаш Ю.С., Янковський С.В. Київ : МДУ, 2023. 52 с.
8. Нікольченко М. ЖІНОЧА ВОЄННА ПРОЗА У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ. Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 22 листоп., 2023 р. / Укл. : Сабадаш Ю.С., Янковський С.В. Київ : МДУ, 2023. 52 с.
9. Приходько Г. ЛІТЕРАТУРНЕ СТИЛЬОВЕ РОЗМАЇТТЯ, ЕКСПЕРИМЕНТАТОРСТВО, ПОШУКИ НОВИХ ФОРМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ. Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 22 листоп., 2023 р. / Укл. : Сабадаш Ю.С., Янковський С.В. Київ : МДУ, 2023. 52 с.
10. Торчинська, Н., Шиманська, В., Гонца, І., та Дуденко, О. Інтертекстуальність як невід'ємний компонент сучасного українського дискурсу (на прикладі літературного та публіцистичного стилів). Постмодерністські відкриття. Вип. 12 (4), 2021. С. 255-271. <https://doi.org/10.18662/po/12.4/373>
11. Феномен культури постглобалізму – контекст військових конфліктів: Програма IV Міжнар. наук.-практ. конф., 22 листоп., 2023 р. / Укл. : Сабадаш Ю.С., Янковський С.В. Київ : МДУ, 2023. 52 с.

Анна КИРИЛЕНКО,
Кандидат історичних наук, викладач
ВСП «Технологічно-економічний фаховий
коледж МНАУ»
ist_ukr_rada@ukr.net

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА В ТВОРЧОМУ СПАДКУ ВАСИЛЯ СТУСА

«Або світ прийме мене таким, як я є, як мене народила мати, – або вб'є, знищить мене. Але я – не поступлюся! І з кожної миті своєї, з кожного почуття й думки зроблю свій портрет, тобто портрет цілого світу...»

В.Стус

З другої половини 1950-х рр. в Радянському суспільстві в період тимчасового послаблення комуністично-більшовицького тоталітаризму та хрущовської «відлиги» зароджується рух Шістдесятництва. Складаючись переважно з української національної інтелігенції, вони протиставляють себе офіційному догматизмові, сповідують свободу творчого самовираження, культурного плюралізму, наголошують на пріоритеті загальнолюдських цінностей над класовими. Розвинувши активну культурницьку діяльність, яка виходила за межі офіціозу, вони влаштовували неформальні літературні читання та художні виставки, вечори пам'яті репресованих митців, ставили замовчувані театральні п'єси. З появою шістдесятників гостро постала проблема «батьків і дітей» у літературі. Серед основних ідей руху можна виокремити: гуманізм, свободу творчості, збереження мови, відновлення історичної пам'яті, моральна відповідальність митця перед народом. До кола шістдесятників належали найвидатніші українські діячі серед яких: Іван Дзюба, Ліна Костенко, Іван Драч, Євген Сверстюк, Алла Горська, В'ячеслав Чорновіл, Василь Симоненко, Василь Стус та інші відомі українські постаті [2, с. 261].

Чи може поезія змінювати чи впливати на світ? Василь Стус довів, що так. Його творчість не просто слова на папері – це крик душі, що проривався крізь цензуру та часи, тюремні мури та ідеологічні заборони. Він писав у найскладніших умовах: в холодних таборах, під пильним оком наглядачів, ризикуючи життям за кожен рядок. І все ж його слово перемогло – не режим, а час.

Василь Стус (1938 – 1985) – поет, перекладач, правозахисник, один із найяскравіших представників шістдесятницького руху. Василь Семенович Стус народився 6 січня 1938 р. на Вінниччині в селі Рахнівка. У 1939 р. родина переїхала на Донбас, у місто Сталіно (нині Донецьк), де минуло дитинство майбутнього поета. Навчався у Донецькому педагогічному інституті. Вже тоді, Василь писав вірші й активно друкувався у місцевій пресі. Згодом працював учителем української мови й літератури, служив у армії, вступив до аспірантури Інституту літератури АН УРСР у Києві. Його світогляд сформувався під впливом

української класики, європейської філософії та власного досвіду боротьби за духовну свободу [4, с.23]. Стус не сприймав компромісу з неправдою, уособлював совість і моральну стійкість покоління.

У поезії Стуса відчутна глибока гуманістична позиція – віра в людину, у її гідність, у право на свободу думки й самовираження. Для нього, як і для шістдесятників, поезія стала не лише мистецтвом, а формою громадянського спротиву. Свобода, гідність, любов до України, трагізм буття у тоталітарному суспільстві – все це описано в його творчості. В своїх працях він висвітлює боротьбу за правду, любов до неньки – України, ідею самопожертви, екзистенційну самотності, пошук духовної опори. Його вірші сповнені біблійних мотивів, філософських роздумів, стоїцизму й мужності. У творах – глибоке відчуття відповідальності перед народом, відмова від зради навіть ціною власного життя.

Йому вдалося створити власний поетичний стиль, у якому поєднано класичну українську традицію з модерністськими й експресіоністськими рисами. Його мова – чиста, емоційно насичена, філософська. Він свідомо уникає русизмів і радянських кліше, зберігаючи автентичність українського слова. Так само, як і шістдесятники загалом, Стус утверджував ідею культурного опору через мову.

Ставши прикладом незламності духу, він відкрито виступав проти репресій, відстоюючи права заарештованих інтелігентів, підписував петиції на їх підтримку. Уперше Василь Стус відкрито виступив проти радянської влади 4 вересня 1965 р. в київському кінотеатрі «Україна», коли під час прем'єри фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» разом з Іваном Дзюбою та В'ячеславом Чорноволом піднявся із закликом протестувати проти арештів української інтелігенції [3, с. 97]. За це його було звільнено з аспірантури, заборонено друкувати. У 1972 р. заарештований уперше, звинувачений у «антирадянській діяльності», оримавши вирок 5 років таборів та 3 роки заслання. Повернувшись у 1979-му, він не припинив діяльності: приєднався до Української Гельсінської групи, допомагав переслідуваним, писав відкриті листи до влади. Після, в 1980 р. – знову арешт, 10 років таборів особливого режиму, серед них 5 років заслання. У вирокі особливо наголошувалося на тематиці його поезії, яка «підривала радянський лад».

Для Стуса, людина – це передусім духовна істота, яка повинна залишатися вірною собі навіть у нелюдських умовах. Його поезія – це моральний заповіт, у якому закладено ідеї гідності, честі, любові до рідної землі. Будучи одним із шістдесятників, Стус вважав, що служіння народові – це не гасло, а моральна необхідність. У листах і щоденниках він закликав до духовного опору системі через працю, чесність, самопізнання. Його твори стали духовним продовженням української літературної традиції, започаткованої Шевченком, Франком, Лесею Українкою.

У ніч із 3 на 4 вересня 1985 р. в таборі ВС 389/36 села Кучино Пермської області (Росія) обірвалося життя Василя Стуса [4, с. 89]. Його смерть стала символом жертвності заради ідеалів правди та свободи.

Повернення імені Василя Стуса відбулося наприкінці 1980-х – у часи національного відродження. Його творчість і постать стали символом незламності українського духу. Спадок Василя Стуса – це не лише літературна цінність, а й духовна опора українського народу. Його життя і творчість стали втіленням ідей шістдесятників: свободи, правди, гуманізму, любові до рідної землі. Василь Стус показав, що сила слова може бути зброєю проти тоталітаризму, а мистецтво – формою боротьби за людську гідність. Його постать нагадує: справжній митець не може мовчати, коли порушується правда. Його тексти завжди були чесними й прямими, що не залишало йому шансів на «мирне співіснування» з радянською владою. Його літературна спадщина – це не лише поезія. Це код нескореності, що передається поколіннями.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? Київ : Видавничий дім «KM Academia», 1998, 276 с.
2. Поліщук О.Я. Василь Стус, Шістдесятники і українська ідея. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник. Серія історична та філологічна. Вип. № VIII, 2011, С.261–263
3. Українське шістдесятництво у контексті доби: Навчальний посібник для студентів-філологів вищих педагогічних навчальних закладів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007. 226 с.
4. Український інститут національної пам'яті. Василь Стус: життя і боротьба. Київ, 2020. С.89
Василь Стус: життя, творчість і безсмертя
Василь Стус: життя, творчість і безсмертя
5. Василь Стус: життя, творчість і безсмертя. URL: <https://www.golos.com.ua/article/386463> (дата звернення: 4 вересня 2025 р.)

КОСТЮК Олексій, здобувач вищої освіти, ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)»,

Світлана САДОВЕНКО, докторка філософії, викладачка ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: ІНТЕГРАЦІЯ ТЕКСТОВОГО ТА ВІЗУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

У сучасному світі, що швидко глобалізується, критично важливо навчити студентів не лише розуміти текст, а й інтерпретувати різноманітні культурні коди – систему символів, цінностей та уявлень, що лежать в основі твору.

Вивчення зарубіжної літератури є потужним інструментом для розвитку інтеркультурної компетентності, що виходить за межі простого читання. Це не лише знайомить здобувачів освіти з іншими культурами, а й дозволяє їм зануритися у світи, створені представниками різних народів та епох [1]. Через аналіз художніх творів студенти дізнаються про системи цінностей, моральні дилеми, соціальні звичаї та історичні реалії, які формують інші суспільства.

Механізмами формування інтеркультурної компетентності вважаємо:

1. Розширення світогляду. Зарубіжна література є своєрідним «мостом» між культурами. Читаючи твори, здобувачі освіти стикаються з незнайомими традиціями та поглядами, що змушує їх виходити за межі власного культурного досвіду. Наприклад, вивчення японських хоку чи ісландських саг допомагає усвідомити, що краса і мудрість можуть бути виражені в абсолютно інших формах, ніж ті, до яких ми звикли.

2. Подолання стереотипів. Література дає змогу побачити людину, а не лише представника нації чи релігії. Аналізуючи характери персонажів, їхні вчинки та мотивації, студенти розуміють, що люди в різних культурах переживають схожі почуття: любов, втрату, прагнення до справедливості. Це руйнує узагальнені уявлення та кліше, формуючи більш глибоке, емпатійне ставлення до інших [2]. Наприклад, читаючи «Гамлета», ми бачимо універсальність трагедії втрати, а не лише історію данського принца.

3. Критичне мислення. Завдяки інтеркультурному аналізу, студенти навчаються критично оцінювати інформацію, розрізняти факти та інтерпретації, а також усвідомлювати, що навіть «нейтральний» текст може містити культурні упередження. Це допомагає їм стати більш свідомими і відповідальними громадянами глобального суспільства.

Пропонована нами методика базується на принципі мультимодального аналізу, який розширює традиційні рамки заняття із зарубіжної літератури. Аналіз літературного тексту (твір-оригінал) поєднується з розглядом його

візуальних інтерпретацій: кінематографічних екранізацій, ілюстрацій, живописних творів тощо [3]. Такий підхід дозволяє студентам усвідомити, як змінюється сприйняття твору та його культурних кодів протягом століть, у різних країнах та епохах. Пропонуємо практичний кейс за поемою Гомера «Одіссея» для здобувачів освіти I курсу (загальноосвітня підготовка).

Текстовий аналіз передбачає вивчення ключових епізодів, які розкривають культурні цінності давніх греків:

- Гостинність (ксенія): зустріч з кіклопом Поліфемом, який не дотримується законів гостинності, демонструє її виняткову важливість для грецької культури.

- Хитрість і розум: Одисей використовує кмітливість, а не грубу силу, щоб перемогти ворогів (наприклад, уникнути сирен). Це підкреслює високу оцінку інтелекту в античній культурі.

- Доля та воля богів: аналіз ролі богів (Афіни, Посейдона) у житті героя допомагає зрозуміти світогляд античної людини.

Візуальний аналіз поєднує порівняння тексту з його візуальними версіями:

- Екранізації: наприклад, фільм-пеплум «Одіссея» (1954) з Кіркком Дугласом або мінісеріал «Одіссея» (1997). Завдання для студентів – визначити, як режисери візуалізують античні образи, які деталі додають, щоб зробити історію зрозумілою для сучасної аудиторії, і які культурні акценти вони при цьому зміщують.

- Ілюстрації: розгляд творів живопису, що зображують ключові сцени, наприклад, картини Джона Вільяма Вотергауса («Улісс та сирени») або Едмунда Дулака («Одіссей у царстві Циклопа»). Здобувачі можуть проаналізувати, як різні художники, кожен зі своєї епохи, інтерпретували емоції, зовнішність персонажів та атмосферу твору.

Застосування таких методичних прийомів сприяє:

- поглибленому розумінню тексту: студенти бачать, як текст «оживає» у візуальних формах;

- розвитку критичного мислення: відбувається формування навичок порівняння та зіставлення, аналізу інтерпретацій;

- формуванню інтеркультурного діалогу: усвідомленню універсальних тем (мандрівка, повернення додому, випробування) та їхнього відображення в різних культурах.

Список використаних джерел

1. Глотова Л. С. Інтегративний характер міжкультурної компетентності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 83. 2018. С. 21-26.

2. Кисельова С. М. Використання методу символічного бачення на уроках літератури як засіб формування читацької культури учнів. *Таврійський вісник освіти*. Вип. № 2. 2017. С. 212-217.

3. Кочура Л. В. Компаративний аналіз художніх творів на уроках зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в школі*. Вип. № 7/8. 2018.

Валерія НЕБОСЕНКО, здобувачка вищої освіти, ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)»,
СОСНОВА Мирослава, кандидат педагогічних наук, викладач ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій»
nebosenkovaleria2003@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Сучасна українська освіта перебуває на етапі глибокого реформування, одним із ключових напрямів якого є реалізація концепції Нової української школи (НУШ). У її межах навчання української літератури розглядається не лише як засіб ознайомлення учнів із художнім словом, а передусім як потужний інструмент розвитку компетентностей, критичного мислення, емоційного інтелекту та національної свідомості [1].

Методика викладання української літератури в НУШ базується на особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах, що передбачає активну участь учнів у процесі здобуття знань. Учитель стає не лише джерелом інформації, а й фасилітатором, який організовує навчальний простір для діалогу, творчого пошуку та рефлексії [2].

Сучасне навчання української літератури в умовах Нової української школи ґрунтується на кількох ключових методичних засадах, що визначають підхід до роботи з художнім текстом і формування читацької компетентності старшокласників. Передусім така методика має компетентнісну спрямованість, оскільки література розглядається не лише як мистецтво слова, а й як дієвий засіб формування мовної, культурної, соціальної та громадянської компетентностей. Учні вчаться аргументовано висловлювати власну думку, вести діалог, аналізувати твори з огляду на сучасні цінності та соціальні реалії.

Важливою рисою є інтеграція змісту, яка забезпечує зв'язок української літератури з історією, мистецтвом, громадянською освітою, медіакультурою. Така цілісність дозволяє школярам глибше зрозуміти культурно-історичний контекст, у якому створювався художній твір, і побачити міждисциплінарні зв'язки.

Суттєво зросла роль цифрових технологій, що розширюють можливості викладання літератури. Учні працюють з онлайн-платформами, створюють буктрейлери, подкасти, електронні презентації та виставки, беруть участь у віртуальних дискусіях. Використання мультимедійних форматів мотивує сучасних школярів і сприяє осмисленню тексту через близькі їм способи комунікації.

Значущим компонентом є проєктна та дослідницька діяльність, у межах якої учні можуть самостійно обирати твори для аналізу, готувати інтерв'ю,

мінідослідження, презентації чи творчі інтерпретації. Такий підхід формує навички самостійного пошуку, аналізу та оцінювання інформації, розвиває критичне мислення та вміння презентувати результати власної роботи.

Не менш важливою складовою є емоційно-ціннісний аспект, адже вивчення літератури передбачає не лише аналітику, а й особистісний відгук. Осмислення емоцій, пережитих у процесі читання, сприяє розвитку емпатії, уміння співпереживати, інтерпретувати внутрішній світ персонажів та співвідносити його з власним життєвим досвідом.

У методиці НУШ вагому роль відіграють інтерактивні технології: літературні ігри, дебати, рольове читання, сторітелінг, різноманітні дискусійні формати. Вони активізують пізнавальну діяльність, допомагають глибше усвідомити авторський задум і сприяють формуванню естетичного смаку та читацької культури.

Окрему увагу приділяють інклюзивному та диференційованому навчанню, що забезпечує рівні можливості для кожного учня. Використання адаптованих завдань, робота в парах і групах, залучення візуальних і слухових матеріалів дозволяє врахувати різні освітні потреби й стилі навчання, забезпечити доступність літературного матеріалу для всіх здобувачів освіти.

Отже, навчання української літератури в умовах НУШ – це динамічний процес, спрямований на розвиток особистості через слово. Воно поєднує традиції української школи та інноваційні педагогічні підходи, формуючи покоління читачів, здатних мислити, творити й цінувати духовну спадщину свого народу.

Список використаних джерел

1. Хом'як І. М. Інноваційні технології навчання української літератури в умовах НУШ: метод. посібник. Тернопіль: Астон, 2022. 180 с.
2. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в середній школі: підручник. Київ: Академія, 2023. 512 с.
3. Бондаренко Ю. І. Цифрові технології у викладанні літератури: досвід та перспективи: навч.-метод. посібник. Харків: Основа, 2021. 156 с.
4. Ніколенко О. М. Компетентнісний підхід у літературній освіті: теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 328 с.

Наталія ЧУФЕЩУК

завідувачка відділу комплектування та обробки літератури КЗ «Кам'янські міські публічні бібліотеки» КМР

nchufechuk@gmail.com

УДК 821.161.2

СТИЛЬОВЕ РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ПРОЗИ: КОМБАТАНТСЬКА ПРОЗА ЯК МОДИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ

У сучасному українському літературному процесі формується новий пласт текстів, що виникають у відповідь на російсько-українську війну. Йдеться про комбатантську прозу – твори, написані безпосередніми учасниками бойових дій, які через письмо прагнуть осмислити пережите, зафіксувати реалії війни, зберегти пам'ять про побратимів і передати правду про події, свідками яких вони стали. Ці тексти не лише мають художню цінність, а й виконують важливі соціальні, психологічні, культурні та інформаційні функції.

Комбатантська проза активно розвивається, формуючи нову літературну традицію, що тяжіє до жанрової дифузії, поєднує елементи щоденника, есе, мемуарів, художньої прози, публіцистики, інтермедіальних форм. Вона не підлягає чіткій класифікації, що вимагає нових підходів до її аналізу. Попри активну появу нових текстів, цей корпус ще не став об'єктом системного академічного осмислення, що відкриває перспективи для подальших досліджень.

У цьому контексті особливої уваги потребує вивчення жанрової природи комбатантської прози, її зв'язку з літературою особистого спогаду, а також її функцій у сучасному культурному ландшафті – як інструмента свідчення, самотерапії, збереження пам'яті та опору.

Теоретичне підґрунтя: документалістика, еґо-документи, література особистого спогаду

Комбатантська проза – новітній жанровий феномен української літератури, що виник у відповідь на воєнні події на Сході України. Її автори — винятково учасники бойових дій, мобілізовані до ЗСУ або добровольці, які до війни не мали стосунку до літературного бомонду. Їхні тексти — це глибоко особисті наративи, що поєднують автобіографічність, фактологічну достовірність, елементи документального та мемуарного письма, і належать до літератури факту [2].

Більшість авторів комбатантської прози звертаються до письма як до способу осмислення пережитого досвіду та психологічних змін, які він спричинив. Їхні тексти можна класифікувати як еґо-документи (щоденники, спогади) та еґо-тексти (автобіографічна художня проза, есеїстика) [2]. Саме ця самоописовість і гранична суб'єктивність є визначальною рисою комбатантської прози, що дозволяє авторам не лише фіксувати події, а й проговорювати внутрішні трансформації.

Характерною ознакою є також жанрова дифузія – поєднання елементів щоденника, мемуарів, есеїстики, художньої прози. Така гібридність дозволяє

гнучко передавати як документальну правду, так і глибоко особисті переживання. Це відповідає багатовимірній структурі сучасної документалістики [1].

У термінологічному аспекті, як зазначає О.А. Галич, сучасна документалістика стикається з проблемою надмірного жанрового дроблення. Замість терміна «жанр» дослідники пропонують використовувати «модифікація», що точніше відображає зміст і форму твору. Комбатантська проза демонструє саме такі модифікації: роман-щоденник, роман-сповідь, есе-монолог, щоденник-репортаж тощо [1].

У цьому контексті комбатантська проза належить до ширшого масиву літератури особистого спогаду – нефікційних текстів, у яких автор розповідає про події, свідком або учасником яких він був. Як зазначає Т. Черкашина, цей різновид документального письма має кілька структурних форм: мемуаристика, автобіографіка, щоденникова література, епістолярій, а також тематичні модифікації – військова, табірна, літературно-мистецька тощо [6].

Особливістю комбатантської прози є її синкретичність: вона поєднує риси щоденника, сповіді, автобіографії, есе, а іноді й художнього роману. Ще з античності тексти особистого спогаду існували на перетині жанрів – від філософської розповіді до історичної хроніки. У сучасному вигляді вони тяжіють до жанрової дифузії, що ускладнює їх класифікацію, але водночас відкриває простір для гнучкого осмислення.

Комбатантська проза може розглядатися як:

мемуар – якщо автор описує події з позиції свідка;

автобіографія – якщо йдеться про особистий життєвий шлях;

сповідь – коли текст має емоційно-інтимний характер;

апологія – якщо автор захищає власну позицію чи вибір;

есе – коли текст має фрагментарну, рефлексивну структуру;

щоденник – якщо події фіксуються хронологічно, з позиції «я-тут-і-тепер».

Як зазначає Черкашина, у ХХ–ХХІ століттях література особистого спогаду поповнилася новими жанрами – записною книжкою, нотатками, абетковою автобіографією, автогеобіографією, блогами, мікроблогами, онлайн-щоденниками. Це відкриває нові можливості для фіксації досвіду, зокрема воєнного, у цифровому середовищі [6].

Таким чином, комбатантська проза – це не просто новий жанр, а складна наджанрова модифікація, що поєднує елементи різних типів письма. Її аналіз потребує врахування історії розвитку літератури особистого спогаду, а також сучасних тенденцій – цифровізації, інтермедіальності, фрагментарності, емоційної відкритості. Порівняння з радянською «лейтенантською прозою»

Після появи перших комбатантських текстів частина оглядачів намагалася ототожнити їх із радянською «лейтенантською прозою». Проте, як зазначає М. Рябченко, це порівняння є поверховим і неправомірним [2]. Лейтенантська проза була частиною соцреалістичної літератури з чітко визначеною ідеологічною функцією, підпорядкованою цензурі. Натомість сучасна комбатантська проза позбавлена зовнішніх ідеологічних маркерів, має

стилістичну та лексичну різноманітність, включає суржик, що лише підсилює реалістичність описуваних подій.

Радянська «лейтенантська проза» була централізованою, ідеологічно контрольованою літературною течією, яку створили шість авторів із офіцерським статусом. Їхні твори виходили мільйонними накладками, регулярно екранізувалися та слугували інструментом військово-патріотичного виховання. Ця модель не допускала нових голосів і з часом втратила актуальність. Натомість сучасна українська комбатантська проза – децентралізована, самвидавна, жива. Її автори — реальні учасники бойових дій, які пишуть без цензури, з особистої потреби осмислити травматичний досвід і зберегти правду про війну [3].

Естетика, функції та рецепція комбатантської прози

Однією з ключових естетичних рис комбатантської прози є поєднання документальної точності з емоційною насиченістю. Автори не ретушують негативні факти, не уникають болючих тем, але водночас часто вдаються до ліризації оповіді. Наприклад, у щоденнику П. Солтиса «370 днів у камуфляжі» поряд із суворими описами бойових буднів з'являються поетичні замальовки природи, що контрастують із жорстокістю війни: «*Природа ніби завмирає у своїй неповторній пишноті*» [2].

Цивільний читач, ознайомлюючись із такими текстами, отримує змогу побачити війну без прикрас – без ура-патріотизму, дидактизму чи героїзації. Особливо цінним є те, що різні автори описують події з різних ділянок фронту, що дозволяє скласти багатовимірну картину війни. Наприклад, тексти А. Сиви та І. Орла, які описують досвід служби в батальйоні «Айдар», подають різні перспективи – від фронтової до тилової, від завуальованих до максимально відвертих [2].

Ще однією важливою рисою є мінімальна дистанція між подіями та їхнім описом. Сучасні спогади створюються майже одразу після демобілізації, поки пам'ять ще не викривлена. Це відрізняє їх від класичної мемуаристики, де між подією і текстом часто минають десятиліття.

Окремим естетичним прийомом у комбатантській прозі є гумор – іронія, сатира, гротеск, що слугують не лише стилістичним засобом, а й формою психологічного захисту. Віталій Запека – один із найяскравіших представників цього напрямку. Його тексти вирізняються тонкою іронією, влучним гумором і літературною витонченістю, що дозволяє говорити про війну без пафосу, але з глибоким емоційним резонансом.

У романі «Цуцик» автор подає історію війни очима цуценяти – такий наративний прийом створює ефект когнітивного дисонансу: трагічні події викликають усмішку, а гумор оголює біль. Запека майстерно поєднує сатиричне з ліричним, дозволяючи читачеві побачити абсурдність війни крізь призму щирого, наївного погляду. Його гумор – це не втеча від реальності, а спосіб її витримати.

Популяризація в бібліотеці Кам'янського

У Кам'янському популяризація комбатантської прози здійснюється через електронний каталог КЗ «Кам'янські міські публічні бібліотеки» КМР, де за

ключовими словами «комбатантська проза» виділено відповідні твори. Це дозволяє читачам швидко знаходити літературу, що висвітлює реалії війни з перших рук. Спільно з ТРК «МІС» у програмі «BookTime», автором і ведучою якої є завідувачка відділу комплектування та обробки літератури Наталія Чуфешук, започатковано рубрику, героями якої стали військові – автори творів[5]. Такий формат сприяє не лише популяризації жанру, а й збереженню живої пам'яті про війну, формуванню національної ідентичності та підтримці авторів, які пережили бойові дії.

Отже, сучасна комбатантська проза – це унікальне явище української літератури, що поєднує художнє письмо з документальним свідченням. Її жанрова дифузія, еґо-документальна природа, емоційна насиченість і стилістична свобода відрізняють її від попередніх воєнних літературних моделей. Вона виконує не лише культурну, а й терапевтичну функцію – допомагає авторам осмислити травматичний досвід, зберегти пам'ять про війну, а читачам – краще зрозуміти реалії сучасного фронту.

Як зазначає М. Рябченко, ці тексти є унікальними свідченнями, що не підлягають ідеологічному редагуванню, а тому мають особливу культурну та історичну цінність [2]. У цьому контексті особливої ваги набуває діяльність публічних бібліотек, які не лише зберігають ці тексти, а й активно популяризують їх серед громади. Саме бібліотеки – як простори пам'яті, діалогу і підтримки – здатні забезпечити доступ до правдивої воєнної літератури, сприяти її осмисленню та інтеграції в культурний і освітній простір. Популяризація комбатантської прози – це не лише культурна ініціатива, а й стратегічний крок до формування національної пам'яті, колективної терапії та збереження правди про сучасну війну.

Список використаних джерел

1. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи. Луганськ: Знання. 2001. 246 с.
2. Рябченко М. Комбатантська проза в сучасній українській літературі: жанрові та художні особливості. Слово і час. 2019. Вип. № 6. С. 62–73.
3. Санченко А. Проза війни. Український тиждень. 2019. Вип. № 4 (584). С. 16–19.
4. Скоріна Г. Каталог українських книжок про війну (2014–2023). URL: <https://www.facebook.com/groups/warbookua> (дата звернення: 10.10.2025).
5. ТРК МІС. Комбатантська проза - страшні реалії війни очима очевидців! URL: <http://www.youtube.com/watch?v=SgyzkIzdDA4>. (дата звернення: 14.10.2025).
6. Черкашина Т. Ю. Формування жанрів спогадової літератури. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки. Вип. 4.11. 2013. С. 302–307.

Мірослава Со... Ann Bunak Irina Ivaskiv
Viktoria Loben... Маріанна Лом... Наталія Чурец...

Ще 14 осіб

Гомін Волі
ІРИНА МАЦКО БОГДАН МЕЛЬНИЧУК

Мірослава... Ann Bunak Irina Ivaskiv
Viktoria Lo... Маріанна Л... Наталія Чу...
K
Ще 13 осіб

Бібліотерапія: чому це важливо?

допомагає зрозуміти свої емоції

знайти підтримку через літературні твори

знайти можливі шляхи вирішення власних проблем

Бібліотерапія (з грец. "книголікування") це унікальний метод лікування який використовує книги для підтримки емоційного та психічного здоров'я

КУЛЬТУРА
ЗЦІЛЕННЯ КНИГОЮ: ЯК КАМ'ЯНЧАНАМ ОТРИМАТИ БІБЛІОТЕРАПІЮ

Мірослава... Ann Bunak Irina Ivaskiv
Viktoria Lo... Маріанна Л... Наталія Чу...
K
A
Ще 13 осіб

"My poor Ukraine
I love her so
That for her sake
I'd even curse God
And bring my soul
To ruin"

T.H. Shevchenko

Мірослава ... Наталія Чу...
Ann Bunak
Ще 15 осіб

ІВАН БАГРЯНИЙ

- Агент Степана Бандери
- Номінант на Нобелівську премію
- Людина, яка втекла з ГУЛАГу
- Останній герой Розстріляного Відродження

Я ДОВЕЛ ВАС ДО «РУЧКИ» – ДАЛЬШЕ ИДИТЕ САМИ

САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ

«Я був одним із мільйонів тих, що їх мордували тільки за те, що вони українці. Але я знав: я не загину. Я знав, що моя смерть потрібна, що мій крик полетить»

Чат під час зустрічі

<https://t.me/+FF0HbXout9y95OTA0>

Вікторія Хрінко 15:45
Молодці!

Вікторія Хрінко 15:49
Дякую організаторам за цікавих спікерів, актуальність тем, любов до рідної мови та літератури! Ви великі молодці!

Надати доступ до файлу "Презентація..."

Надіслати повідомлення

Презентація PowerPoint

ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерів та педагогіки Українського державного університету науки і технологій», Центральна публічна бібліотека ім. Т. Г. Шевченка

І Міжнародна науково-практична онлайн конференція "Шуємо мову над усі скарби, якщо ми хочемо зватися народом!" 28 жовтня 2025 року м. Кам'янець

Напрями роботи конференцій:

- Мова в діалогі культур.
- Сучасні підходи та інноваційні технології формування комунікативної компетентності.
- Силієвська та інтерпретація тексту.
- Професійна імпровізація підготовка у процесі міжкультурної інтеграції.
- Мовні системи: проблеми розвитку та функціонування в поліетнічному та полікультурному просторі.
- Різноманітні проблеми функціонування української мови.
- Сучасна теоретична дивізія.
- Актуальні питання прикладної лінгвістики.
- Актуальні питання дозвіл та культурної спадщини.

Коледж мрії!

Тези доповідей друкуються в авторській редакції.

Автори несуть повну відповідальність за достовірність наданих матеріалів